M. Mõtslane

Hans Tohwer

Kirjastuse ühisus „Koit"
Tallinnas

Tallinna Eesti Kirj.-Üh. trükikoda, Pikal tän. 2.

I.

„Wastu wõetud!" hõiskas punapõseline poiss koolimajast wälja joostes. „Neljakümnekahe hulgast ainult wiis."

„Wõi ainult wiis!" wastas ema.

Tal oli jälle tunnistus, et tal anderikas poiss on.

Walgejuukseline ja priske, siniste suurte silmadega, hoolas õppija ja eeskujuline poiss — nõnda oli ta kõikide pailaps olnud. Kooliõpetajad silusid ta pehmeid walgeid juukseid juba siis, kui ta alles katsekoolis käis, silusid neid walla- ja kihelkonnakoolis. Ka siin, linnakoolis, pani eksaminerija oma käe talle õlale ja küsis, kus ta õppinud: teda huwitas elawus ja julgus, mis enamal jaol maapoistel puuduwad. Juba siis oli Hansutooma Hans omas külas kuulus poiss, kui ta tol ajal lugeda oskas, kui teised tema wanused alles püksata mööda tänawaid jooksid ja katsekoolis paremini wastas, kui kordajad koolilapsed.

Külaskäikudel imestasid teda tädid ja onud ja ema wõis ainult temast ja tema anderikkusest kõnelda. Koolis pandi teda teistele eeskujuks ja ülewaatajaks — ta oli senini igal pool esimene olnud.

Kui ta ka siin üks neist õnnelikkudest oli, kes ülemasse jakku sisse said, siis tõendas see weel kord, et ta anderikas poiss on.

Ainult oma annetele oli ta tänu wõlgu, et teda koolitada mõeldi, sest muidu pidi ta koju peremeheks jääma, kui ainukene poeg. Hansutooma talu oli suur ja selle juhtijaks oleks kord ka unt meest waja olnud, kuid Hans ei pidanud see mitte olema: see oleks patt olnud, niisuguseid andeid põllu mullasse maha matta.

Kord Hans Tohwrit koolitatud mehena kuulda ja näha, nõnda oli perekonna-nõukogu otsustanud, ja selle tee otsa peal oli noor Hans praegu.

Wastuwõtmine ei rõõmustanud Hansu iseäranis: päewane pingulolek ja eilane teekond olid tublisti wäsitanud. Kuuskümmend wersta kuumal ajal ja tolmusel teel taluwankril ära sõita, wõib tugewamagi mehe tuimaks teha. Ja öökorter ei olnud ka mitte omas majas ega harjunud woodis, waid kaupmehe sõbratoas.

See oli ruumikas tuba, kuhu kaupmehele tuttawad maamehed oma wõinapad ja munakorwid ööseks sisse kandsid ja kus nad ise õhukese õlekorre peal põrandal püüdsid sõba silmile saada.

Ei olnud see öökorter midagi meelitawat: tihti oli ta tungil täis inimesi, asju ja lämmastawat õhku, kuid kaks head külge oli tal — et ta midagi ei maksnud ja et ta soe oli.

Hansutooma Jüri ja ta naine olid kokkuhoidlikud inimesed ja olid niikaua, kui neil linnas asjatoimetust oli olnud, alati sõbratoas ööd möödasaatnud. Olid ka mõned tuttawad majaomanikud, kes wast öökorteriks ruumi ei oleks keelanud, aga neile oleks pidanud külakosti wiima ja see oli kallil ajal asjata raiskamine.

Wäike Hans leidis küll, et sõbratuba liig must on, kuid ema wabandas, et see ainult paar ööd kestab ja seda wõib ära kannatada, sest nüüd peab kokkuhoidlikult elama: kool nõuab muidugi arukordseid wäljaminekuid.

Wäsimuse peale waatamata ei tulnud uni tol korral nõnda kergesti — tarwis oli nõu pidada, kelle juurde peaks korterisse jääma.

Seal oli tuttaw linakaupmees, kelle pool ema juba eila kuulamas oli käinud, see oleks nõus Hansu õieti odawa hinna eest oma sellidega ühte tuppa panema, kuid sellega ei olnud Hans ise peri — sest et seal õppida ei saawat — olewat liig palju kisa ja kära. Ja olgugi et poiss alles jõmsikas oli, — kuid ta oli juba koolitatud poeg, teadis märksa rohkem mitmesuguseid keerulisi asju, kui Hansutooma isa ja ema kokku ja sellepärast oli ta täieõigusline perekonna liige ja tema otsus oli möödumandew.

Wastu wõtnud oleks kostilast ka tuttaw kingsepp, kuid ka selle kostikoha wastu oli poeg kindlasti: see keldriruum, kus ta elas, pidawat liig pime olema.

„Elawad ju teised inimesed ka seal" — oli ema wastanud.

Poeg oli selle peale seletanud, et sarnases korteris poole aastaga silmad rikkesse lähewad ja tiisikus rindu asub.

Seda ei tahtnud ema, et tal pime ja haige poeg oleks. Tema pojast pidi weel mees saama, kes üle kihelkonna kuulus, kes terwe ja tugew ja ilus, kui ilusam tüdruk wallas ja tark, nagu praost kantslis. Kingsepa kostikoht jäi sellepärast ka kõrwale.

Siis oli weel teadupärast raekojateener, — see oli kaugelt sugulanegi — kuid tal oli lasterikas pere ja kitsas korter. Korteri kitsusega oleks weel wõinud leppida, aga lapsi pidi kartma — sest kergesti wõis juhtuda, et Hansutooma talu ka Tedersoni lapsi pidi toitma.

Ema oli weel ühe wõõra prowa pool käinud — juhatuse järele. See oli aga kuulmata kõrget hinda nõudnud: terwelt kakskümmend rubla toakese eest, kus waewalt woodi sisse mahub, pooles aastas.

Seal oli Hansutooma ema küll ütelnud, et ta nii kallist korterit ei jõua wõtta, kuid pojale meeldis see tuba ja homme pidi ta uuesti kauplema minema.

Ammu ihaldatud oli see linna kool, nii suurepäraline paistis see silmapilk, kui teatakse, et Hans Tohwer on sinna wastu wõetud, aga nüüd tundis ema juba kahtlustki — kas mitte parem ei oleks olnud, kui poeg ainult kihelkonnakooliga oleks leppinud ja koju jäänud.

Niipalju muret oli kõige sellega, niipalju kulusid läheb, kaugele wõõraste inimeste sekka jääb poeg, kes teab, mis õnnetus weel wõib juhtuda.

Missuguseid juttusid ei ole nende kõrgemate koolide kohta kuuldud, kus suuremate meeste lapsed kadeduse pärast alamaid õnnetuse sisse weawad, neid häbistawad, neid kahewõitlusel maha tapawad. Eks näinud ta eilagi seal koolimajas mitmesuguseid herrasid ja peenikesi prouasid, kes oma poegi kooli tõid — temal, lihtsal talunaisel, oli päris wõõrastaw nende kõrwal seista.

Aga eks anded tee kõik uksed lahti ja inimesed ühesugusteks.

Eks ole kuuldud juttusid moonameeste lastest, kes paljajalu ja tühja kõhuga külast lahkusid ja neljahobuse tõllaga tagasi sõitsid, et oma wanemaid üles otsida ja neid oma lossidesse kaasa wiia.

Kord saab temagi poeg peenes riides ja toredas rummis elama, mitte niisuguses wanaaegses toas, nagu Hansutooma tagumine kammer.

Ja kui palju pidi seda palka olema, mis kõstri poeg pidi saama... kakstuhat wõi kakstuhat wiiskümmend rubla, nagu kuulda oli?...

Kui kaua peab Hansutooma talu korjama, kui niipalju raha käest läbilasta wõib?

Wähemalt mitu korralikku aastat. Ja sellest tasu weel palgad ja maksa maksud. —

Ja see saab ühe aastaga niipalju, ega ole

tal ei tessatinimaksu maksta, ega adraraha, ega küüdikorda kanda...

Kui kokkuhoidlikult elada, siis on mõne aastaga niipalju koos, kui terwe Hansutooma talu maksab.

Ja wõi see talupoja elu midagi on... ela, nagu tuli toores puus: alaline töö ja rängeldamine, ega puhkust, ega rahu kunagi...

Rahustawalt mõjusid tulewiku kujutused Hansutooma emale ja nende sõbralikul uinutusel jäi ta magama.

Tulewikulootus ise oli ennast õieti laiali laotanud: paljad sääred ulatasid kaugele põrandale, käsi peitis end sügawale õlgedesse, suu oli lahti...

Nõnda magab ainult mureta noorus, kellele ükski ekſam liig raske ega ükski mägi liig kõrge ei ole.

II.

Wäike, ühekordne kollane maja, kõrwalisel alewi uulitsal, oli see, kuhu Hans Tohwer oma emaga läks, et weel kord tormi jooksta toa peale, mis seal hoowipoolsel küljel, eeskoja kõrwal asus. See oli koht, kus linna õhk walitses, mis köögi, kasimata hoowi ja kõrwaliste ruumide kääriwatest ollustest tekib ja tõrwakatustest ja kiwisöe suitsust lisa saab ja harjumata ninale haruldase lõhnakimbuna tundub. Kuid ema ega poeg ei arwanud seda takistuseks, mis wõitmata on.

Ka koolimaja ei olnud just lähedal, aga see oli ka niisugune puudus, mis maainimese silmis palju ei maksa: sai ometi külakoolis mitme wersta tagast, läbi lumehangede, pori ja wee õhtutel kodus käidud ja sellest ajast olid sääred aina pikemaks sirgunud.

Ema küsis ka korteri perenaiselt, kas siin küllalt waikne on, et rahulikult õppida wõib, et walla=

tuid lapsi ei ole, kes raamatuid rebiwad ja kaustikuid määriwad.

„Õppida wõib siin küll“ — wastas perenaine: „siin on iga aasta ikka üks ehk kaks noortherrat elanud ja kõik on tublid mehed olnud. Kui õhtul tule põlema paned ja aknad kinni katad, siis ei sega siin keegi — ela nagu würst omas lossis.“

See oli kui Hans Tohweri südamest öeldud. Oma tuba, iseseisew mees — see oli juba midagi uut, mitte nii, nagu kodus ehk kihelkonnakoolis.

„Praegu on siin seisnud luft, sest et kewadest saadik keegi ei ole elanud, aga las' ma teen toa puhtaks ja kütan ahju ära — siis on niisugune peenike tuba, missugust igal tudengil ei ole. Ja ega siin kooliherrad öösiti tule nuhkima, nagu linna korterites — siin on nagu wana Jumala selja taga“ — lisas proua Strom usaldawalt juurde.

Lõpuks leppis ka Hansutooma perenaine selle wanajumala seljatagusega, ehk ta küll kallis oli, kallim kui aastane härjawärs, aitas pojal kraami sisse kanda ja korraldada, tegi aseme üles, andis tarwilikka näpunäiteid, kuidas ennast koolis ülespidada, kuidas sööki walmistada ja mida osta.

Et juba aeg lõunasse hakkas jõudma, oli waja kojupoole käända.

Kojuminek oli raskem kui linnatulek. Tundus, nagu oleks midagi weel waja ütelda, mis wäga tähtis, kuid mis on ära ununenud.

Ema istus toolile ja laskis silmad üle toa ja asjade käia, ja tuletas seda ununud asja meelde, mida ütelda waja oli, kuid ei tulnudki seda meelde. Ka sõnad jäid wähemaks, nagu oleks neist puudus, ja lõpetama pidi selle harilikn lausega, mis ta iga kord oli ütelnud, kui poega kodust saatis: Ole siis aga hea laps, meile ja teistele rõõmuks.

Ja siis tuli see udu silmi, mis nägemist tumestas ja oli waja wankrile istuda, et jälle koju, sinna metsade ja soode taha minna.

Ja pikal teel oli aega mõtteid mõlgutada, kui hobune tasa sörkis või peaga paremale ja pahemale poole, üles ja alla noogutades aegapidi lonkis.

Need mõtted olid niisamasugused, nagu see kimmel ruun — waiksed ja wanad, ammu läbi mõeldud ja kümnel korral wälja öeldud, ja liikusid nad sama madalal, nagu see punaseks wärwitud look ruuna kohal.

Oli neid mõtteid ja mälestusi mitmesuguseid: rõõmsaid ja kurbi, wanemaid ja wärskemaid.

Perenaise meeleolu järele seadis ka ruun omad sammud. Rõõmsate mälestustega ja tulewiku kawatsustega tõmbusid ohjad pinguli ja ruun sibas jalgu kiiremini, wehkis sabaga ja tõstis pead. Kurbadega wajusid ohjad lõdwale, ruuna samm jäi lühemaks, kogu wajus laiemaks ja madalamaks ja pea noogutas alla...

Tee läks läbi põldude, kus inimesed tõtates wilja kokku panid ja igatsusega õhtut ootasid, et higi kuiwaks ja keha kosuks; läbi heinamaade, kus kuhjad läbestikku puude wahelt paistsid ja karjade krapid kostsid. Kõik tuletas meelde, et Hansutoomalgi puha niisama, nagu igalpool — wili põllul küps ja koristamata ja töökäsi nii wähe — ainult peremees ja tüdruk ja niisama wana poisike, kui Hans.

Millal jõuab kõigega?.. Millal saawad rehed pekstud ja kartulid korjatud?..

Ja nõnda aastast aastasse, alati rutt ja raske, hommiku wara ja õhtu hilja, pahandus ja nappus. Oleks Hansule lihagi rohkem kaasa pannud, aga wiimast ei või kodustki ära anda, ja sead jooksewad alles wäljas, sabad sorgus... Poeg oli arwanud, et aastas paarsada rubla kulu läheb — millest see sisse tuleb?.. Muudkui wõta musta päewa tagawarast. Ja wõi needki tulemata jääwad, need mustad murepäewad. Eks ole neidki olnud... kui tütar Liisa kaua aega põdes. Wist oli ennast ära wenitanud selle Mütasoo heina niitmisega, kus kõrs nagu

peenike traat... ja wiimaks surigi... Palju kulu läks sinna. Hobuseid on surnud... ja lehmi niisama.

Weel minewal kewadel olid kõige paremal lüpsilehmal jalad haiged ja tuli teda arstida ja palju kulutada.

Aga on ka häid aegu olnud. Kui wili kaswas ja lina lokkas, kui mitusada rubla jai korraga panka panna...

Kõike on olnud, halba ja head, ja kui Hans kooli lõpetab, wõib talu maha müüa ja wanul päewil weel herrasteelugi elada.

Waiksemaks jäid mõtted, tasahiljukesi püüdsid nad tulewikku tungida, pilti silma ette tuua, kuidas wõiks edaspidi olla, kuid siin ei suutnud nad palju — selleks olid nad liig saamatud, et midagi muud teada, kui ainult seda, mis kuidagi Hansutoomaga ja tema noore Hansuga ühenduses oli.

Pojal olid emast lahkumisel teised mõtted, need ei asunud mitte Hansutoomal. Temal ei olnud raske linna elama asuda ega Hansutooma mustunud tarest lahkuda. Ja mustem oli see tare, kui proua Stromi hoowikorter. Ei olnud tal lillelisi tapetisid ega wärwitud põrandat, ei lubjatud lage, ega awaraid aknaid — kodutalu aknad olid wäikesed ja ruudud wiletsad, kord paberiribaga, kord puupilpaga kindlustatud, tarelagi suitsenud ja tagakambri oma ajast tõmmaks ja täpiliseks läinud, põrandaid pesti aastas korda kaks ja muda alt ei paistnud nende walge wärw silma. Toa seinade suitsenud palgid ei wõinud linnatoa heledate wärwidega wõistelda.

Ja iseseisew! Käed püksitaskus, jalad harkis, nõnda seisis see iseseisew mees akna all ja waatas hoowi peale.

Täna oli alles waba päew, ei olnud weel waja kooli minna ja oli aega omast toast ja iseseiswusest lõbu tunda ja oma tulewast elu ettekujutada.

Igatahes tõotas see huwitaw saada, see linnaelu. Ei olnud weel mahti linna põhjalikult läbi waadata, aga juba möödaminnes sai nähtud neid toredaid maja'sid ja puhtaid uulitsaid, suurepäralist pärnade puiesteed ja parki merekaldal, laewu sadamas ja paatisid perwe lähedal, mis nii kutsuwalt lainete turjal hõljusid.

Kuid Hansutoosma noor Hans ei olnud mitte ainult unistaja, ta oli omalt isalt ka tegewusehimu pärinud.

Ta puhastas oma uued riided, mis alles esimest korda seljas olid heinakõrtest ja maantee tolmukübemetest, silus neid, nagu oskas, et nad paremini keha järele oleks, tõmbas säärikud kõrgemale, et nende alumised serwad mitte taldade alla ei ulataks.

Peegli ees end waadeldes, pidi ta tunnistama, et see ülikond just kui kellegi teise järele on tehtud. Kuub oli lai ja näitas seljas kühmu, mida seal tõepoolest ei olnud ja pükste kohta oli rätsep arwanud, et nad wististi mõneks aastaks peawad jatkuma ja selle tõttu kaswajale noorele mehele wastawalt ruumikad olema.

Nad oleks küll Hansule rohkem meeldinud, kui nad niisugusest siledast kalewist oleks õmmeldud, nagu Edgar Schultsil ehk nii keha ümber, nagu Wolli Laursonil.

„Ega riie meest ei riku, kui aga mees riiet ei riku" — ütles Hans enesele, peeglis waatlemist lõpetades.

Kuid, et siiski uus ülikond nii wäga silma ei paistaks ega ka uulitsal ära ei tolmuks, wõttis ta palitu kaasa. See oli juba peenem linnatöö, walmisriiete kauplusest ostetud, sametikraega ja põõnaga selja peal — sellega wõis julgesti igale poole minna.

Et aga augustikuu ilmad sel korral nii häbematu kuumad olid ja päike linna uulitsatel nagu

lee lõukal kõrwetas, siis ei tihkanud Hans palitut täiesti selga toppida, waid pani ta õladele, nagu ta seda palitutega ja suwemantlitega oli näinud tehtawat. Et tema palitul puuwillad all olid, seda ei pruukinud ju igaüks teada.

Uus müts, nokaga ja mustast sametist serwaga, hiilgawa kollase märgiga otsa ees, täiendas ülikonda.

Oma tähtsust tundes ei kõlbanud Hans Tohweril uulitsal nii kiirelt liikuda, nagu seda linnapoisid enesele lubasid, waid ta sammus pikkamööda, auwääriliselt, nagu ta oli teistest tähtsatest isikutest märkinud.

Ei oleks ka Hansu siht lubanud kiiremini liikuda: siis ei oleks palju sellest hiilgusest näinud, mis teda iga sammu peal ümbritses.

Majade ja kauplustega sai peagi walmis — need olid nii ühetaolised ja igal pool olid akendel asjad, nagu ta neid kiriku juures poodiski oli küllalt näinud. Aga äärmiselt pingule tõmbasid Hansu uudishimu turupalaganid, mida sel korral aastalaada tõttu mitu oli.

Seal oli karusell kõige hiilgawam ja silmapaistwam nähtus keset platsi, mis säras ja sätendas, kus nii palju lapsi ja täiskaswanuid ümberringi asus, hobuste seljas sõites ja saanides pikutades.

Kuid ka sellest waatusest sai himu warsti otsa ja sõitma ei tihkanud ta minna, kus nii palju linnalasi, ega ka sellepärast, et ta peapööritust kartis.

Karuselli kõrwal oli küpsistemüüja, see ei mõjunud nii wäga nägemise-, kui haistmiseerkude peale. Kuna need wärskelt küpsetatud koogid nii wäga lõhnasid, siis pidid nad ka hästi maitsema. Ja et nad kõigest wiis kopikat maksid, siis ei pidanud ema hoiatus nende kohta käima, kes ütles: „Ära sa asjata raha raiska, seda läheb tarwiduseasjade pealegi palju küll."

Tarwiduseasi oli ka kook ja seda ei oleks ema

keelanud, kes parajal juhtumisel ise maitsewamaidki suupisteid pojale andis.

Kuid koogist ei jatkunud kauaks ja terwe tähelepaneku tõmbasid enese peale need kolm inimest seal eemalseiswa pika kuuri ukse all, kes trummiga ja pasunatega rõõmsaid lugusid lõid.

Hans ei olnud weel kunagi kuulnud, et inimesed nii poolalasti ümber jooksewad, pealegi weel naisterahwad, nagu need seal, ega olnud ka näinud niisuguses ülikonnas meesterahwast, lapilise näo ja kõrge, terawa mütsiga.

Kuid huwitawamad, kui inimesed, olid weel need pildid, mis lühidalt tutwustasid, mida küüni sees täielikumalt näidati. Jõumehed, tulesööjad ja madudenäitajad pidid midagi suurepäralist olema.

Hansul oli juba kahekümnekopikaline pükstitaskus walmis. Ta wõttis teda pihku, et sisse minna, aga weel tuli meele, et kodukülas oli pilkawalt ja halwakspanewalt neist kõneldud, kes niisuguste tühjade asjade peale raha raiskawad.

Hans käis pikkade sammudega tsirkuse ees, julgustas ennast sisseminekuks ja ööрus kahekümnekopikalist peos, nõnda, et ta juba higist märjaks sai — kuid wiimane tõuge puudus, mis teda oleks ühel hoobil saladuslikku eesriide taha aidanud. Üle lageda platsi minna, mis eemaltwaatajate ja tsirkuse wahel oli — selleks puudus julgus, seda pidi wististi naerdama.

Kuid, et inimesed ka kõige paremaid asju wõiwad mõnitada, seda arwas Hans sellest otsustada wõiwat, et warsti üks linna naisterahwas mitme lapsega otsekohe, ilma kõhklemata sisse astus. Tema järele läksid ka waatajate hulgast mõned — nende hulgas ka Hans Tohwer.

„Harimata inimesed ei oska kunstiist lugu pidada“ — mõtles Hans pudelite ja nugade pildumist, tulesöömist ja silmamoondamist, maadlemist ja balletti waadates.

Tal ei olnud neist kolmekümnest kopikast tõesti kahju, mis ta pileti ja wabatahtlise andena tsirkuse-preilile andis.

Mis ta siin oli wälja annud, seda lootis ta mujal kokku hoida ja sellepärast ei piinanud teda südametunnistus, et ta ema hoiatust nii ruttu juba unustas. Et kiusatus ei tuleks weel mõne asja peale kulutada, mis keelatud wõiks olla, läks ta aastalaada platsilt ära, mujale, kus hinnatagi imesid näha wõib.

Niisuguseks kohaks oli sadam, kus suured laewad üksteise kõrwal seisid, mille lael inimesed, nagu sipelgad sibasid, mille määratumatest keredest ketid ragisedes süsa, soola, mitmesuguseid kottisid ja kastisid sadama perwele paiskasid ja suitsusambad alatasa õhku tõusid.

Hans tungis laewadele üsna lähedale, läbi wankrite ridade, kastide wirnade ja kottide hunnikute, et neid mürakaid wõõramaalastest madrustega lähemalt silmitseda.

See oli juba huwitawam, suurepäralisem ja waatamisewäärilisem, kui tsirkus.

Suu weidikese lahti, silmad pingul sõelaadungi peal, mis sügawast laewaruumist nagu nõiduse-wäel üles kerkis, et sealt edasi rännata ja suurde kahehobuse wankrisse kaduda, palitu laialt üle õlade, üks käsi püksitaskus — nõnda seisis Hans, ega märganud, et ta töölistel teel ees oli.

„Landrati herra, lubage teed!" seda hüüdis üks hallihabemega töömees. Ta silmadest paistis naeru-wine, kaaslased naersid päris kõlawalt.

Hans punetas nagu wähk. Ei olnud tal huwi enam suurtest laewadest ega tunnud ta üleolekut linna lastest, kes määrdinud pluusides ja paljajalu sadamas jooksid, ei rõõmustanud ka uus palit õladel.

Et mitte uuesti mõnele ninakale sarnaseks naljaks põhjust anda, wõttis ta palitu seljast ja pani

ta käe peale, nagu oleks ta tema ostnud ja tahaks koju wiia.

Töömehe häbematus pahandas weel tüki maad noort linna kodanikku, wõttis tal himu ära linnaparki waatama ja muusikat kuulama minna ja sundis waremalt koju minema, kui ette oli kawatsetud.

Aegapidi kadus pahandusetunne ja asemele astus rõõm enese wabaduse üle. Et ole kedagi, kelle käest ta luba peab küsima, kui ta kodust wälja läheb, ega ühtegi, kellele aruandma, kui ta koju tuleb. Sinnapoole ta wabal ajal läheb, kuhu huwid käsewad ja sel ajal koju tuleb, kui ju küllalt on käidud ja küllalt nähtud.

Ja nii lõpmata lai on linn ja nii palju inimesi liigub alati uulitsal, et kooliülemusega kokkupuutuda ei tarwitse, kui seda ei taha.

III.

Linnakoolis oli kogumisepäew. Salkades ja rõõmsasti lobisedes, suwiseid üleelamisi üksteisele jutustades, tulid need, kes juba enne olid olnud, üksikult ja aralt, suurt raamatupakki kaenlas kandes, et sealt walida, mis endistest õperaamatutest kõlbab, tulid uued õpilased.

Kohmetanult seisid nad käikudel, ootasid tuttawaid, et nende abil oma jaoskondasid üles otsida. Enamasti olid need maapoisid, kes esimest korda alles linnas ja sarnastes awarates ruumides wiibisid. Kihelkonnakooli ruumid paistsid linnaruumidega wõrreldes nagu suitsutare herrasmaja kõrwal.

Hans Tohwer oli juba hommikul wara kohal. Tasakesi käis ta eeskojas, et sammud kiwipõrandal nii wäga ei kostaks, teretas wiisakalt wanemaid õpilasi, kes juba teiste seast oma suurema kaswu ja algawate wurrude järele tunda olid.

Hansu loomusele oli tagasihoidlikkus ja wiisakus omane; kiituste tõttu, mis talle teadmiste eest ja-

gati, püüdis ka ceskujulise poisina wälispidi ülesastuda.

Hansul ei olnud muid tuttawaid koolis teadupärast, kui Schults ja Laurson, kuid need olid niisama uued ja koolikorraga wõõrad, sellepärast ei lisanud nende ilmumine midagi uut juurde, ainult julgustas weidi. Need kuldnööpidega kooliõpetajad, kes ilmusid ja kiiresti kuhugile kõrwalisesse tuppa kadusid, olid puha wõõrad. Ei ütelnud nad kellegile sõbralikka sõnu ega teretanud kättpidi, nagu maal oli olnud.

Linnapoisid käisid salkades, silmitsesid uusi juurdetulejaid ja lasksid nende kohta mõne märkuse lendu, mis weel enam araks tegi.

Hans Tohweri juurde tuli tugew poiss ja küsis sügawa passiga:

„Onu, mitmendasse jaoskonda said?"

„Mul ei ole õde ega wenda, sellepärast ei ole ma ka onu" — wastas Hans.

„Olgu siis onkel. Ma kuulsin, et sa tark poiss oled ja neljandasse jakku sisse said. Mina olen ka seal — kas sa ei taha mu kõrwale istuda? Sa paistad tubli poiss olema ja ma wõtan su oma kaitse alla."

Wastust ootamata wõttis ta Tohweril käealt kinni, juhtis teda awarasse klassituppa, näitas akna all laua, kuhu kriidiga suurte tähtedega oli peale kirjutatud — Elmar Truwart.

„See on minu laud. Ma istun sinna seina weerde ja sina siiapoole. Mul on seal hea spikerdada, sest seda sa pead teadma, et ma palju õppida ei armasta. Ma tahan jõumeheks saada, ehk ohwitseriks, ja sellel ei ole midagi peale hakata ei geometria ega füüsikaga. Aga sa peaks nägema, kui ma gümnastikat teen wõi pommisid tõstan — selles ei saa keegi mu wastu. Sa wõid katsuda mu hiiresid siin naha all." —

Hansu sõrmede all tundus pinguletõmmatud Truwarti käemuskel.

„Nüüd wõid mulle jutustada, kaugelt sa oled. Ma kuulsin, su nimi olewat Tohwer. See kõlab üsna hästi — Truwart ja Tohwer."

Hele kell kutsus õpilasi saali, kus koolialguse puhul jumalateenistust peeti.

Pärast jumalateenistust seati tunniplaanid seintele, mõned kooliõpetajad tutwustasid endid ja andsid järgmiseks päewaks õpetükkisid üles.

Pidulik meeleolu tundus terwes koolis.

Rõõmus ärewus oli Tohweril ka siis, kui ta koolimajast oma korteri poole ruttas.

Omasse korterisse jõudes leidis Hans, et see elu ei olegi nii mõnus, kui ette sai arwatud, sest alati ei wõi ju kuiwa toiduga leppida, peab midagi sooja ja wedelat muretsema. Teewett sai korteri perenaise poolt, kuid liha tuli enesel pliita peal küpsetada. Selle küpsetamisega oli küll lugu nii, et parem oleks olnud, kui ilma selleta läbi oleks saanud — kuid mis tegema pidi, sai tehtud. Ja perenaise kohuseid oli juba Hans walla- ja kihelkonnakoolis täitnud. Seesama pann, milles lihakillud ujusid, oli teda ka enne teeninud ja niisama oli ta leiba raswasse kastnud ja liha sinna kõrwale hammustanud, nagu ta seda praegugi tegi.

Lihtsalt oli Hans enne elanud ja lihtsalt pidi ta ka siin elama, — nõnda olid wanemad seda soowinud, et kuludega kokkuhoidlik olla. Ja kes wäga peenikeselt elada tahtsid, need ei pidanud õppimisest edasi jõudma — nõnda otsustati ka Hansu toonal. Õppida ja ainult õppida — see oli ülesanne, milleks Hansu oli kooli pandud ja seda ülesannet pidas ka Hans ise silmas.

Alguses ei olnud küll palju õppida ja Hansul oli see juba kord õpitud, aga kordamine on õppimise ema.

Liig wara said õpetükid läbi ja Hans pidi ringi waatama, mis nüüd tuleks ettewõtta.

Seal oli waja kaustikule nimi peale trükkida, tundide järjekord kaane sisemisele küljele kirjutada ja kui weelgi aega üle jäi, siis pidi kord weel katsuma, kas õpetükid täiesti peas on.

Hans wõttis ajaloo käsile, sest see oli uue, suurema raamatu järele õppida ja tarwitas rohkem meelespidamist. Kõige paremini jäi ta käigu peal pähe ja selleks oli tuba suur küllalt, et seda abinõu tarwitada wõis. Sõrm sai järjele pandud ja ühes raamatuga seljataha seatud, et mälu sealt enne toetust ei saaks, kui selleks tungiw tarwidus on. Kui mõnel kohal järg meelest läinud oli, siis sai teda raamatu abil meelde tuletatud, kuni ta niisama ladusasti läks, kui meieisa palwe.

Sellepoolest oli Hans alati esimesel paigal olnud, et ta pikemadki jutustused sõnasõnalt meeles wõis pidada.

Järgmisel päewal oli Hansul see õnn, et ta tõesti wõis oma päheõpitud tükki kuuldawale tuua ja ajaloo-kooliõpetajale meeldida, kuid head tuju rikkus see, et aritmetikas, milles ta ennast õieti tugewaks arwas, mitu küsimist wõlgu pidi jääma.

Sellel kooliõpetajal oli witsiks segawaid küsimisi ettepanna ja kõige wastikum nendest oli: „mispärast?“ See „mispärast?“ ilmus kõige kardetawamatel kohtadel, millest ettewaatusega püüti mööda hiilida, pani põsed punetama ja rikkus parema tuju.

Sellepärast ei sallitud ka teda, seda pikka, kuiwetanud meest, tõsise näo ja külmade, hallide silmadega. Ka Hans Tohwerile ei meeldinud ta, ei meeldinud sellepärast, et ta tõendas, nagu ei oleks Hans oma õpeasja hästi ära õppinud.

Seda wiga oli waja parandada ja Hans asus täie jõuga aritmetikale kallale, ostis enesele raamatuid, mis teistes koolides tarwitusel, töötas õh-

tul, kuni silmad kibedad, ja märkis hoolega kooliõpetaja seletusi, et pärast neid samal kujul ettekanda.

Warsti oli terwe klaß sellel teadmisel, et Hans Tohwer üks esimestest õpilastest koolis on.

Kirjades, mida ta ise mõnikord koju saatis, olgu tuttawate külameestega, kes juhtumisi linnas olid, ehk ka postikaudu, — wõis Hans seda asjaolu tõendada, et ta üks esimestest on.

Ta ei saanud küll niisugusele järjele, kui wallaja kihelkonnakoolis, kus weel priimused moodus olid, aga juba seegi rahustas teda, et tal esimesel tunnistusel ühtegi keskmist numbrit ei olnud.

Kuid kerge waewaga ei olnud see saadud. Seda wõisid ainult ta ise ja tuba teada, kui kaua ta oli pidanud ülewal olema, et ajaloo-kooliõpetajalt häid numbrid laduja jutustuse, matematika omalt arusaadawate seletuste ja geografia omalt nimede ja arwude eest saada. Ainult usuõpetus oli waewata saadud, sest seda ei nõutud käredalt ja selle mitteteadmist wabandati igal lubatud ja lubamata põhjusel. Ka Wene keel oli nii peaaegu ise tulnud, peale kirjalikkude tööde, mille peale palju waba aega ära kulus.

Hoolt ja waewa wõisid tunnistada ka kahwatanud põsed, mis jõuluwajaks linnast maale kosuma wiidi.

Algus oli hea.

Selle üle rõõmustas isa tasahiljukesi, kui ta tee peal poja kõrwal oma linnasigarit popsis, selle üle rõõmustas ka ema.

Talle oli poeg weel mitu korda targem, kui enne, sest jutud neist juhtumistest, kus ainult Hans oli wõinud ettepandud küsimiste peale terwe klassi hulgast wastata, olid nii tähtsad tõendused sellest. Wäiksemadki mälestused Hansu koolielust said kümnele korrale tuttawatele ja sugulastele edasijutustatud; neis paistis Hans meeldiwas walguses oma eeskujuliku ülespidamise ja heade annete tõttu.

Jõuluajal, kui Hansutoomale külalised tulid ja kui jutt loomulikult selle peale kaldus, mis Hansust saab, kui kord kool seljataga, awaldati arwamist, et sellest weel küllalt ei ole, kui ta koolitud mees on, tarwilik on, et ta ka studeritud mees oleks.

„Poeg Hans, seda ütlen ma sulle ja seda pea sa meeles: õppida wõid sa niikaua, kui sa aga tahad ja jõuad. Mul on ikka oma natuke tagawaraks ja kui sellest ei jatku, paneme talu pandiks, ja kui sellest ka weel ei saa, küll siis Tohwrite wahmiil aitab — üks peab Tohwritel studeritud mees olema."

Hansutooma isa oli tol korral külalisi kostitades weidikese wäsinud, ta paljas pealagi higistas tublisti, nägu punetas ja hallid silmad olid wesised.

Liigutus wõttis ta üle maad selle ohwri pärast, mis ta oma poja eest on walmis tooma ja pisar weeres silma rõõmu pärast, missuguse tähtsuse tema poeg wõib kord omandada.

„Poeg Hans!" — pööras ta uuesti poja poole: „näita ka, mis sa oled koolis õppinud. Loe midagi ette."

Hans istus laua serwal akna all ja kuulas pealt, kui teised tema andeid kiitsid, lisas mõne seletuse juurde, kui wõimalikkusest liig kaugele mindi ja tundis ennast heas tujus.

Isa ettepanek ei rõõmustanud küll nii, nagu ta seda waremalt oli teinud, kui waja oli aabitsast ehk Jakobsoni koolilugemiseraamatust pidulikkudel juhtumistel ette lugeda.

See ei olnud enam kaheksaaastane poisike, kes wenekeelse meieisa eest jõulukingiks paarkümmend kopikat sai, ega külapoiss, kes lugemiseraamatust mõne wõõrakeelsete nimedega pipardatud tüki ettewäristas, see oli linnakooli neljanda klassi õpilane, kellele see enam sünnis ei paistnud oma

teadmisi demonstrerida, et sellega otsekohest kiitust teenida.

Weidikese häbelikult, kuid siiski sõnakuulelikult, läks ta kambri, soris raamatute hulgas, walis wiimaks kõige paksema raamatu wälja ja luges siis wõimalikult sorawalt ja walju häälega ajaloost Peeter Suure noorusewoo ette.

Isa noogutas pead ja pühkis pisaraid põskedelt, mis sinna hallidest, wäsinud silmadest nirisesid.

Külalised kiitsid, kuidas oskasid, ja Keldrimäe Mihkel tõi oma Wene keele tagawara wälja, mis sellest ajast pärit oli, kui kord soldatid taludes korteris olid olnud.

Kuid Hans jäi esimese küsimise peale wastuse wõlgu, sest Mihkli „tawai suimi“ peale ei olnud tal midagi wastata.

„Waata, õepoeg, raamatus oled sa osaw, seda salata ei saa, aga sa pead ka kõnelema õppima. Raamatutarkusega ei saa kaugele. Tuleb sul, näituseks, Riiga wõi Peterburi sõita ja sa kõneleda ei oska — kuhu sa lähed oma raamatutarkusega. Sa katsu wenelaste hulgas olla, seal õpid alles keelt. Ma ei ole koolis käinud ja tõtt ütelda, ei oska õieti nimegi kirjutada, aga kõnelemisega mind kotti ei saa ajada. Tol korral, kui soldatid siin olid, siis, olgu pühapäewal wõi laupäewa õhtul, latrasin alataja nendega ja näe — keel on käes.“

„Mis see „tawai suimi“ tähendab?“ — küsis Hans.

„See tähendab: anna süüa.“

Hans waidleb küll wastu, et niisugust sõna Wene keeles ei ole, aga Keldrimäe Mihkel jäi oma teadmise juurde, et just nii on, sest sedawiisi on süüdawenelased küsinud, kui neil kõht tühi.

Siis kaldus kõne selle peale, et kool üleüldse puudulikku keele annab, sest niisuguseid koolitatud mehi oli mitugi nimepidi teada, kes ei ole wõinud

kõiki tarwidusjeasjugi Wene keelde ümberpanna, ei ole teadnud, kuidas hasplid ja käärpuud, niied ja lõimed — isegi seda mitte, kuidas kälimees on.

Ka Hans pidi tunnistama, et tema kõiki sõnu ei tea.

„Teadku, wõi teadmata, aga koolitud mehel on kõik uksed lahti. Mine sina kuhugile midagi õiendama — ära wäsid enne, kui midagi kätte saad. Kas ma oleks pruukinud praegu teise mehe sauna nurgas elada, kui mul keeled ja kirjad suus oleks olnud — ei oleks mind keegi Kustase talust wälja saanud, aga näe — lao siia ja lao sinna kümneid ja sadasid — kui kaua sa jõuad. Lase palwekiri kirjutada, kus waewalt tund aega tööd — maksa wiis rubla, lase kohtus ette minna — anna wiiskümmend rubla. Ja nõnda igalpool.

„Sa tööta terwe aasta, nõnda et silm punnis, siis alles saad niipalju, kui koolitud mees mõne päewaga teenib. Hans, mu wa ristipoeg, õpi aga hoolega. Sul on tarkust ja osawust... ja ära sa enne jäta, kui sa adwokadiks saad. Need alles teeniwad raha."

Kui juba külalised läinud olid ja Hansutooma talu unele suikus, mõlkusid Hansul Kustase Peetri sõnad meeles.

Need mõtted olid tal eneselgi olnud, et ta kord ülikooli peab pääsema. Ainult küsimine oli lahtiseks jäänud, mida seal õppima peab.

Nüüd arwas ta ka otsusele jõudnud olewat, et õigusteadus selleks kõige sündsam on.

IV.

Sel korral oli wõinädalal paha ilm. Sadas laia, sula lund, pooliti wihmaga segamini, katuselt nirises wett uulitsarennidesse. Inimesed liikusid kõnniteedel komistades ja ainult tarwidus ajas neid toast wälja.

Sarnast ilma armastas Hans Tohwer jalu-

tamiseks tarwitada. Ilusa ilmaga oli palju rahwast uulitsatel kõndimas, kes nii peenelt riides ja nii iseteadwate nägudega, et Hans oma ülikonda selleks mitte küllalt kohaseks ei pidanud, teda awalikule näitusele ja jalutuskäigule wiia.

Ka tol korral walis ta kõrwalised uulitsad kõndimiseks, tõmbas palitu krae üles ja kujutas ette, nagu oleks just sarnane ilm terwisele kõige kohasem.

Lund sadas wastu silmi, tuul puhus põsed punetama ja sundis täie rinnaga õhku ahmima, kui Hans juba linnast wäljas, suurel maanteel, edasi jalutas. Sügawas lumes summamine wäsitas tublisti, aga tuju oli hea.

Heameelega oleks kellegile lumepallisid pildunud wõi kedagi lume sisse paiskanud, nõnda et sügawad asemed oleks sinna järele jäänud.

Kuid üksinda olles pidi sellega leppima, et pallid said rusikas hästi kõwaks litsutud ja wõimalikult kaugele wisatud.

Pallide pildumisest sai juba himu täis, kaugemale edasi kõndida ka ei wiitsinud, ja Hans istus tee äärde lumele, käänas ennast enne küljeli, siis selili ja kui juba lumeräitsakate lendu küllalt oli silmitsenud, siis hakkas aru pidama, mida sel pikal wõinädalal ettewõtta.

Kojuminekuks puudus himu, seltsimeesiega läbikäimine ei olnud ajapuudusel seni sobinud. Ainult harwa oli Truwart ehk keegi tema pool käinud, et ülesannete walmistamisel ühes töötada, kuid weel kordagi ei olnud tema nende pool olnud. Nüüd oli aega, homme tahtis ta sõpru waatama minna — kõige esiteks Truwarti. See oli teda tihti kutsunud, lubanud talle mõndagi huwitawat näidata, niisugust, mida teistel ei ole.

Kui läheks praegu?

Ei tea, kas ta kodus on...

Harilikus maapoisi pika ja raske sammuga sihtis

Hans Truwarti poole. Ta pidi mitmest uulitsast läbi minema, kus ühekordsed madalad puumajad kuuridega ja aedadega waheldades sügawa lume sees wäiksed ja luitunud paistsid.

Ainult üks maja, telliskiwist ja mitmekordne, lageda platsi ääres ja waikne nagu wahtsoldat, äratas Hansu tähelepanemist.

See oli ka weel sellepoolest iseäralik, et tal aknad luukidega kõwasti kinni ja uks ilma käsiraudata ja plekiga löödud.

Ta tuletas wangimaja meelde. Ja Hans oleksti sellele arwamisele jäänud, kui mitte alumisel korral üks aken awatud ja sellelt naisterahwaid näha ei oleks olnud.

Nad seisid seal lahtiste juustega, awarates hommikuriietes, naersid ja suitsetasid ja Hansu nähes tegid talle mingisuguseid saladuslikka märka. Tagasiwaadates nägi ta weel neid seal aknal taskurättisid lehwitamas ja naermas. See naer kostis tal kõrwus, kui ta ju Truwarti pool oli. Ja kui Truwart omad päewapildialbumid oli näidanud, kus kõik noorte naisterahwaste pildid pruutide nime all said esitud, — ja vatsapiitsad, kepikesed ja gümnastika abinõud toas — siis tihkas Hans küsida, mis maja see seal linna karjamaa serwal asub ja mis naisterahwad seal elawad.

„Pst! ära nii kõwasti“ — hoiatas Truwart: „see on see tütarlaste institut, ilma wanade keeleta. Sa peaks ka korra seal ära käima — siis näeks alles, kuidas ilm elab“ — wastas Truwart naerdes.

„Mul on seal paar tuttawat tüdrukut — Mimi ja Semphire. Noh, sa peaks Semphiret nägema — see on täieline mustlasetüdruk — poolhullu oma kaisutustega ja armukade hirmsasti.“

Hans kuulas hinge kinnipidades Truwarti jutustusi laewakapteniteist, kes olid sadade rublade kaupa raha naisterahwastele kinkinud, neil jalgu wahuwiinaga pesnud, neid alasti tantsida lasknud.

See oli kui muinasjutt kaugelt Hommikumaalt.

Hans ei olnud aimatagi teadnud, et see niisugune lõbus koht on, kuhu korralikud inimesed käiwad.

Oma kodukülas oli ta kuulnud sellest majast, kui kõige hirmsamast asjast kõnelema, kus kuritöbi möllab, naisterahwad ropud ja wastikud, mehed uulitsajätised...

Truwarti sõnade järele pidid seal isegi kõrgema haridusega naised olema, lahked, wiisakad ja wäga ilusad, õnnetult armastanud olewused ja sinna pidid ka kooliõpetajad käima, ehk küll salaja ja maskeritult.

Kui Hans Truwarti poolt õhtul koju tõttas ja oma teada teist uulitsat pidi minema, — leidis ta ennast ootamata jällegi punase maja eest lagedal linna serwal.

Nüüd oli see suur hoone pime ja waikne, saladusrikas ja ihalduswääriline.

Hans pani kõrwa uksele üsna lähedale, et mingit eluawaldust kuulda, kuid kõik oli ja jäi endist wiisi waikseks. Hans läks lähema uulitsa nurgani, käänas seal ringi ja tuli weel kord majast mööda. Ta wabandas oma teguwiisi sellega, et tal aega on ja uulitsal jalutamine terwisele kasulik.

Kui ta uksele lähenes, tuksus süda nii kiiresti, nagu tahaks ta seest wäljahüpata.

Weel paar sammu, siis oli see kollaseks wärwitud, plekiga kaetud uks jälle ees.

Hansul tärkas mõte uksest sisse minna ja kui keegi pärib, mis ta sealt soowib, siis küsiks ta, kas seal mitte tema tuttaw Jüri Schönberg ei ela.

Weri tükkis põskedesse ja süda peksis nii, nagu kolgiks naised kangast niidul, kui ta kätt ukse poole sirutas...

Kuid seal tuli mõni maja edasi üks isand kõnniteel, rahulikult suitsetades ja keppi keerutades.

Hansu tuju sisseminekuks oli otsas.

Õige tõsise näoga wõimalikult kaugele mere poole waadates, nagu ei näeks ega aimaks ta seda punast maja kõnnitee kõrwal, nagu huwitaks teda ainult see suur lumine wäli seal merekaldal, läks ta tuldud teed tagasi.

Hans Tohweri mõtted wiibisid nüüd tihti punase maja juures. Kui wanemad õpilased waheaegadel jalutades salkadeks kogusid ja kõnelesid ehk pinkidel istudes salakesi sosistasid, siis arwas Hans neid punasest majast kõnelewat. Kui nad õhtul hilja uulitsal Hansule wastu tulid ja kiirendatud sammul mööda tõttasid, siis mõtles ta neid sinna ruttawat.

Truwarti jutustused olid huwitawamad, kui põnewamad romanid, sest nad olid nii lähedalt pärit ja nii tõelikud, kuna wiimased kaugest minewikust wõi tundmata maadest, wõi tihti wõimatutest juhtumistest jutustasid.

Ja õhtul üksinda omas toas olles ehk woodis pikutades, tõusis silmi see punane maja, kõiges omas täiuses, kõikide oma naerjate, wallatute neiudega ja rõõmsate külalistega, nagu neid Truwart oli kirjeldanud.

Sagedamini käis Hans Truwarti pool.

Seal oli nii mõnus wäikses toas istuda, kus isegi leentool ja sohwa ei puudunud, kus nii meeldiwalt lõhnas, nagu mõnes naisterahwa eluruumis.

Truwart oli pika kaswuga, walgetwerd poiss. Ta oli enne gümnasiumis õppinud, aga ei olnud „Ladina keelt wälja kannatanud" ja sellepärast linnakooli üle tulnud.

Ta oli osaw poiss, seda tunnistasid kõik klassis. Ta wõis purjepaadiga merele ka kõige waljuma tuulega sõita, kus isa kalapüüdjate järele waatas ehk kalu kokku ostis, oskas tantsida, jalgrattaga sõita, naisterahwastega kõneleda, ilma et neil igaw oleks, — oli juba õnnetult armastanud ja tal oli

praegugi pruut, üks wäike käharajuukseline einelaua neiu „Centralis“.

Ja sellejuures oli ta kõigest aastat poolteist wanem kui Tohwer.

Temale oli linn tuttaw, nagu oma tuba, ta wõis naisterahwaid, kes uulitsal wastu tulid, nimepidi nimetada ja nende kohta lugusid jutustada, mida Hans lahtise suuga kuulas.

Truwartil oli ainult mure, kas ta õnnelikult kooli lõpetada suudab ja ohwitserikooli wõib astuda.

Teda wihkasid kooliõpetajad, nagu ta seletas, sest et ta ajalooõpetajal prundi ülelöönud ja matematikakooliõpetaja kohta karrikaturisid klassitahwlile joonistanud. Wenelane tundis end haawatuna, et Truwart talle pupe palitu tasku pistnud ja maadeteadlane ei wõinud seda andeks anda, et teda sarnases kohas oli nähtud, kuhu awalikult wiisakas ei ole käia.

Aga ka selle üle naeris Truwart, kui ta weel lõpueksamil läbi peaks kukkuma. Weel jääks järele kaks kutset, millel külgetõmbawus ei puudu ja kuhu ka ilma linnakooli lõputunnistuseta jõutakse — laewakapten ja jõumees.

Mida sagedamini Hans Truwarti pool käis, seda enam selgus, et Truwart temast palju kõrgemal seisab. Mis olid need wäiksed teadmised, millega ainult koduvrahwast wõis imestada, nende suurte wõimiste kõrwal, millega Truwart wõis esineda?

Juba see keha järele ülikond ja läiksaapad andsid Truwartile lugupidamise, missugust Hansul ei olnud. Ja paremini ei osanud keegi seltskonda lõbustada, kui seda Truwart tegi, ega ennast kangelase hiilguses, ka kõige pisemates juhtumistes, paista lasta.

Ja kui ta seltsimajasse piduõhtule läks, siis oskas ta nii hästi neiude ees kumardada, keda ta

tantsule palus, ja prouadel kätt suudelda, ja neind toetasid endid nii usaldawalt ta käe najale, kui nad tantsust wäsinud ja kui ta neid istekohale juhatas.

Seda kõike Hans ei wõinud. Ta ei osanud isegi tantsida mitte. Ja see puudus tähendas palju, see oli peaaegu — kõik...

Mida enam Hans ennast arwustas, seda wiletsama ta enese tundis. Juba külatüdrukutega oli raske kõneleda, sest et kõneaine kergesti lõpule tükkis. Linna naisterahwastele läheneda, nendega nõnda wabalt kõneleda ja neid enesele naeratama näha, nagu seda Truwart tegi — ei, see ei olnud Hansu jõu kohane. Seda wõis ainult Truwart. Nii õnnelikuna tunneks ta ennast, kui tal ka keegi oleks, keda uisutama wõiks paluda ehk kewadel paadisõidule kutsuda, wõi kellele wõiks salmikuid luuletada, nagu seda Heinz Peterson tegewat. Ja ometi oli Peterson alles kuusteist ja pool aastat wana ja tema terwelt seitseteist...

Mida lähemale kewade jõudis, seda halwemaks läks Hansu tuju.

Ei olnud enam sünnis palitut selga toppida, kui päike liig kuumalt soojendas, aga pikk talw oli Hansu ülikonnale raswa- ja tindiplekkisid rinnale ja käistele, küljele ja seljale jätnud, ja kuju oli kohmakamaks muutunud, kui sügisel.

Hans tundis häbi omast ülikonnast. Selles oli wastik mitte üksnes jalutama, waid isegi kooli minna.

Ja kui juba mitmel kooliwennal walged pluused ja müütsid olid, siis ei wõinud Hans enam wälja kannatada, waid kirjutas isale, et kooliülemuse käsul peawad kõikidel õpilastel wiieteistkümnendaks aprilliks uued ülikonnad olema.

Kui siis ema linna sõitis, kodukoetud musta kangast ligi wõttes, siis selgus, et sellest ei kõlba ülikonda õmmelda, sest et see liig lihtne on, waid riie peab poest ostetud, peenike ja sile olema.

Ema tundis ennast haawatud, et tema riie liig jäme, kare ja inetu olewat.

„Wõtku neid seadusi ja käskusid. Mis see linnariie parem on? Kulub rutemini, muud midagi“ — seletas ema.

Wähese mõtlemise järele lisas ta juurde: „Peaks õige kooliherrat paluma minema, ehk lubaks omast riidest õmmelda.“

„Ega siis ühe jaoks iseseadust ei tehta“ — seletas Hans ja käänas emale selja. Teda ärritas see, et ema wastu puikles.

„Aga kui seletada, et me waesed inimesed oleme ja ei jõua linnariiet osta“ — püüdis ema weel aralt oma seisukohta kaitsta.

„Kes waene on, see ärgu tulgu siia kooli“ — öeldakse; muud midagi“ — wastas Hans aknast wälja waadates.

Kauplusest sai uus ülikond ostetud, mis hästi keha järele ja uuema moodu järele õmmeldud.

Hans tundis, et ta wälimuses Truwartiga ühel astmel on. Tal ei olnud küll seda sihwakat kaswu, mis Truwartil, ega algawaid wurrusid, aga walkjaskollased juuksed, mis kõrwade ääres natuke käharad, ja punased põsed olid tal ja oma aastate kohta tugew kasw.

Kõnnakut püüdis ta Truwartile järele aimata ja tema wiisil mütsi kanda, nii weidikese teise kõrwa peal, mis julgema wäljanägemise annab.

Sestsaadik, kui Hans uue ülikonna omandas ja oma käest paarkümmend rubla raamatute ostmiseks wälja nurus, wõis teda ja Truwarti õhtutel linna pargis jalutamas näha ja kojutulles astusid nad „Centrali“ einelauaruumi, et üht apelsini süüa ehk limonadi juua.

Ühel niisugusel jalutuskäigul jõudsid nad mereäärt mööda kaunis kaugele. Sinna ulatasid jalutajad wähe, seal ei olnud enam muusikat kuulda, ega olnud laiu teeradasid.

Kuid seal olid üksikud pingid akatsia- ja jasmini-põõsaste kõrwal ja sinna ruttasid need, kes teistest lahus tahtsid kewadeennistusi kaasa elada.

„Hans, ega sa midagi wälja ei lobise, mis sa näed ehk kuuled?"

„Ei. Kudas sa seda arwad?"

„Asi on nimelt nii, et mul üks trehwamine on määratud ja minu daam mind ootab. Sa näed seda preilit pruunis ülikonnas kollaste kingadega? See on Wally Lepp, see iludus, kes paljude pead kihama ajab. Nüüd on ta minu oma, ta ei wõi ilma minuta enam elada."

Hans tundis ennast täismehena. Mitte igaühega ei jaluta Truwart nõnda sõbralikult ja mitte igale ei jutusta tema oma wahekordasid daamidega. Hans püüdis ennast selle lugupidamise wäärilisena näidata ja küsis seisma jäädes: „Tohin ma kaasa, wõi pean tagasi pöörama?" Ta püüdis Truwarti hooletut rääkimisewiisi ja karedat häält järele aimata.

„Ma arwan, me läheme praegu lahku. Teinekord kutwustan sind."

„Hüwa. Nägemiseni!" — Hans tõstis mütsi kõrgele, nagu ta seda Truwarti oli näinud tegema ja läks hooletul kõnnakul puiesteed mööda tagasi, wäikest kepikest käes keerutades.

Ratsapiits oleks küll moodsam olnud, nagu see Truwartil oli, aga see oleks tähelepanemist äratanud ja teda Truwartile liig sarnaseks teinud.

Pead püsti hoides, milleks ka arukordselt kõrge krae põhjust andis, sammus ta edasi, pilkusid wastutulijate peale heites, nagu seda Truwart tegi. Tasakesi tantsulugu wilistada ehk kõige uuemat variete wiisi, mida madrused suurematest linnadest kaasa kannud, ümiseda, wahel üle õla tagasi waadata — see andis mehisema ülesastumise ja inimesed küsiwad eneselt ja üksteiselt, kes see noor, ilus mees peaks olema.

„Kas ta juba Mizzi peaks mahajätnud olema, see pagana Truwart?" — mõtles Hans kesklinna poole astudes: „Seal ei ole aga „Central" kaugel. Wõiks naljapärast sisse astuda ja waadata, kas Mizzi on einelaua ruumis, nagu harilikult. Wõib olla, on tal juba Truwarti armulood Wallyga teada ja ta on sellepärast wäga kurb. Kui katsuks temaga naljatada?"

Tõsiselt, täismehena astus Hans einelaua ruumi ja peanikutamisega teretades küsis ta: „Wabandage, preili, kas herra Elmar Truwart ei ole siin olnud täna?"

„Ei, ma ei ole teda täna näinud" — wastas Mizzi.

„Kahju. Mul oleks temaga waja kokku saada."

Nüüd oleks sünnis olnud wäikest musta nuri taskust tõmmata, teda hoolega silmitseda ja niisugust nägu teha, nagu oleks kokkulepitud aeg mööda läinud. See pidi edaspidiseks jääma, sest et nuri weel ei olnud.

„Wast ma tohin klaas limonadi paluda?"

Hans wõttis kõik oma osawuse kokku, et Mizziga jutule saada. Selleks oli täna iseäranis hea juhus. Einelaua ruum oli üsna tühi, ainult kelner talitas tühjade taldrikute ja klaaside juures.

„Walget wõi punast?"

„Ma arwan, walget. Minewal korral maitses ta wäga hea."

See oli nimelt sel korral, kui Hans ühes Truwartiga seal oli olnud.

„Ja, see on wäga maitsew."

Sellega oli jutt jälle lõpul ja Hans higistas uue aine leidmisel, limonadi rüübates.

Mizzi oli tõsise ja uhke wäljanägemisega. Tal olid mustad, käharad juuksed, millest üksikud salgad otsale ja põskedele langesid. Ta ei waadanudki Hansu poole, nagu ei huwitaks ta teda põrmugi.

Ja ometi mäletas Hans, et ta minewal korral

Truwartiga lõbusasti oli naljatanud, palju naernud ja klaasi weini ühes joonud.

Hans algas uuesti: „Teil on wast weel seda punast weini, mis me minewal korral limonadiga jõime ehk Ungari weini, mida me ilma limonadita jõime."

Ta peab nägema, see Mizzi, et tal mehega tegemist, kes weinisid tunneb, mõistab wahet teha üksikute weinisortide wahel.

„Ja, on küll. Mida ma teile tohin walada?"

„Wast üks klaas rotweini. Teie joote ka ühes, eks?" Nii oli ka Truwart küsinud, küll kindlama, mehisema häälega.

„Tänan, kui lubate!"

Hans oli õnnelik. See preili, kes nii uhkelt seal istub, peab ennast tema wääriliseks, joob temaga weini kokku.

„Wast tohin Teile midagi weel pakkuda? Apelsinisid, sokoladi?"

„Ja, apelsini palun küll."

Preili Mizzi kooris apelsini ja naeratas, kui Hans tema osawust kiitis ja temale püüdis silmi waadata, nagu seda Truwart oli teinud.

Ka järgmine klaas weini ja apelsin ei maitsnud halwad. Neil oli see mõju, et nad Hansu julgustasid, temale osawust andsid jutustamiseks.

Jumalagajättes tohtis ta isegi preili Mizzi kätt pigistada ja talt küsida: „Tohin ma ka järgmisel korral Teie poole juttu ajama tulla?"

„Palun wäga" — wastas Mizzi naerdes ja waatas talle silmi.

Sellest päewast mõtles Hans ainult „Centrali" Mizzi peale, kui ta unistades omas toas istus wõi klassis kooliõpetajate seletusi kuulas. Kui ta pärastlõunasel wabal ajal „Centralist" mööda läks, siis ei unustanud ta ka sisse astuda, et klaasi limonadi juua ehk neid waraseid kewadelillesid pak-

kuda, mis linna pargist olid nopitud ja pihku unustatud.

Mizzi oli Hansu wastu wäga tähelepanelik, teadis juba ette ära, et ta walget limonadi heameelega joob ja tumepunast apelsini kollasest paremaks peab.

Ta küsis alati nii südamliku naeratusega: „Kuidas elate, herra Tohwer?“

Sellejuures waatasid ta pruunid silmad nii kelmikalt.

Kui Hans ära tahtis minna, et homse päewa jaoks õpetükka ettewalmistada, siis ütles preili Mizzi: „Wiis minutit weel. Me joome jumalagajätmiseks ühe klaasi rotweini weel ära. Ja teie olete ju nii anderikas, nagu mulle herra Truwart kõneleb. Need wäiksed asjad õpite te poole tunniga ära.“

Ja siis jutustas ta omast koolipõlwest wäikseid wallatusi ja kelmusi, nii usaldawalt ja lihtsalt, nagu iga teine Hansu sõber. Noh, kui nad teaksid, need sõbrad, et temal, Hans Tohweril, sarnane sõber, kes teda wahel, nagu pool kogemata, „minu wäikseks Atsiks“ hüüab — siis nad läheksid küll kadedusest kollaseks.

Kuid igal saladusel on lõpp — ka Hansu omale oli see saatus määratud.

Kord hommikul klassi astudes patsutas Truwart Hansule õlale: „Sa oled üks pagana poiss, Hans. Oled mul Mizzi ülelöönud. Ma juba märkasin, et keegi Mizzile sinilillesid ja warsakapjasid koormakaupa kokku kannab. Wõi sina see oledki.“

Na, see oli juba midagi. Terwe klass waatas imestusega tema poole, selle raamatukoi poole, kes talwe läbi omas eeslinna toakeses kükitas ja õpetükka tuupis ja nüüd ühekorraga toredama restorani einelauaneiu sõbraks saab. Terweks päewaks jatkus sellest kõneainet klassis. Mizzi ja Hans

ühendati klassitahwlil igasuguste ühendus- ja sidemärkidega, küll südamekujutustega ja ilma.

Hans oli päewakangelane. Ta oli juba Truwartile järele jõudnud, temast isegi ette läinud — ta oli Truwarti neiu enesele wõitnud. Truwart tunnistas awalikult seda wõitu, see oli juba niisama hea, kui ametlik dokument.

Truwart wõttis Hansul käealt kinni, tal olewat temale midagi ütelda.

„Hans, kuidas on sinu finansidega lugu?" — küsis ta ilma pikema sissejuhatuseta ja Hansu wastust ootamata lisas ta juurde: „Laena mulle rublat kümme. Ma olen isalt juba selle kuu taskuraha kätte saanud, aga on weel waja. Need wanad annawad ju nii napilt. Ma saan tulewal nädalal suurema summa, nii rublat sada, onu käest. Tal on oma mõis ja on minu ristiisa, ta lubas mulle nimelt anda."

„Mul ei ole just kaasas, aga ma loodan sind aidata wõiwat" — wastas Hans silmi pilgutamata. Tal ei olnud küll teada, kust ta selle summa pidi saama, aga raha pidi kusagil leiduma, seda enam, et tal enesel ka waja oli. Need limonadiklaasid ja apelsinid ei olnud küll kallid, aga ootamata kiirelt kahandasid nad kasjat.

Hans otsis mõttes abiallikad läbi, kust ta wõiks ilma pikema seletuseta saada. Rikkaid tuttawaid tal ei olnud, oli ainult paar käsitöölist omast külast, aga need elasid peost suhu ja nii suuri summat nende poolt loota ei olnud. Jäi järele ainult majaperenaine, kellelt seda loota wõis, kuid see oli uudishimulik ka wististi teadma, milleks seda raha waja läheb. Raamatute ostmiseks ei kõlbanud enam kewadel küsida, niisama kooliraha tasumiseks. Kui midagi wäga keerulist wälja mõtelda, siis peetakse seda waleks.

Aga walelik olla ja ühtlasi ka pillaja — mis ütleksid kodus sugulased ja tuttawad?

Võimalikult ükskõikselt algas Hans proua Stromiga juttu: „Kas teate, proua Strom, missugune äpardus mul täna juhtus? Meie jooksime koolitõuel ja püüdsime üksteist kinni. Ja seal rebisin ma ühel poisil pluuse lõhki, õlast kuni alla. Tema nõuab selle eest wähemalt wiisteistkümmend rubla, muidu ta ei lepi ja lubab kooliherrale kaebada. Kas Teie ei wõiks nii hea olla ja mulle seda summat seniks laenata, kuni isa tuleb. Ta peab juba tulewal nädalal linna tulema."

„O, ja, seda wõin ma küll. Mõtelda, missugune õnnetus. No on see ka üks wõrukael, kes oma seltsimehe käest niipalju pluuse eest nõuab."

Siis luges proua Strom Hansule raha kätte ja küsis: „Wõib olla, läheks weel rohkemgi? Ma wõin weel anda."

Hans pidi ütlema, et sellest praeguseks korraks jätkub, aga arwas, et see paha ei tee, kui igaks juhtumiseks natuke tagawara on.

„Mul just tarwis ei ole, aga wiis rubla wõiks ju... kui paluda tohin."

„Olge heaks. Kui edaspidigi waja läheb, küsige aga minult."

See oli hästi läinud. Wististi tõuseb Truwarti lugupidamine selle läbi tema wastu märksa weel. Ta näeb, et tal mehega tegemist on, kellel kümme rubla alati tagawaraks seisab, kes ükskõikselt weel juurde lisada wõib: „Wasi läheb rohkem waja? Ma wõin ka kakskümmend."

Ja, seda ei wõi mitte igaüks.

Truwart ei tarwitanud sel korral rohkem ja lubas järgmisel nädalal tagasi maksta.

Kuid see unus wististi ära, sest eksamite ajal on see nii wõimalik.

Hansu uhkuse tunne ei lubanud ka küsida, sest kümme rubla peab ometi suure talu peremehe pojal olema, mida ta ka hiljem kätte wõib saada.

Isale pidi ta seletama, et eksamite ajal on ise=

äranis palju paberit kirjalikkude tööde jaoks ja mitmesuguste muude õpe-abinõude peale läinud ja möödaminnes riiwas ta ka plnuserebenemist ja sellepärast on ta proua Stromilt laenanud.

V.

Suwine waheaeg oli Hansul kibe tööaeg, nagu ta endistelgi aastatel oli olnud.

Hans pidas auasjaks näidata, et haritud inimene wõib niisama hästi kehalikku tööd teha, nagu harimata inimesedki.

Kui ka sõnnikutõstmise juures willid pihku tekkisid, wahel päris wõimata walu sünnitades ja lihased weel mitu päewa pärast seda tuikasid, nagu oleks neid haamritega taotud, kui turbalõikusel keel suulakke kõrbes ja pea walutas — mis sellest? See ununes warsti.

Kui küsiti, kuidas puhkeelu järele töö läheb, siis wastas ta naeratades: „Ei ole wiga. Esialgu on nagu weidikese harjumata.“

Kui töölised hommikul päikese tõusuga põllule läksid, siis ei lasknud ka Hans ennast maha jätta: nad oleksid teda laisaks wõi hellitatud saksapoisiks wõinud nimetada, eneste ja tema wahel wahet wõinud teha ja seda ta ei tahtnud.

Kui wana Hansutooma Jüri heinaniidul ise ees keerutas, natuke kühmas, harkis jalul, nohiskedes ja ammu kustunud piipu hambus pidades, ainult takused sinised püksid ja walge linane särk keha katteks, siis ei jäänud ka poeg tast maha. Ja kaare laius ei tohtinud kämbla wõrra kitsam olla, kui teistel.

Et alalisest wehkimisest pihad walutasid, raske higistamine rinnus kuumawa kuiwuse sünnitas, mida wastiku, leige joowega tuli jahutada, meelekohtades tuikas ja päike hirmsasti küpsetas, kuna põõsaste wahel wähematki õhuliikumist ei tuntunud — mis sellest?

Kui teised seda wõisid wälja kannatada, siis pidi tema ka suutma, wiisteistkümmend tundi päewas.

Kui wahel ilmusidki mõtted, et parem oleks kodus istuda ja lugeda, et see tähtsam on, kui kesakünd wõi turbalõikus, siis said need mõtted juba alguses waigistatud, sest et isal töölisi nii wähe oli, ainult üks poiss ja paar plikat. Ja needki oleks wõinud, Hansu arwates, rohkem ära teha. Poiss oli poolunine ja poolpahane, lõbusas tujus ei näinud Hans teda töö juures kunagi. Tihti küll tuli sõnelemist Jaani ja isa wahel.

Weel kesakünni ajal oli Jaan hobused adra ette seisma jätnud ja kraawikaldale põõsa wilusse uinunud. Ja kui isa teda sealt oli leidnud, siis oli ta wandunud ja lubanud teda wigaseks lüüa, tal une seest wälja tampida... Nii wihane ei olnud ta enne kunagi olnud. Ja kui Hansutooma isa oli lõpetanud, siis oli Jaan wastanud: „Kui ma ei kõlba, siis wõin ju ära ka minna. Wõi mul himu on siin ööd ja päewad ühte tõmmata ja haput silku süüa."

„Wõi sa kunagi üksi oled teinud, wõi üksi söönud" — wastas isa ja Jaan töötas edasi, kuna isa omal harilikul pikaldasel wiisil piipu toppis ja midagi mõtles, aga mida just, kes seda teab. Wõib olla, mõtles ta, et töölised ninakas ja paljunõudja rahwas on, logeleja ja laisk, kes ainult palka nõuab ja tööd ei taha teha. Wõib olla, et tal ka mõttes mõlkus, et põllumehe amet see kõige halwem on, kus ise esimene ja wiimane pead olema, töölistega palju pahandust ja muret, aga põllust pisut saaki ja tulu ja kaasinimestelt wähe lugupidamist ja muud kõike. Wõib olla, mõtles ta Jaani wiimaste sõnade peale, kes etteheitis pikka tööpäewa ja hapuid silke. Ka sellepoolest ei olnud Hansutooma isa pahem, kui ta naabrid — nii kaua töötasid kõik, peremehed ühes poistega, päikesetõusust

loojaminekuni. Selle wahe sees oli küll kaks puhkeaega, aga kui pikad nad just olid, kes seda täpipealt teab. Hansutooma isa ei olnud weel niikaugele jõudnud, et enesele taskukella muretseda, sellepärast oli ta teise mõõduriista wälja mõtelnud. See oli kokkupandud tema omast kahest jalast. Kui ta kõhu täis oli söönud ja pikali heitis, siis tõstis ta ühe jala teisele peale ja kui pealmine jalg alla libises, siis oli ka puhkeaeg möödas ja isal enesel uni magatud.

Juhtus ka wahel, et teised töölised alles söömist lõpetasid, kui Hansutooma isa ju ärkas, siis wahetas ta jalgu ja sel korral oli kahekordne puhkeaeg. Kes seda ajamõõtu tundsid, need püüdsid seda sellega wõltsida, et wäga kaua sõid, pikkamisi ja põhjalikult, sest see teine uni oli harilikult ikka pikem kui esimene ja ulatas ka teistele silmi kinni suluma.

Ja nende silkudega, millest Jaan kõneles, oli lugu nii, et nad harilikud heinasilgud olid, need, mis kaupmeeste aitades seistes ja ühest kohast teise rännates weidi punaka ehk kollaka wärwi olid omandanud ja mõnikord mitu maiku ühendanud. Seal oli peale soolase weel natukene kõdunemise ja haput maiku, aga hea tahtmise juures wõis neid ikkagi süüa. Ja peaomadus, millega nad teises silgud kaugele maha jätsid, oli nende odawus. Sellepärast toodi neid wäga paljudes taludes heinaajaks, millal harilikust rohkem süüakse ja millal silk ja kartul peatoidusaine kaugelel heinamaadel on. Ka selles asjas ei olnud Jaanil põhjust nurisemiseks, sest peremees sõi ka neid silkusid ühes. Ainult Hansu jaoks pandi natukene liha ja karbikese sisse natukese wõid, sest Hans ei olnud harilikku talupojasöögiga harjunud ja raske töö nõudis paremat toitmist.

Nädala waew ja raskus pesti puha laupäewa õhtul ühes higi ja tolmuga maha. Ja kui isaisadelt

wiisiks wõetud laupäewaõhtune tangupuder, millel wõi silmas ja hästi hapnenud piim kõrwal, söödud, siis tundus weel liikmetes küllalt paendumust ja jõudu, et küla wainule ketast lööma minna ehk külalakka tüdrukute jutule. Ja kui weel wäikese koidu ajal kõik kõned kõneldud ega külauudised läbiharutatud ei olnud, siis ei imestanud see kedagi: nõnda wastupidawad olid ka kord isad ja isaisad olnud.

Peale külalõbude ei olnud muud meelelahutust ei lähedal ega kaugemal, isegi ajalehti ei käinud sinna.

Ainukene koht, kuhu suwel wõis sõita, kus teisi inimesi wõis näha ja kaugemaid uudiseid kuulda, oli kirik ühes alewiga.

Kuid kirikukäigud ei meeldinud Hansule, sest suwine tee tolmas harilikult liig palju ja kodus kordaseatud ülikond oli kiriku juures juba tublisti roopast wäljas.

Tolmunud kuub ja higine, päiwitanud nägu, ohjadega määrdunud, tööst karedaks läinud käed ei olnud asjad, mida teistele näitama pidi minema.

Ainult üks kord suwe jooksul, jaanipäewal, kabelipühal, kui terwe kihelkond end jalule ajas, olgu jala ehk hobusega, läikiwate wedru- wõi lihtsate töömankritega, pidi ka Hans inimeste hulka püüdma.

Praegu oli ta sellel teel, isa ja ema wahel, lihtsal taluwankril, ja oli tal aega enese üle mõtelda.

Talle tundus, nagu ei oleks kõik mitte üsna korras, nagu peaks ta siiski ka suwel natuke rohkem oma elukutse wastu ettewalmistama, nagu peaks ta ainult abiline olema, aga mitte alaline tööline.

Aga kui ta ju surnuaial oli, siis unnusid kõik need mõtted ja ta liikus rahwamurruga ühes, waatas haudu ja ristisid nende peal, aedu üksikute

matusepaikade ümber ja inimesi seal pinkide peal ja kiwide otsas istumas.

Rahwahulgaga ühes liikudes, paremale ja pahemale poole silmitsedes, märkas Hans, et temast paar sammu eemal pingi peal Wally Lepp istus, keda ta talwel Truwarti kaasas tundma õppis. Omal algatusel ei oleks ta mitte talle lähenenud, sest päiwitanud, higine ja tolmune — nõnda ei kõlbanud ta linnapreilile seltsiliseks.

Kuid teda nähti ja talle hüüti, nagu wanale tuttawale: „Kuidas elate, herra Tohwer?"

„Tänan, ei ole wiga," — wastas Hans.

Nüüd ei kõlbanud ilma pikemata edasi minna ja Hans astus Wallyle lähemale.

„Teie olete aga pruuniks põlenud" — ütles Wally.

„Aeg on ju hirmus kuum" — wastas Hans.

„Ja palju suuremaks olete te kaswanud."

„Wõib olla, ei ole ise märkinud."

„O, ja! Kas meie ei läheks siit rahwamurrust natukene eemale, siin wõib lihtsalt ära küpseda."

Hansul ei olnud midagi selle ettepaneku wastu. Ta tundis end Wally sõbralikkuse läbi õige tüki maad kõrgemale tõstetud olewat. Sest mitte igaühte ei arwa Wally Lepp wääriliseks enesega rahwamurrust wälja kutsuda ega temaga igasugustest tühistest asjadest lobiseda.

Kui nad enesele teed lahedamale rajasid ja Hans teejuhina küünarnukkidega töötas, kuulis ta sosistawaid arwustusehüüdeid oma daami kohta ja teda ennast ei unustatud ka mitte, sest sametikandiga läikiwa märgiga mütsi ei kanna igamees ja linnakoolis ei õpi ka iga noormees.

Rahwahulgast wälja jõudnult ja surnuaia serwal ühe suure pärna wilul pingil istudes oli Hansul aega Wallyt lähemalt waadelda.

Tema arwates oli Wally talwisest ilusam. Lai moodne kübar andis piklikule näole weel õrnema

juure, merewaigu helmerida oli heas kokkukõlas walkjas-kollaste juustega. Isegi nina kõrwal asuw sündimisemärk kõlbas talle õige hästi ja sellejuures oli ta nägu elaw, walmis naerule, mis turtsuwatest huultest ja helesinistest silmadest paistis. Niisugusena oli Hans enesele alati ilusat naisterahwast ettekujutanud.

Ainult selle leidis ta imeliku, et see iludus teda, Hans Tohwerit, kelle kodukoetud willane ülikond suwise palawusega ühte ei kõlba, kellel higised, tööst karedad käed ja päiwitanud nägu — enesele saatjaks walis.

Kuid Wally ei annud aega kaua mõtelda. Ta küsis Hansult ja Hans pidi wastama ja ta jutustas ise ja Hans pidi kuulama.

Wally jutustas omast wiimasest Riiga sõidust. Riia linna iludusest, merehaigusest, mida ta läbi põdenud, kewade pidudest mererannal, kus ta ühes selle perekonnaga wiibinud, kelle juures ta teenib.

Hans leidis selle wäga huwitawa olewat. Kuid temal ei olnud midagi sarnast wastu jutustada. Tal ei kõlbanud ometi kõneleda, et ta tööpäewadel hommikust õhtuni tööd rühib teha ja laupäewa ööel külapoistega ehal käib.

Ta arwas, et see wõiks Wallyt huwitada, kui ta Elmar Truwartist kõneleb.

„Ah Elmar Truwart? Kus ta on, jah? Seda, ei tea ma tõesti mitte. Ma ei ole temaga hulgal ajal enam kokku puutunud", wastas Wally, joonekesi päewawarju otsaga liiwale tõmmates. „Nõndapalju ma aga kuulsin, et ta olewat kewadel laewale läinud."

Ja natukene wahet pidades, küsis ta: „Miks Te ei küsi parem Mizzi Zimbleristi? Teie olite ju tema austaja."

Hans tundis, kuidas soe woolus tal üle põskede wajus, teadis, et ta nüüd punetab.

Aga et tema wäikseid romanisid teatakse, see meeldis talle.

„Näete, kui punaseks Te lähete. Ma teadsin ju seda" ütles Wally.

„Räägime siis nüüd sellest mustlase Mizzist", ütles ta.

„Mispärast mustlase? On ta mustlane?"

„Ei, seda ma ei tea mitte. Aga nõnda kutsutakse teda tuttawate ringkonnas, sest et ta wäga brünett on . . . ja et ta wäga kirglikselt armastab" — lisas ta naeratades juurde.

„Kas Teie ei ole seda weel tunnud?" küsis ta ja wastas ilma Hansu wastust ootamata: „No ja, Teie olete ju alles nõnda noor, et sellest weel juttu ei saa olla."

Hansu pahandas see wiimane märkus weidi ja ta arwas tarwilikuks näidata, et ta ka sarnasest asjast wõib juba kõnelda.

„Kui wanalt siis tohib juba armastada?" — küsis Hans.

„Kui wanalt? Ja, waadake, seda ei tea ma mitte ütelda . . . Nii kuidas keegi . . . umbes nii wanalt, nagu mina olen juba" — lõpetas ta naerdes.

Ta oli üleüldse wäga heas tujus, naeris palju ja waatas jellejuures oma läikiwate silmadega Hansule otsa.

Tema waade julgustas ja waimustas Hansu.

„Tohin küsida, kui wana Teie siis olete?" — küsis Hans.

„Igatahes kaugelt üle kolmekümne" — wastas Wally.

„Kaugelt alla kahekümne, tahtsite Teie ütelda?" — Wally raputas pead ja jäi oma kollaste, moodsate saabaste peale waatama.

„Kas Teie täna õhtul pidule jääte?" — küsis ta siis Hansult.

„Ma ei tea, ei ole selle üle mõtelnud."

„Tingimata jääge. Saab lõbus olema. Lõpuks tants."

Kui jutule wahe tuli, tõusis Wally üles.

„Wabandage, ma pean weidikese ära minema, mul on tarwis ühe tuttawaga kokku saada. Siis õhtul näeme?" — küsis ta weel, kätt jumalagajätmiseks sirutades.

Käsi oli walgete, peente sõrmedega, küüsed hästi rawitsetud ja pikad.

Hansul oli häbi oma talupoja suurt ja kõwa kätt wastu sirutada. Küüsed olid neil kätel murdunud ja mustad.

Wally käsa waadates ja neid oma kätega wõrreldes, unustas wastamata.

Ilma wastust ootamata läks Wally kergel kõnnakul minema.

Hans waatas talle järele, nagu ka kõik teised talle järele waatasid, kes teda nägid — mehed unistades ja ihaldades, nõnda paenduw ja sale paistis ta; naised kadedusega ta moodsaid riideid hinnates.

Hans pidas omaks kohuseks, wiisaka meesterahwa osa edasi mängida, kes mitte ei lase oma daami asjata oodata.

Selle mõttega läks ta ema üles otsima, et talle selgeks teha, et ta pidule peab jääma, sest et mitmed ta head sõbrad sinna jääwad.

Ema ja isa seisid oma wankri juures. Isa seadis hobust, et warsti minema hakata, ema kohendas heinakotti wankril, mis istumisest auku wajunud.

Hans astus tõsise, wähe ärritatud näoga nende juurde ja teatas saladuslikult: „Ma ei saa praegu ühes sõita. Ma pean weel siia jääma."

„Eks me wõi siis oodata" — wastas isa, kes arwas, et jutt ainult lühikesest ajast on.

„Ei, mul läheb kuni poole ööni aega. Siin on kooliwendasid, kes pidule jääwad ja ma lubasin neile, et ma ka jään. Ma tulen jala koju.

Hans ei teadnud isegi, kes need kooliwennad on, kes pidule jääwad, teadis aga seda, et see üks mõjuwamatest abinõudest on, isalt midagi saada. Sest mis õigused ja kohused Hansu kooliwendadel olid, need pidid ka Hansul olema.

Ema waatas isa poole oodates, mis ta ütleb.

Isa jälle waatas koguni eemale.

Tema mõtles pikalt ja ei saanud kohe aru, mis pidust poeg kõneleb, kas on teda kuhugile pulma wõi ristsele kutsutud.

„Mis pidu see on?“ — küsis ta siis lõpuks.

Ema oli juba seisukorra kõrgusel ja oli kuulnud, et tuletõrjujate aias pidawat komejandid üles astuma.

„Eks seal pritsumeeste aias ole . . . Igal jaanipäewal ju peetakse.“

„Ah komejandid wõi?“ — tuli ka isal meelde.

„Needsamad neh!“ — wastas ema.

„Kas maksab jääda . . . Nüüd saad hobusega koju . . . öösel jala halb tulla.“

„Mis seesama wiisteistkümmend wersta ka käia on!“ — wastas poeg.

Teda ärritas isa wasturpuiklemine. Üleüldse oli see Hansutooma isa natuke ajast maha jäänud: ei olnud tal wedruwankrit, nagu mitmel teisel, ja hobused olid tal niisugused imelikud, suurte kõhtudega ja karwased.

Hans märkas koguni sedagi, et heinakott oleks wõinud istmel puhtam olla ja hobune ei oleks tarwitsenud niipalju sõnnikut kintsude peal kanda.

Wiiwitades ütles wiimaks isa: „Eks sa jäe, kui just tahad“, ja natukene mõteldes lisas ta juure: „Sa tahad siis wist raha ka?“

„Kus ta's ilma läbi saab?" wastas ema poja asemel.

Kaua otsis isa rahakotis, siis ulatas ta pojale hunnikukese peent hõberaha.

„Palju sa andsid?" — küsis ema.

„Eks ma ühe rubla andsin" — wastas isa wenitades.

„Mis sellest saab . . . eks anna weel" — seletas ema, kes ei teadnud, kui palju just pidu maksta wõib, aga kuulnud oli, et pidud pidawat palju raha nõudma. Ja kui juba kord pidule jääda, siis peab ka teiste wääriliselt olema.

„Mul ei ole enam peenikest" — wastas isa, rahakotis sorides.

„Eks anna siis üks suurem raha" — õpetas ema.

Nõnda sai Hans ka weel kolmerublalise omanikuks.

Kui juba raha taskus, tõttas ta otsekohe surnuaiale tagasi, et weel Wallyt sealt leida.

Siin ja seal olid weel üksikud inimeste salgad haudade juures, kuid juba eemalt märkas ta, et üheski nende hulgas Wallyt ei ole.

Ta käis ka alewi läbi, astus poodidesse ja lähenes igale suuremale inimestekogule, kuid Wallyt ei leidnud ta kusagil.

Ta pidi kaua ootama, kuni pidu algas. Selle aja jooksul sõi ta kõrtsis lõunat, ulatas jalutuskäiguga isegi mõisa ja käis paar korda puusepa elukorterist mööda, lootuses, et Wally wast seal silma puutub, sest niipalju ta teadis, et ta mõisa puusepa tütar pidi olema.

Ka piletikassa juures ei olnud teda näha.

Hans ostis siiski kaks piletit. Nõnda, oli ta kuulnud, pidawat harilik pruuk olema, et kawaler oma daami pidukulud tasub.

Wististi oleks kõige sündsam olnud, istekohad esimesesse ritta muretseda, kuid need olid liig kallid

ja sellepärast pidi teise reaga leppima. Ka sealt wõis kõike päris hästi kuulda ja näha.

Kui juba aeda kaunisti rahwast kogus, lawalt mitu korda helistati ja laulsjad eesriide warjul kõhistasid, siis ilmus ka Wally Lepp. Kuid ta ei tulnud mitte üksi, waid tal oli keegi kõrge kaswuga meesterahwas ühes.

Nad oliwad mõlemad heas tujus. Wally waatas oma saatjale nii usaldawalt silmi, et iga sõna, mis öeldi, pidi lõpmata naljakas olema, sest Wally naeris õige tihti.

Tal ei olnud ka aega Hansu tähele panna, ehk see ennast küll nähtawaks püüdis teha, ta pidi oma saatja sõna kuulama ja nende peale wastama.

Kui siis Wally selle wõõra herraga pidusaalis esimesesse ritta istus ja kui nad üksteisega, kui kõige paremad sõbrad naljatasid, märkusi tegid nende lihtsate laulude kohta, siis wajus Hansu tuju tublisti.

Talle tundus, et ta rumaluse on teinud, et ta pidule jäi, sest see näitemäng on wilets jant, pealegi halwasti mängitud jant, et see Wally Lepp ei olegi nii wäga ilus ega ihaldamisewäärt, et ta on edew naisterahwas, sest muidu ei oleks ta kingadel nii kõrged kontsad ega naeraks ta sellele mehele nii tihti, et see on juba halpuse tipp, kui ta nii sügawalt wäljalõigatud piduülikonda kannab ja nii tumepunast roosi rinnas; et ta ka liig kergemeelne on, sest talwel oli ta Truwartiga südamesõber ja nüüd lõbustab ta ennast selle wõõraga.

Ta heitis ka enesele kergemeelsust ette, et ta pidule oli jäänud, ilma et tal mõjuwamat põhjust oleks olnud, kui need mõned sõnad, mida ta Wallyga wahetas, et tal weel aeg ei ole preilidega sõbrustada, waid ta hoolega õppima peab, tõsiselt töötama, et korra silmapaistwaks meheks saada.

Aga kui Wally näitemängu waheajal end ümber käänas ja lähemas reas Hansu silmas, tema poole pead nikutas ja naeratades sõnas: „Ka Teie siin?“ — siis oli ununenud kõik tusk. Siis ei leidnud Hans enam kergemeelsust ei enese ega Wally teguwiisis, ei puuduseid näitemängus ega laulus.

Ta otsis Wallyle wabandawaid põhjuseid ja leidis, et see loomulik on, kui wanem naisterahwas enesele täiskaswanud mehe saatjaks walib.

Temale, Hansule, wõib ta hea tuttaw olla, kellega wabal ajal lobiseda wõib, kellele südame pealt salajamad soowid ja sügawamad mõtted ära kõnelda wõib ja kellega kirjawahetusesse astuda saab, kui ta kaugemale sõidab, nii et kokkupuutumine wõimalik ei ole . . .

Kui Hans ju koduteel sammus, siis oli ta otsus kindel, et neil Wallyga pikk kirjawahetus algab, ja selleks, et adressi saada, ta weel kord kiriku poole peab tulema.

Suwine töö sundis ajutiselt unustama kõik sõpruse ja kirjawahetuse kawad. Päew päewa kõrwal, nädalast nädalasse kestis töö, ja sellest pääsis Hans alles siis, kui juba kooli oli waja minna.

VI.

Enne seda, kui koolitöö pidi algama, läks Hans kiriku. Wähemalt isale ja emale sai see põhjus üles antud, kuna aga selle kõrwal weel lootus oli Wallyt näha saada. Jaanipäewal oli Wally arwanud, et ta Peterburi läheb, aga weel jakobipäewal oli teda mõisas nähtud, ja wõib olla, ei olnud ta praegugi ära sõitnud.

Jaanipäewane jutuajamine ja sõbralik naeratus ei olnud Hansul ununenud. Ta tuletas neid meelde töö juures ja wabal ajal, põllu peal kuumuse käes higistades ja heinalakas uinudes. Ta

wõrdles teda küla ilusamate neidudega ja alati jäi ülekaal Wallyle.

Talutütred olid kohmakad ja tömbid, harimatud ja labased, ei olnud neil paenduwust ega kergust, ei julegt waadet ega lõbusat juttu.

Wallyl oli kõike külluses.

Oli tal puna põskedes ja walgust otsaesisel, juustel pikkust ja silmadel julgust, hambad, need aina hiilgasid punaste huulte taga.

Wally peale mõteldes tundis Hans tarwidust ka enese keha ja ülikonna eest hoolitsema hakata.

Sõrmeküüned said wähemalt puhtad hoitud ja sellest ajast pärit oli ka Hansu esimene habemeajamine. Koduste tõenduse järele ei pidanud seal weel midagi ajada olema, aga Hans ise ütles, et need üksikud walged juuksed põskedel wäga inetumad olewat.

Ka sel pühapäewal seadis Hans end põhjalikult korda.

Ta tahtis esineda nii, et Wallyl teda mitte häbeneda ei tarwitseks.

Kui siis kiriku juures sai ära käidud ja tagasi tulles tee mõisast läbi wiis, siis pidas Hans tarwiliseks puusepa poole sisse astuda.

Kui Hansult küsiti, kas noorherral midagi asja ka on, siis wastas ta: „Asja just ei ole. Preili Wally lubas mulle oma adressi saata, kui ta kohale on jõudnud. Maal on wäga igaw, siis oleks wahel ajawiiteks kirjutanud."

„Ei, adressi ei ole ta küll weel saatnud" — wastas ema: „Tal on ka niisugune koht, et päris kindlat paika ei olegi, kus nad elawad. See proua, kelle laste juures ta on, elab niisugust rändamiseelu. Ühe nädala elab ühes linnas, teise nädala teises linnas, ei saa nagu sedawiisi adressi üles anda. Wally kirjutab meile üsna tihti, aga meie ei ole talle küll palju kirjutanud."

„See on üks suur proua" — lisas puusepp naise jutu wahele.

„Wäga rikas proua" — teatas ema sügawtõsiselt: „Neid riideid küll, mis ta Wallyle kingib. Iga ülikond maksab sadasid... puha siidist ja atlassist. Proua on Wallyga ühesuurune ja sellepärast sünniwad need kleidid, just nagu oleks nad Wallyle õmmeldud. Wally jälle kingib nad puha minule... Aga ei mina neid kanna, need on liig toredad minu jaoks."

„Neil rikastel prouadel on see raha ju nagu maast leitud, sellepärast ei hooli nad temast ka midagi. Iga kleit maksab juba minu aastapalga, aga ta pillab neid nagu paberossiotsi laiali."

„Wõi siis kleidid üksi" — tähendas ema: „Iga jõuluks saadab ta sulle ikka kõige paremat tubakat ja mulle raha."

„Koolitatud inimesel on ikka palju kergem elada" — seletas ta wähese waikimise järele edasi: „Kui Wally alles üsna pisike oli, siis elas siin üks koolipreili mõisas, oli herra laste juures. See käis tihti meie pool ja ütles alati: „See wäike Wally meeldib mulle wäga. Ta on nii ilus laps, nagu pupe... selle peate te ära koolitama, temast saab üks wäga tore preili"... Hakkasime mõtlema, et ega see inimesele kahju tee, kui ta koolitatud on. Ja kui wallakool läbi oli, siis ma läksin koolmeistri käest küsima, kas maksab teda koolitada. Koolmeister ütles: „nimelt koolitage. Ta on anderikas laps... ah, ta on anderikas laps."

„Juba kuueaastaselt oskas ta igast raamatust lugeda, olgu missugune tahes" — ütles isa wahele.

„Jah, ja linna koolipreilid kiitsid teda ka wäga."

Hans kuulas üht ja teist Wally elust, tema wäikseid õnnesid ja õnnetusi, tema eeskujulikku wirkust ja sõnakuulmist ja kuulas ka ema kiitust oma tütre ilususest, selleaegsest ilususest, kui ta

alles peakoolis käis ja esimest korda armulaual olles nagu ingel walges riides altari ees seisis. Sellest ajast pidi emal weel pildki järelejäänud olema. Ta otsis kummutis riiete alla ja tõi sealt pakikese wälja, kuhu kõik wäiksed mälestused kimpu olid köidetud. Seal olid õnnesoowikaardid ja juuksepaelad, päewapildid ja mälestuselehed. Wally oli nad ema juurde jätnud, et nad mitte ilma mööda rännates ära ei kaoks.

Hans waatas seda peenikeste näojoontega tütarlast walges ülikonnas, lauluraamat kätes.

„Ei, elus Wally on palju ilusam" — mõtles ta: „Siin on ta liig tugewa kehaehitusega ja tunktiku waatega ja natuke kühmas."

„Kui te tahate, wõite selle pildi omale wõtta. Mulle jääb teine weel järele."

Ema arwas, et Hansule Wally pilt meeldib, et ta teda nii silmitseb ja arwas sündsaks seda soowi rahuldada.

Hans tänas lahkuse eest ja kui ta weel oli istunud ja Wally kohta ainult kõige paremat kuulnud, sõitis ta koju.

Kirjawahetus oli sel korral küll wõimata, aga Hans lootis ometi kord weel Wallyt näha saada ja siis ei lase ta teda nii kergesti, waid nõuab ka adressi wälja.

VII.

Koolis andus Hans terweni õppimisele. Ta tahtis esimene klassis olla, nagu alati enne — nii oli ta harjunud. Ja kus ta mitte esimene ei saanud olla, sinna ta parem ei läinud.

Omas minewaaastases hoowikorteris elas ta ka nüüd, ei läinud ta pidudele, sest seal puudus tal tutwus ja osawus, ei läinud ka kooliwendade perekondadesse — ta kartis wigasid teha söögilaual ja seltskondlises läbikäimises. Hansule ei tundunud midagi nii raskelt, kui oma kohmetus. Ta

oleks heameelega osaw tantsija ja wiisakas lauanaaber ja lõbus seltskondlane olnud, aga et tal need omadused puudusid, siis parem wiibis ta üksi.

Ta oli tänawu üksiklasem, kui minewal kewadel. Siis käis ta wahel Truwarti pool ehk mõnikord „Centrali" einelaua ruumis. Nüüd oli Truwart laewa peal, Mizzi kuhugile ärasõitnud ja tema asemel üks teine neiu tõsise, peaaegu wihase näoga.

Uued tutwused ei sobinud tal kergesti, sest seal oli algatust waja. Algatajaks ei olnud aga Hans Tohwer sünnis: ta oli kohmetu. Kohmetuses tegi ta wigasid ja need wead pahandasid teda südame põhjani.

Sieti ei olnud ta ka uusi tutwusi otsinud — kesket tööd oli selleks aeg puudunud.

Kui nüüd enne jõulu ainult külmetas ja lund põrmugi ei sadanud, siis hakkas Hans pikka koduteed kartma. Niisugune pikk külmetanud, konarline tee ärasõita ei ole lõbus, kus tuul läbipuhub ja hambad lõdisema paneb, kus lõpuks enam üksikuid kehaosasid külma pärast ei tunne.

Ja wiimasel nädalal enne jõulu saatis ta tuttawa külamehega teate koju, et ta pühadeks linna jääb, kui lumeteed ei tule. Seda pidagu kodused meeles, et nad asjata hobust ei wäsita ja talle järele ei saada.

Ema oleks küll heameelega näinud, et Hans pühadeks koju oleks jõudnud, aga poja tahtmine pidi sel korral maksma jääma.

Kui koolitööd lõppesid, kooliwennad laiali sõitsid ja igaüks omas kodus pühade ettewalmistusest osa wõttis, istus Hans omas toas ja tundis tuska. Ta tuju oli lõpmata halb.

Ta pahandas isaga, et see weel korralikku sõiduwankrit ei ole muretsenud, millega pikka maad

suurema waewata wõib sõita, pahandas ka enese tujuga, mis teda sundis linna jääma.

Olgugi nii wiletsad kui nad on, need koduses jõulud, puudugu seal hiilgaw jõulupuu ja lõbus seltskond selle ümber, toredad ruumid ja peened söögid — jõuluheinad ei puudu seal kunagi ega jää ka külalised tulemata, ei puudu seal ema hoolekandmine ega lihtsad talupojaroad.

Mida kauemini Hans oma korteris istus, seda wastikum ta tundus, oma osalt määrdunud, osalt rebitud tapetidega seintel, oma sumbunud õhuga ja wiletsa walgustusega, kus nii tühi ja õudne istuda, kus ainult woodi nurgas ja lombak laud akna all ja kaks tooli selle kõrwal.

Ei mõnusust ega soojust.

Ja see on alles esimene waba päew! Mis peab siis neist teistest kõikidest saama?

Et wähegi meelelahutust leida, läks ta waksali.

Sinna kogus rahwast rongile wastu, seal oli inimesi, keda ta küll ei tunnud, aga nad olid wähemalt elawad inimesed.

Seal wõis näha, kuidas hästi riides meesterahwad oma daamidega jalutasid ja mehed, kellel jalutamiseks kaaslased puudusid, einelua-ruumis sõid ja jõid.

Siin oli Hansul palju huwitawat.

Muude jalutajate hulgas märkis ta kahte daami kõndimas, kes wälimuse järele wäga rikkad pidid olema, sest nende silmapaistwalt toredad kasukad jätsid kõik teised enesest kaugele maha.

Hans ei pidanud tarwilikseks neid daamisid nii wäga silmitseda: näod olid neil poolent karwamütsidega kaetud ja tuttawad ei wõinud nad olla, sest tal ei pidanud sarnaseid olema.

Hans käis ka pikkamisi edasi ja tagasi, teiste kõrwakut järele aimates ja unistas.

Kui ta parajasti kõnnitee lõpul oli ja ümber käänata mõtles, et weel kord waksaliesiselt mööda minna, kuulis ta tagast küsimist: „Kuidas käsi käib, herra Tohwer?"

Hans ärkas omast unistusest. Kuid ühtegi tuttawat ei näinud ta lähedal. Ainult need kaks toredat daami läksid temast mööda ja üks neist naeratas weidikese kõrwale waadates.

„See on ju Wally!"

„See olete Teie, neiu Lepp?"

„Kas Teie koju ei sõida?" wastas küsitaw.

„Ei, ma kartsin pikka külmetanud teed."

Siis tutwustas Wally ka oma kaaslast Hansule.

Pidi proua Landmann olema.

Et ta wäga rikas proua on, seda märkas Hans hõbedasest käekotist, mida proua kandis ja kullasest käewõrust, mis kasukakäiksest laterna walgusel helkis.

Lähema nulitsani jõudes ütles proua Landmann:

„Herrased wabandawad, et ma Teid üksi jätan."

Ja kerge peanikutamisega läks ta omal endisel pikalisel kõnnakul nulitsatpidi edasi.

„Kuida läheb?" küsis Wally.

Tänan, ei oska midagi ütelda" — wastas Hans.

Ta tundis, et praegu kõik ained kõnelemiseks puuduwad, et midagi pähe ei tule. Üksi olles oli ta Wallyga kokkusuhtumist, kui lõbusat sündmust, ette kujutanud, kus palju kõneleda ja palju naerda saab.

Nüüd oli kõige mõnusam waikida.

Wally ei awaldanud ka endist elawust. Ta oli tõsisem, naeratas küll wahel, aga see naeratus oli waiksem kui suwel.

„Ma ei tunnud Teid ära“ — algas Hans.

„Tähendab, et ma rikkaks saan“ — wastas Wally ja waatas Hansule silmi.

„Wõib olla. Nagu näha, peate Teie inimesi hästi meeles, sest ma olen wististi ka palju muutunud.“

„Teie olete wähe muutunud, ainult weidi pikemaks sirgunud ja natukese ka kahwatumaks jäänud. Teil hakkab ju maapoisi jume kaduma, omandate warsti linna noorherra ilme.“

„Teie oskate ka pilgata. Noorherrani on weel palju maad.“

„Mispärast Teie koju ei sõitnud?“ — küsis Wally uuesti. Ja ilma wastust ootamata lisas ta juure: „Teie oleks pidanud nimelt koju sõitma. Ma tean, emad ootawad oma lapsi nii heameelega jõuluks koju. Kui ma alles kooliplika olin, siis ei jätnud ma ühtegi suuremat püha wahele — alati sõitsin koju.“

„Ja. Mulle jutustati, et te wäga hea laps olete olnud.“

„Kes jutustas?“

„Teie ema!“

Hans kõneles omast külaskäigust Wally wanemate poole, ja omast soowist temaga kirjawahetusesse astuda. Ta kõneles ka sellest, et ta ennast üksi tunneb, et tal häid sõpru ei ole ega tuttawat perekonda, et tal iseäranis igaw praegusel wabal ajal on.

„Ainult Teie kaasas tunnen ma ennast kodus olewat“ — ütles ta: „Teie olete kõige oma toreduse juures nii sõbralik, et heameelega Teie seltsis wiibin.“

„Kas mina olen tore? Oi, mu pojuke, see ei ole õige. See ei ole midagi toredat, mis mul seljas on... inimene peab ju midagi kandma.“

Hansule ei meeldinud see toon, millega Wally teda pojukeseks nimetas.

„Wabandage, preili Lepp, ma olen wast Teile liig noor saatja. Teile meeldiks muidugi mõni wanem meesterahwas, nii..."

„Nii, nagu jaanipäewal, tahate Teie muidugi ütelda" — wastas Wally ja naeris: „Mul on weel meeles Teie tõsine nägu, kui ma herra Grünwaldiga tulin ja Teie pidite üksi istuma.

Siis wõttis ta Hansul käealt kinni, küsides: „Ega Teie minuga enam pahanda? Ega, ei?"

Hans astus waikides. Talle meeldis see tasane oja ja see, et Wally teda käealt kinni hoiab ja temaga kui omasugusega kõneleb, teda pojukeseks nimetab.

„Teie peate omale noorema sõbranna walima, kui mina olen. Ma olen Teie jaoks juba wana. Aga niisugune, nagu Arkadia Mizzi, on Teile sünnis. Ehk weel parem, walige eneſele mõni koolisõpilane. Neid on ju nii palju, brünettisid ja blondisid ning kõik nad on armastusewäärilised lapsed. Neile tulewad naerdes põskedesse lohukesed, nagu Teil endalgi. Eks ole?"

„Lubage, preili Lepp, üks küsimine. Mina olen Teile wastik, et Teie minust lahti tahate saada, mulle minu noorust ette heidate."

Wally wastas naeratades: „Ei, seda mitte, pooltki mitte. Ma ajan Teiega heameelega juttu. Teie tuletate mulle mu kallist kodu meele ja oma wanaduse kohta olete te küllalt edenenud poiss, aga ma ei kõlba ju Teile sõbrannaks. Te praegu pimedas ei näe, aga mul on juba kanawarbad silmade ääres ja hallid juuksed peas."

„Ja wististi olete ühe jala peale lombak ja puruwigane. Eks ole?" — wastas Hans.

„Kas ma ei tohiks wahel harwa, kui igawus liiga teeb ja tuju halb on, Teie poole lobisema tulla?“ — küsis Hans, kui nad weidikese waikinud olid.

„Minu poole lobisema?“ — küsis Wally pikkamisi. Siis wastas ta niisama pikkamisi, ilma naeratuseta: „Ei, seda wististi mitte.“ Ja, nagu peaks ta omaks kohuseks juure lisada, mispärast see nõnda, kõneles ta edasi: „Mul ei ole mitte oma korterit ja minu majarahwas paneks seda wäst pahaks, kui mul külalisi käib. Sellepärast ei käi mul ühtegi tuttawat. Ja pealegi ei ela ma pikemat aega ühes kohas. Wõib olla juba homme sõidan ma oma pronaga wälja.“

Naeratades lisas ta natukese aja pärast juure: „Mõnikord harwa juhtume wäst waksalis kokku. Mida harwem, seda armsam. Eks ole?“

Hans ei pärinud enam ega küsinud, kus Wally elab. Kui nad juba kaua olid mööda poolpimedaid puiesteesid kõndinud ja kõigest olid kõnelenud, mis meele tuli, ütles Wally:“ Mul on juba aeg koju minna. Nu poju on nüüd nii lahke ja saadab mind järgmise nulitsa nurgani ja siis läheb ta „Arkadiasse“ Mizzi Zimbleri poole ja saadab seal õhtu lõbusasti mööda. Homme õhtul ega üleüldse lähemate päewade sees ei saa ma wälja tulla, kõik selle aja wõid Mizzit waatamas käia. Eks ole?“

Kui nad puiestee lõpule jõudsid, kust mitu kõrwalist nulitsat laiali lähewad, laskis Wally Hansu käe lahti, jäi seisma ja waatas unistades üle Hansu pea tumeda öösse, siis kiskus ta pikkamisi kinda käest ja kätt Hansule sirutades ütles ta: „Nüüd siis, Hansuke, ütleme üksteisele ilusasti jumalaga ja unustame kõik, mis me lobisesime. Ja kui mind kogemata nulitsal juhtute nägema, siis tehke, nagu ei tunneks te mind. Nõnda?

Hans tahtis weel küsida, mispärast see peab olema, kuid seal juhtus midagi, mis Hansu küsimist takistas, mis teda üleüldse mõtlemast keelas. Hansule suruti ootamata niisugune sundlus huultele, mis hinge kinni mattis ja kõrwus kohisema sundis.

Ja kui ta nimastusest ärkas, oli Wally läinud. Ei olnud teda ei poolpimedal jalgteel ega õredate laternatega walgustatud puiesteel näha.

Hans oleks talle järele jooksnud, oleks talt weel küsinud, miks ta teda nulitsal tundma ei pea...

Nõnda aga pidi ta ümber pöörama ja koju minema. Praegu weel kohises kõrwus ja peksis rinnus, jalad astusid hiiglasammud ja suu oleks walmis olnud hõiskama, kui see mitte linnaulitsal ei oleks.

See sundlus tundus huultel ja soojendas Hansu ka siis weel, kui ta juba kodus oma woodis lamas.

Ta ei jaanud magada sel ööl.

Wally saladuslikud sõnad kumisesid kõrwus ja mõtted lendasid nagu pääsukesed wihma eel: nad otsisid põhjsi, miks see Wally nii oli kõnelenud ja nõnda toimetanud.

Kuid wastus nende kohta jäigi saamata. Ei leidunud teda ka järgmisel päewal ega nädalal.

VIII.

Iga õhtu käis Hans waksalis. Ta ootas kannatlikult rongi, waatas jalutajatele naisterahwastele näkku, et neis Wallyt leida, kuid ootamine oli asjata.

Ka jõululaupäewal pidi ta tunnistama, et Wally on ära sõitnud, muidu oleks ta pidanud siin leiduma.

Ilmaaegne ootamine ainult rikkus tuju.

Kõik see elawus, mis linnas walitses, hiilgawad jõulupuud akendest särades, ülendatud meeleolus jalakäijad uulitsatel, kõik rusus Hansu tuju alla.

Ei puudunud palju, siis oleks nutt waraks olnud — nii ükši tundis ta ennast.

Uulitsatpidi kojupoole lonkides, tuli tal meele, et Wally sõnade järele Mizzi „Arkadias" einelaua neiuks pidi olema. Ei olnud küll hästi tuttaw, see „Arkadia", aga ta pidi lähemate uulitsate keerus leiduma.

„Arkadias" ei olnud ühtegi wõõrast. Einelauaruum oli kergesti walgustatud, ei olnud see ruum ka nii suur ega korras, kui „Centralis", kuid niisama igawalt istusid kelnerid eemal laua ääres ja Mizzi kähar, tume pea paistis klaaside ja taldrekute wirnade wahelt, nagu möödaläinud aasta kewadistel keskpäewadel „Centralis".

Mizzi imestas Hansu sarnasel ajal nähes, ühtlasi awaldas ka rõõmu jällenägemise pärast, sest tal olewat nii igaw olnud.

Ja kuna Hans einelaua ees püsti seisis, et möödaminnes wäikest suhupistet wõtta — nagu ta enese tulekut seletas, — sest kodus puudub perenaine, kes kõige eest hoolitseks, kõneles Mizzi tasakest Hansule: „Siin on igaw ja ei ole nii mõnus, aga Teie astuge kabinetti, meil on üks wäga ilus toake, ja laske enesele sinna tuua, mis soowite. Ma tulen sinna Teiega juttu ajama ja joon ühe klaasi weini ühes, kui lubate. Meil ei ole ühtegi wõõrast täna õhtul ja mul on aega küllalt. Nii?"

Mizzi waatas Hansule nii wallatu waatega otsa, et Hans ei tihkanud wastu waielda.

Hansu nõusolemist ootamata, kutsus ta kelneri ja otsustas Hansu nimel: „Frits, wäike kabinett on ju waba? Muretsege herrale sinna, mis waja.

Frits käänas end aupaklikult Hansu, kui tõsise herra poole, kelle käsku peab kuulma ja kelle rahuloleuist ära teenima.

Hansule tundus, nagu oles see natuke palju, nagu ei kõlbaks tema sabakuuega kelnerit käsutama ja restorani üksiktoa toreduses istuma, nagu ei suudaks tema kõhn rahakott selle kõigega toime saada.

Kuid Mizzi ettepanekut mõjuwa põhjuseta tagasi lükata, tänamatusega tema südamlikku lahkust wastata — see ei olnud sünnis.

Wististi on Mizzi niisama üksik ja igatseb seltskonna järele, nagu temagi, sellepärast oleks see kõwasüdamline temalt seda wäikest lõbu wõtta, mis ühine õhtusöök kabinetis wõiks pakkuda.

Siis ulatati talle kullatud kaante wahel söökide ja jookide kaart. See oli nii rikkalik, nii wõõraste nimedega täidetud, et Hans ei tihkanud selle järele midagi walida. Kelner seal ukse kõrwal oli nii aupaklikus seisakus, terwe toa sisseseade ühes elektriwalgustusega nii herrandlik, et Hans kartis neid oma talupojamaitsega haawata. Ta punastas ja higistas, ta algas uuesti otsast peale, kuid mis seal peene, mis lihtne pidi olema, seda oli raske otsustada.

„Üks silmapilk — ma tulen kohe tagasi“ — ütles ta lõpuks kelnerile ja läks Mizzi poole.

„Preili Mizzi, Teie lubasite mulle seltsiks tulla, kas Teie ei tahaks nii lahke olla ja minuga ühes õhtut süüa ja perenaise ametit enese peale wõtta?“

„Ja?“ — wastas Mizzi: „Wäga heameelega.“

Mizzi leidis warsti midagi, mis temale pidi maitsema ja soowis ka teada, mida Hans sööks.

„Mulle paluks midagi lihtsat“ — wastas Hans.

„Lihtsat? Wast seakarbonad hapukapsastega?“

Selle juure siis jäädi ja Mizzi istus toolile, kuna ta Hansu sohwale sundis istuma.

Ta oli täna ilusam, kui Hans teda kunagi enne oli näinud. Kulunud olid nii süsimustad ja silmad tumedad ning põskede puna ja otsaesise puhtus sulasid nii hästi kokku. Käharad poisi juuksed andsid talle originell ilme, mis madruse pluusest weel lisa sai.

„Teid ei ole nii kaua enam näinud, ma arwasin, et te enam koolis ei käigi. Ka Truwarti ei ole minewast kewadest saadik kodus käinud“ — jutustas Mizzi.

„Ma õppisin hoolega“ — wastas Hans: „ja ei oleks ka täna wast siia osanud tulla, aga igawus sundis mind ajawiidet otsima. Ja siis leidsin ma teid siin ees.“

Sellest ei ütelnud Hans midagi, et Wally teda siia on juhatanud.

„Siis peame wast head jällenägemise liigud tegema?“ — küsis Mizzi.

„Ma jätan selle kõik teie otsustada. Mis teie ees teete, seda teen ma järele. Siiski palun — mitte midagi liig kanget.“

„Ei, ei. Ma ise ei joo ka midagi niisugust. Ma loodan, et ma teie rahulolemise suudan ära teenida.“

Sinna toodi pudel, mis wäga tubli wälja nägi. Ta oli üleni kullaga kaetud ja temast woolas rubiinpunast angunud wedelikku, nagu werd.

Esimene klaas oli nii maitsew, ta nagu sulas suhu ära, ei mingit kibedust ega wastikust. Ja soojus, see laotas end põskedesse ja ulatas kõrwalehtedesse ja tungis südame wiimase sopini.

Hansule ikmus kõneandi ja ladusust, ta wabandas oma oskamatust ja õppis Mizzilt nende suurte söögiriistadega ümberkäimist, selle lusikataolise kahwliga ja päratu suure noaga, nagu nad selles restoranis moodus olid.

Kodus, Hansutoomal, olid nad koguni kõhnad, wäikesed ja pisikeste mustade peadga, kahwlil harud weidi kokkulitsutud ja noal selg nõgus, ja tarwitati neid ainult, kui iseäranis tähtsad wõõrad olid. Ka Hansu ei pidanud ema nii tähtsaks, et neid temale igapäewaseks tarwitamiseks usaldada.

Hans ei häbenenud ka Mizzile tunnistamast, et ta niisuguste asjadega wilumata on, ja sellepärast waadaku Mizzi tema, kui noorema wenna peale, kellele weel küllalt õppust ja juhatust waja.

„Tahate minu noorem wend olla, jah? Tore! Mulle meeldib wäga niisugune walgepeaga wend. Mulle meeldiwad üleüldse blondid. Kui oma wennaga peame mete sinasõprust jooma, eks?"

„Hea meelega! Ainult õpetama peate, kuidas seda tehakse" — wastas Hans.

Siis jõid nad sinasõprust, kõigi sellekohaste reeglite järele, isegi wennalik suudlus ei jäänud ära.

Ja kui õel, ei kõlbanud tal eemal istuda. Nad istusid sellepärast kõrwu ühisele sohwale.

Hansule tundus, nagu ei oleks ta kunagi lõbusamat jõuluõhtut mööda saatnud, nagu oleks taluheinad põrandal ja jõuluöine laulmine ja lugemine, kirikuskäimine ja mitmekordne loomadesöötmine nii talupojalik ja igaw, ja kõik need ema walmistatud jõuluworstid ja saiad nii lihtsad ja wõimetud nende restorani lauanõude ja söökide, selle pehme sohwa ja elektriwalgustuse kõrwal.

Ja see tumepunane, paks kirsiwedelik woolas nii rahustawalt ja julgustawalt, sütitawalt ja waimustawalt läbi keha, mis end mõnusalt Mizzi wastu litsus ja sohwa seljataguselt tuge otsis.

Ja nii lõbus on Mizzile, nagu wanale heale tuttawale, wahel sekka ütelda: „Sina, Mizzi, oled üks pagana tubli tüdruk" — ja teda endale weel lähemale tõmmata.

Ja Mizzi wastab selle peale: „Mu wäike, armas Hansuke!" — ja litsub end hästi lähedale.

Siis jõid nad Mizzi ettepanekul weel kohwi mingi wäljamaa likõriga, mis niisuguses naljakas, kõhukas pudelis lauale toodi.

Ja Mizzi jutustas Hansule enda noorusjelugu, kus ta koolis käinud ja kuidas ta õppinud ja tahtnud Wnemaale kursustele minna, aga seal tulnud ootamata õnnetus — isa surnud järsku ja kõik warandus läinud kaotsi ja tema pidanud teenistusesse astuma.

„Einelauaneiu koht on weel ikka üks paremateist, aga on küllalt kohti, kus mitte niipalju ei teeni, et riided selga saaks."

„Ja kui palju mul austajaid oli" — kõneles Mizzi edasi: „Kui ma alles koolis käisin, juba siis saadeti mulle priipiletid pidudeks koju ja herrad pidasid suureks auks mind pidule saata tohtida. Ma oleks juba ammu mehel wõinud olla, kui ma oleks tahtnud.

„Aga ei..." — must kähar pea lõi end jonnakalt püsti ja käharad juuksed andsid talle julge ilme: „Ma pidasin wabadust kõige kallimaks. Nõnda, nagu ma praegu elan, olen ma kõige wabam. Ma elan nii, nagu tahan, armastan, keda ma tahan, käin riides, nagu ma tahan — ja kellegil ei ole mulle midagi ütelda ega midagi käskida. Kui mulle siin linnas ei meeldi, lähen teise linna. Ma olen Peterburis elanud ja Riias. Isegi Saratowis olin ma ühe aasta."

„Waata, nii on, mu kallis Hansuke" — lõpetas Mizzi Zimbler oma elulugu. Hansul oli nii hea istuda ja kuulata. Meeldiw wäsimus oli kehas ja nii mõnus oli seda Mizzit waadelda, kuidas ta oma kähara peaga tasakesi edasi ja tagasi kiigutas ja poisikese wiisil jalga põlwe otsas hoidis.

„Kas meie ei jooks weel midagi?“ — küsis Mizzi.

Siis joodi weel midagi, mis Hansule ei maitsnud, mis hapu ja wastik oli, aga need klaasid, milles teda pakuti, olid nii meeldiwalt saledad ja jook ise kristalliselt läbipaistew ja Mizzi hoidis oma klaasi nii õrnalt walgete hoolitsetud sõrmedega, nagu kardaks ta õhukese jala murdumist.

See on reinwein... ma armastan teda wahel juua, kui magusat olen palju joonud“, ütles Mizzi.

„Mulle ta ei maitse — olen liig harjumata olles“ — wastas Hans.

Ta tundis wäsimust ja see paistis tal näost ja igast ta liigutusest. Seda märkas ka Mizzi.

„Nüüd, mu Hansuke, maksa arwe kelnerile ära... ja ega sa teda üsna ilma jootrahata ka jäta... mõne rubla wõid anda — eks? Ja siis saadad mind koju. Kas, jah?“

Ja üsna salakesi sosistas ta kõrwasse: „Ja ühe kastikese shokoladi ostad mulle ka. Nii?“

Mizzi wõttis Hansu pea oma käte wahele ja waatas Hansule terawasti silma ja litsus siis talle ootamata kirglise suudluse huultele, kuna ta käed Hansu kaela ümber lõi.

Hansule oli see üks kõik, ei olnud talle suudlus wastik, ei olnud ka sütitawalt meeldiw, nagu enne.

„Ma olen wäsinud“ — ütles ta enese wabanduseks.

„Siis kutsume kelneri“ — ütles Mizzi sohwalt tõustes — ja lähme koju.“

Kelner ilmus omas endises wiisakas walmisolekus ja jäi ukse lähedale ootawas seisakus.

„Arwe!“ — wiskas Mizzi üle õla, kuna ta peegli ees oma käharaid juukseid kohendas ja lisas weel juure:

„Ja üks karp paremat shokoladi.“

Hansu tuju rikkus tubliste see arwe, mis terwe ta tagawara kapitali nõudis ja teda Mizzi ees piinlikku seisukorda pani, kuna ta jootraha niipalju ei saanud anda, kui oli arwatud. Aga ta trööstis ennast sellega, et tänane õhtu seda summat wäärt on ja muul ajal wõib kokkuhoidlikult elada, nagu seniajani on elatud. Ja ilma on waja tundma õppida...

Uulitsal oli külm ja waikne, kõik uulitsaelu oli lõppenud ja uulitsad ise poolpimedad. Tuled olid juba kustunud, harwa wilkus weel mõni petroleumilatern.

Nad läksid uulitsatpidi kiiresti, et sooja saada. Hansul käisid närwilised wõbinad üle keha, nagu inimesel, kes kauasest külmetamisest sooja tuppa satunud. Ta tõmbas palitu krae üles ja karwiku kõrwad maha, kuid nad ei kadunud weel, need wastikud kirglised wärinad.

Mizzi toetas ennast tugewasti Hansu käewarrele ja ei lasknud teda ka siis lahti, kui ta juba oma toa ukse ette jõudis.

„Mul on oma wäike toake“ — kõneles Mizzi: „mind ei sega siin keegi. Wastas, üle koridori, elab üks wanapaar ja seal teisel pool on tühi ruum. Ma wõin teha, mis ma tahan — ei kuule mind keegi.

Mizzi tuba meeldis Hansule. Waibad põrandal, puhas, walge woodi, pehme mööbel, kummut, lillelaud jätsid wähe ruumi wabaks, aga nad tegid toa koduseks.

See roosa lamp lae all andis meeldiwat, mahedat walgust ja toa soe õhk waigistas närwisid.

Ja Hans ei lasknud enesega kaua kaubelda. Mizzi ettepaneku — ööseks tema poole jääda — kiitis ta heaks, sest oma korterisse minna oli kaugel ja Hans tundis, et ta jalg enam endiselt waba

ei ole ja tühi, õudne oma tuba ei pakkunud midagi meelitawat, et sinna pidi ruttama.

IX.

Kirikukellade helin äratas Hansu unest. Terwe öö oli ta rahutumalt wähkrenud, pea oli walutanud ja rinnas tundus tusk. Wastu hommikut oli ta mõneks tunniks ninunud.

Pea oli wäga raske, keha kuum ja huuled paksu wastiku korraga kaetud....

Mizzi magas ta kõrwal teki all rahulikult, ainult ta must pea paistis sealt wälja. Päewawalgel ei olnud ta juuksed enam nii käharad ega põsed punased. Põskede puna oli kollakale kahwatusele ruumi lubanud, silmade alla tumedad jooned asunud. Nägu näis luitunud....

Mida rohkem Hans teda silmitses, seda wastikumaks ta temale läks. Suust tuli tal halba sibula lõhna...

Hans käänas pea wäljapoole. Ta pilk langes asjade peale toas. Kõik paistis koguni teisiti, kui eila õhtul. Tuba ei olnud enam see meeldiw, omaette tuba, waid lihtne katusekamber, millel põrandawärw kulunud, tapedid seintel katkised, mööbliriie wana ja määrdunud, postkaardid seintel labased ja inetud.

Ja nõnda oli ta jõuluöö möödasaatnud... Selle öö, mida ta lapsepõlwes alati nii suure heameelega oli oodanud, kus kõik nii pühalik ja hea tundus. Halbtusel ei pidanud sarnasel ööl ruumi olema. Ja nüüd...

Ei, seda ei olnud ta tahtnud. Ta oli tahtnud ainult einelaua ruumis istuda, nagu kewadel, limonadi juua ja elawa inimesega kõnelda, kes ennast temast kõrgemaks ei pea ega uhkemaks ei arwa. Ja nüüd oli see nii läinud... Mis ütleks ema ja

isa... ja kõik sugulased, kui nad seda kuuleks, et tema, Hansutooma Hans, linna preilidega joob ja nendega ühes magab... ja seda raha, mis isa nii suure mure ja waewaga teenib, nii hoolimata laiali pillab...

Seda ei tohtinud nad teada, miski hinna eest teada... Ja edaspidi tahab ta nii kokkuhoidlikult elada, nagu ta seniajani weel ei ole elanud. Ta ei lähe enam muul ajal omast toast wälja, kui kooli minnes ja koolist tulles. Ja raha ei raiska ta millegi peale... mitte millegi peale. Ta ei lähe isegi nisuplatsile jooksma, nagu seda kooliwennad teewad, et piletiraha kokkuhoida. Ega ühegile näitemängule...

Ja et see just Mizzi pidi olema, kes teda nii kaugele wiis...

Ta oli ju nii meeldiw ja ilus paistnud seal einelaua ruumis elektri walgusel, ja nüüd on ta nii wana ja luitunud... nägu kollane ja inetu ja silmade all kanawarbad... ja inetu joon huulte ümber. Ja neid huulesid on ta suudelnud ja seda keha kaisutanud... Wastik!..

Hans wiskas ühe hoobiga teki eneselt, nagu oleks ta millegist kohkunud, ja astus woodist wälja.

Mizzi oli Hansu ärkamist tunnud ja awas silmad. Nad ei olnud enam need tumedad eilased silmad, need olid kollakaspruunid kassisilmad...

„Kuhu nii wara?" küsis Mizzi.

„Mul on uni täis" — wastas Hans.

Magasid hästi?"

„Ei olnud wiga... kaunis hästi" — wastas Hans wiisakalt.

Pea tuikas hirmsasti, nagu oleks keegi puuhaamritega meelekohtadele peksnud. Hans pidi end toolile toetama, muidu kartis ta kukkuda.

Hansu järskust istumist märgates, tõstis Mizzi pead ja küsis osawõtlikult: „Sul on halb?"

„Ja! .. pea walutab.“

„Ma annan silmapilk rohtu.“

Tema oli siiski niisama elaw, nagu ta eila oli olnud. Kiirelt otsis ta kummutist haisewat piiritust ja niisutas meelekohtasid külma weega.

Siis walmistas ta kuuma, hästi lõhnawat kohwi ja püüdis Hansu tuju oma osawõtlikute küsimistega ja lahke naeratusega tõsta.

Wähehaawal ja pikkamisi paranes see Hansu halb tuju ja kui ta ju riides ja kohwi joodud oli, siis ei tundunud see eilane jant enam nii tinawaskena.

Peegli ees end silmitsedes ei puudunud tal ka puna põskedel ega wärskus näol, ainult silmad olid hallimad, neil puudus endine tumesinine põhi.

Jumalagajättes küsis Mizzi: „Kunas tuled sa jälle mind waatama?“

Hansu wastust ootamata lisas ta juurde: „Tule warsti... mul on üksi ka nii hirmus igaw... ei ole ju ühtegi head sõpra!“

Hans lubas warsti jälle tulla. Seda ütles ta wiisakusest, ta ei tahtnud teda haawata, sest ta oli ikkagi tema wastu lahke olnud.

Südames otsustas ta, et kunagi enam ei tule, mitte kunagi.

Kui ta ju uulitsal oli ja seda wana puumaja lwitunud seinte ja wiltu wajunud hoowiwäratiga enese taga teadis olewat, tundis ta kergitust, nagu oleks ta raskest unenäost pääsenud. Inimesed tulid uulitsal wastu ja läksid mööda, ja Hans arwas, nagu wõiks igaüks tema näost lugeda, kus ta on käinud ja kudas elanud sel tähtsal ööl. Kuid see ei rusunud nii wäga: need olid ju kõik wõõrad inimesed. Pahem oleks juba tuttawatega, aga neid ei olnud õnneks ühtegi ja oma tuppa hiilis ta tasakesti, et majaperenaine ei näeks ega hakkaks pärima, kus ta nii kaua wiibinud. Tal oli küll

wastus walmis, et ta on kooliwenna pool jõulupuul olnud, aga parem oli siiski seda wastust ainult enese teada pidada.

Tuppa jõudes tundis ta wäsimust...

Kui ta õhtul ärkas, siis oli tusk ühes peawaluga kadunud, meeleolu oli märksa parem.

Wahel harwa tuli ainult mõte, et seda raha oleks wõinud ka paremate asjade peale tarwitada.

Waksaliminekuks ei olnud tahtmist. Ta istus omas toas ja luges. Kuid lugemise wahel tõusid silmade ette pildid eilasest õhtust. Hans naeratas eneses. Ta on siiski teistest oma kooliwendadest tükk maad ees. Ei ole wististi nende hulgas ühtegi, kes nii oleksid õhtu möödasaatnud, nii täismehena restorani üksiktoas istunud ja einelauaneiut suudelnud, kellest esimese pilguga arwama peaks, nagu ei tohiks talle lähedalegi minna.

Hans wõttis peegli laualt ja silmitses ennast. Nägu oli priske, õrna jumega, ja pealmisel huulel olid walged wurrud, küll nõnda wäikesed, et nad endid weel keerutada ei lasknud. Walkjas-kollased juuksed olid tihedad ja pehmed, kõrwade kohal weidi käharad. Ja oma kaswu poolest oli ta teine klassis — ta oli wiimasel aastal palju juurde kaswanud.

Hans jättis raamatu lauale ja kõndis toas. Nii mõnus oli enese noort werd tuksumas tunda ja teada, et kehas küllalt jõudu on ja et looduse poolt teda ei kehalistest ega waimlistest annetest ilma pole jäetud. Ega muidu see Wally teda suudelnudki oleks...

See Wally... Ta on nii imelik, ta nagu otsib Hansu seltsi ja ühtlasi nagu põgeneb tema eest. Miks ta juba mitmel õhtul ei ole waksalis olnud ega luba ei annud enese poole tulla? Ja miks ta sel õhtul nii äkki ära läks, nagu oleks ta põgenenud?

Hans ei saanud nende küsimiste peale wastust, otsustas aga küll järgmisel õhtul jälle waksali minna.

Waksal oli sel korral isäranis tungil inimesi täis, kuid Wallyt ei olnud seal mitte.

Ja kui rahwas laiali läks, pidi ka Hans koju minema.

Sellest uulitsast läbiminnes, kus „Arkadia" asus, tuli tal mõte sinna sisse astuda, et Mizzilt küsida, kuidas pühad lähewad. Ainult seda, muud mitte midagi ei taha ta seal teha, ei limonadi juua ega õhtut süüa.

Mizzi ei olnud omal harilikul kohal, tema asemel istus kehakas mees, tõsise, tursunud näoga ja wõttis kelneritelt markisid wastu.

Hansu arwates ei kõlbanud otsekohe tagasi pöörata, wiisakas oli laua äärde istuda ja oodata, kuni Mizzi ilmub. Seal tagapool akna all oli wäike tühi laud, sinna kõlbas istuda ja oodata.

Ilmus seesama kelner, kes teda jõuluõhtul oli teeninud, sellesama wiisakusega ja küsiwa waatega silmis.

Hans ei tahtnud talle näidata, nagu oles tal sellest eelmisest summast kahju, mis ära sai raisatud, nagu kardaks ta kulu. Ei, tal on praegugi raha jälle, olgugi, et see majaperenaiselt laenatud. Ja naeratades küsis ta: „Wast lubate mulle ühe klaasi sedasama weini, mis üleeila õhtul oli — sellest kullatud pudelist."

„Õhtusööki ei ole waja?"

„Ei tea, wast pärastpoole."

„Meil on wäga head tsissenid," julges kelner omalt poolt soowitada.

Hans ei teadnud küll, mis söök see wõis olla, aga aega ju oli ja waja oli õppida, kuidas ilmas elatakse. Ja häbiasi ei wõi ometi siin istuda olla, kus puha nii auwäärilised herrased, wanad, halli-

peaga herrad, hiilgawad ohwitserid, punetawate nägudega laewakaptenid jne. käia armastawad.

Ja mitte ühtegi tuttawat, ei ühtegi kooliõpetajat.

„Lubage siis neid õhtusöögiks ka" — otsustas ta, kui kelner ikka weel küsiwalt tema poole waatas. Seda söögi nime ei kõlbanud tal korrata, sest wõis juhtuda, et ta mitte hästi ei kuulnud ja walesti ütleb. Naeruwääriline olla — ei, seda ta ei tahtnud. Temast pidi arwatama, et ta seltskonnas wilunud, haritud ja jõukas noormees on.

Wein maitses niisama hea, nagu tol korralgi, ja kui õhtusöök toodi, siis oli waja teist klaasi tellida.

„Wõtke pudel, tuleb odawam" — soowitas kelner. See oli heatahtlik mees ja tundis inimesi. Ta teadis, et lõpuks ometi pudeliwõrra ära juuakse, ainult arwe tuleb kallim.

„Wast on palju?" — kahtles Hans naeratades. Talle meeldis see kelneri heasoowilikkus.

„Wõtke wäiksem... wõtke pool pudelit."

„Olgu nii."

„Restoran on mõnus asi" — mõtles Hans worstikesi katkilõigates: „siin näeb ilma ja õpib inimesi tundma, ja seltskondlikku wiisakust... ja kui ka kellegiga kõnelda ei ole, siis wähemalt waadata on mõndagi."

Täna oskas ta juba nende suurte söögiriistadega talitada, oskas kahwlit käes hoida ja temaga worstitükikesi suhu pista, — ta oli seda Mizzilt õppinud ja nõnda nägi ta ka teisi herrasid tegewat.

Hans oli enesega rahul: nõnda saab temast weel mees, kes seltskonnas oskab kohmetuseta ülesastuda.

Jalg põlwe otsas, käsi laual pea toeks, waadates, kudas kõik see rahwahulk siin laudade ümber liigub ja lärmitseb, kudas kelnerid kandikutega laudade wahel osawasti kõnniwad, söökisid lauale pan-

nes ja küsimisi wastates aupaklikult kummardawad, nii paenduwalt, nagu oleks nad kummist, ja nii osawasti, nagu seda wast ainult hästi haritud inimesed wõiwad teha. Ja haritud nad peawad olema, muidu ei kannaks nad ka sabakuube...

Hansul oli aega kõike waadata. Muu seas nägi ta ka seda, et otse tema wastas sellesama üsiktoa uks on, kus ta jõuluõhtul ühes Mizziga oli istunud. Ja praegu just tuli kelner kohwikandikuga ja läks sinna sisse.

Ja ukse awamisel nägi Hans seal üht prisket herrat palja pealae ja nüri, musta habemega, ja tema lähedal istus Mizzi ja naeris niisama heledalt, nagu ta Hansulegi oli naernud.

See ootamata nähtus üllatas Hansu.

Wõi siis nõnda, igaühega, kes aga tahab, on ta walmis istuma ja igale naerma...

Ja tema oli nii rumal olnud arwama, et ta noorus ja wärskus Mizzit köitsid, et ta temaga üksi on walmis õhtut ja ööd mööda saatma, temale naerma ja teda kallistama. Ja nüüd see paks wanaherra, kes Mizzile isaks kõlbaks... See on wastik... Seda ei oleks ta uskunud...

Siis ei ole ta ju parem, kui need seal punases majas, millest talle Truwart oli kõnelenud...

Hans ei tunnud pahameelt selle üle, et Mizzi sarnane on. Ta rohkem imestas selle üle, et see nii on. Armsam oleks ju olnud, kui Mizzi temale lõbusa naeratusega wastu oles tulnud ja osawõtlikult küsinud, kuidas ta esimese püha hommikul koju jõudis ja kas pea weel kaua walutas; kui ta oleks kurtnud, et tal ilma Hansuta nii wäga igaw oli olnud ja ta alati ukse poole oli waadanud, kas Hans mitte ei ilmu; kui ta oleks tõendanud, et ta ainult Hansu wõib armastada...

Ja... aga nüüd ei olnud see nõnda. Ei tee ka paha. Nüüd ei ole tal wähemalt mingit kohus-

tust Mizzi wastu, ei tarwitse teda waatamas käia, kui ta seda ei taha, ega talle midagi kinkida, kui ta seda sündsaks ei arwa... Ja teisi neiusid on ilmas ka weel peale Mizzi...

Joodud wein ajas mõtted kihama ja nende kihawate mõtete hulgas oli ka neid, kes arwasid, et maksaks kord järele waadata, kuidas seal elatakse, kus need lõbusad neiud on. Kui juba kord elu tundma õppida, siis põhjalikult. Selleks on praegu kõige sündsam juhus: aega on üllalt ja perenaiselt saadud raha küünib selleks, et seal pudel limonadi juua... Muud ei taha ta seal midagi teha, ainult waadata ja kohe jälle ära tulla. Kaua wiibida seal ei kõlba... ei ole wiisakas... ja wõiwad mõned tuttawad näha. Aga ainult korraks sisse astuda ja natuke waadata ja kohe jälle tagasi tulla... selles ei ole midagi paha.

Tunda ei wõi teda ka keegi... ta ei ole mitte kooliõpilase ülikonnas — tal on samane walge rinnaesine ja must kaelaside, nagu neil teistelgi siin. Teda peetakse muidu üheks rikkaks noor=herraks, kes huwi tunneb ilmaelu wastu ja möödaminnes sisse on astunud...

Uulitsal algas Hansul see närwiline ärewus, mis uue, tundmata asjaga seotud, see hirmu= ja lootusesegu, mis tasakesi läbi keha tungib ja lõpuks teda täielikult waldab, millel külmetusega palju sarnadust.

Hans wehkis kätega ja astus kiiresti, et sellest wastikust tundmusest lahti saada, kuid see tõusis oma kõrgemale tipule just seal punase maja ees.

Plekiga löödud kollane uks oli kõwasti kinni, aknad pimedad, terwe maja näis surnud olewat.

Hans koputas tasakesti, aga see kostis tal kõr=wus, kui metsik lärm, mida kaugele kuuldakse.

Teda lasti sisse ja juhiti awarasse ruumi, kus mööblits pehmed istmed ümber seinte, klawer ja

einelaud. Hans leidis sellel palju sarnadust restoraniga — ei olnud ainult niipalju laudasid ja puudusid wõõrad laudade ümber. Saal oli tühi.

Hansu paluti istet wõtta ja küsiti, mis ta juua soowiks.

Limonadi juues oli aega ümbrust waadelda, oli aega neid paarikaupa sissetulijaid silmitseda, kes esite pilgu Hansu poole saatsid ja siis teda enam tähelegi ei pannud.

Nad käisid saalis ringi, naersid ja korraldasid riideid põrandani ulatawate peeglite ees. Mõned neist olid noored, teisa arwas Hans wanemaks, aga wastikud ei olnud nad mitte, pooltki mitte nõnda, nagu Hans enesele oli ette kujutanud.

Ja inetumad ei olnud nad ka mitte.

Teiste hulgas oli üks wäike neiu, pruunis ülikonnas, kes Hansule iseäranis meeldis. Teda oleks wõinud mõne tütarlastekooli õpilaseks pidada, tema tugewa, walkja juuksepalmikuga ja sinise lindiga seal küljes, kui unustada oleks wõinud, et ta niisuguses majas ja sarnases ümbruses wiibib, millest wiisakas seltskonnas ei kõnelda ja kuhu kõlblus ei luba päewaajal ja awalikult käia, waid ainult öösel, salaja, maskeritult ja purjus peaga.

Hans oleks hea meelega selle pruuni neiuga juttu alustanud, kui ta oleks teadnud, kuidas sarnases seltskonnas peab ülesastuma, mis seal peab ütlema ja mida tegema,, et mitte naerwääriline olla.

Just kui ta lauset kokku seadida katsus, millega selle neiule wastu astuda, tuli üks teine neist jalutajatest, kes täiskaswanud seltskonna daami kujutas, moodsas piduülikonnas, lahtise kaela ja rinnaga, Hansu laua juurde ja küsis ilma sissejuhatuseta:

„Tohin ma noorherralt üht paberossi paluda?"

„Kahjuks ei suitseta ma mitte!“ — wastas Hans ja tal oli tõesti kahju, et ta ei wõinud daami palwet täita.

„Wast tohiks tellida kelnerilt?“ — küsis daam naeratades.

„Ja muidugi. Olge ometi nii lahke!“ — wastas Hans.

„Mis Teie üksi istute? Kas daamid ei meeldi Teile?“

Hans ei osanud kohe wastata, ja wastust ootamata jatkas daam: „Teie olete esimest korda siin? — Seda ma arwasin, et see nii on. Teie näete alles nii noor“ — ja pikkamisi lisas ta juurde: „ja nõnda priske wälja.“

Hansuk oli soe selle daami terawa poolpilkawa waate all ja puna kattis tema põskesid üleni.

„Laenake mulle üks osa sellest punast — Teil on teda nii palju.“

Hans naeratas ja waidles wastu, weel enam punetades ja higistades ja daamile naljakana paistes.

„Ah, kui hea meelega tahaks weel korra noor ja ilus olla, nii nagu Teie olete, ja kõike jälle otsast uuesti peale hakata. Nüüd oleksin juba märksa targem.“

Paberossa laual nähes, astusid ka teised daamid lähemale ja palusid: „Noorherra, lubage paberossi!“ ja wiisakalt küsisid nad: „Kas tohib ka Teie seltskonda istuda?“

Hans püüdis näidata, et ta oskab juba seltskonnas olla ja wastas igale küsijale: „Palun, olge nii lahke.“

Ja selle juures kummardas ta peaga, nagu part, kes lendu tahab tõusta.

Ja kui talle üteldi: „Noorherra, janu on suur — tellige midagi“ — siis wastas ta niisama wiisakalt: „Mida te soowiksite?“

Nad ei olnud suurte soowidega, need neiud, nad mõtlesid ainult paar pudelit õlut juua. Seda ei pidanud Hans mitte paljuks ja lubas seda armulise peanikutamisega. Kui ju õlu joodud ja uute wõõraste sammud käigul kostsid, siis tõusid nad ja tõttasid uksele, uudishimu kustutama. Ainult see esimene neiu ei lasknud ennast palju huwitada, ta waatas aineti Hansu poole ja laskis paksu suitsu õhku. Hans tundis seda waadet, ja et midagi ütelda, küsis ta:

„Sealt tuleb wist palju wõõraid?"

„Teie ei soowi suurt seltskanda? Siin kõrwal on üks wäike saal — istuge sinna."

Hans wõttis ettepaneku tänuga wastu, sest ei wõinud ju teada, missugune seltskond see on, kes sealt lärmitsedes sisse tormab. Wõis karta asjata pahandust, mõne ootamata tuttawa tulekut, wõi joobnute tülinorimist.

„Teie tulete ka siia?" — pööras Hans daami poole.

See wastas peanikutamisega.

Kui nad juba wäikses toas istusid, mis kodusem ja mõnusam tundus, kui suur saal, siis nägid nad läbi poolawatud ukse, et kolm herrat sisse astusid, kes kümne eest lärmitsesid. Nad kõnelesid wäga kõwasti ja naersid sinna juurde weel kõwemini, nende näod punetasid ja kaugele tundus sigari lõhn.

„Kaptenid" — ütles daam ja lükkas ukse kinni. „Need on rikkad mehed, aga mulle nad ei meeldi: on wäga tooreb."

Ülewal laes rippus sinine lamp, mis mahedat walgust andis, pehme Türgi mööbel tundus nii mõnus, ja teadmine, et keegi ekslitama ei tule ega mingit pahandust pole karta, andsid hea tuju.

Daamile õlut pakkudes, küsis Hans: „Kuidas Teid tohin kutsuda?"

„Lilli“ — wastas see klaasi wõttes ja küsis oma korda:

„Miks Teie ei joo?“

„Ma ei joo õlut — ei maitse mulle.“

Daam jõi oma klaasi tühjaks küsis: „Teie olete maalt?“

„Miks Te seda arwate?“

Maal on noored inimesed nii prisked. Linnas on nad kahwatud ja nõrgad. Ma ise olen ka maalt ja hea meelega läheksin sinna tagasi.“

„Miks Teie ei lähe?“ — küsis Hans.

Lilli raputas pead: „See on kõik möödas.“

Siis pani ta oma pehme, peenikeste, närwiliste sõrmedega käe, millel palju sõrmuseid ehteks, Hansu käe peale ja küsis nii alandlikult, otsekohe silmi waadates: „Kas ma tohiksin paluda üht wäikest konjakut?“

Hans ei tihkanud wastu waielda sarnasele wäiksele soowile, see oleks wiisakuseta ja naeruwääriline sarnast wäikest kulu karta.

Siis jutustas Lilli, et ta noorespõlwes kusagil mõisas olnud, kus ilusad pargid, suured tiigid ja luiged seal peal elanud. Selle mõisa omanik, noor krahw, on teda armastanud, nii südamest armastanud, aga seal oli kadedus wahele tulnud ja ta oli pidanud mõisast lahkuma.

Ta lõpetas oma jutu teatralse käeliigutusega ja pearaputamisega: „Ma armastasin oma Maxi nii südamest, nii südamest ... ja ehk ta mulle küll palju paha on teinud — kui ta praegu siia tuleks — ma armastan teda ikka weel. Ma armastan teda oma wiimase hingetõmbuseni.“

Ja Hans jutustas sellest, kui üllatatud tema on, kõigest sellest, mis ta siin näeb, ja missugune eelarwamine walitseb maal ja kui palju ta tõest lahku läheb. Ta naeris nende eelarwamiste üle, sest nad on nii lapsikud.

Ja kui Lilli weel konjakut palus, siis ei suutnud ta mitte wastu seista, waid lubas ka seda.

Tasuks Hansu lahkusele, jutustas Lilli omast wahekorrast Mariga ja sellest, mispärast ta niisugust elu oli elama hakanud. Ta pidi haritud neiu olema, pidi wööraid keelesid möistma ja peenikestes perekondades elanud olema, kuni ta langes.

Lilli langemine ja terwe ta nooruselugu oli Hansule huwitaw. See kõik oli talle tundmata, muinasjutuline ilm, mis nii lahku läheb harilikust, igapäewasest elust.

Ja Hans oli alles selles ajajärgus, kus kõike seda kullaks peetakse, mis kõliseb.

Kuid, kui ta koju läks, siis oli ta enesega rahulolemine wäga puudulik.

Ta pidi enesele tunnistama, et ta lollusid on teinud, et ta terwe mõistuse on kaotanud, et ta kergemeelne inimene on, kes ennast piirides pidada ei suuda.

Tuju oli weel wastikum, kui esimesel pühal...

Ja nii wastu enese tahtmist oli see kõik tulnud ... Ta oli ju tahtnud ainult waadata, kuidas seal elatakse ja kohe jälle wälja tulla, aga nüüd oli ta seal kaua istunud ja oli joonud ja oli oma raha wiimase kopikuni ära raisanud, ei olnud isegi kelnerile jootrahaks ei jatkanud...

Lõpuks jõudis ta otsusele et on waja koju sõita, kui lumeteed peaks tulema.

X.

Uueks aastaks tuli lumi ja Hans sõitis tuttawa talumehega koju.

Kodune elu oli tõsine ja kurb, ei naerdud ega naljatatud seal, ei raisatud ka palju sõnu kõnelemisega. Isa oli haiglane ja istus tagakamb-

ris ehk pikutas woodis ja kui ta wäljas talitamas käis- siis oli seda häda näha. Ta hoidis ennast kõwerasse, waewalt tõstis ta jalgu ja näolt, mis ajamata, hallika habemega kaetud, paistis walu ja silmist kurbtus. See haigus kestis ju näadalad ja ei olnud weel paranemist märgata.

Ta oli heinu toonud ja koorm teel ümber läinud. Siis oli ta nii kaua tõstnud, kuni koorma üles sai, aga tõstmise juures. oli ta ennast wenitanud. Sellest ajast tundis ta sees ja seljas walu ja ei wõinud hästi käia ega talitada. Ja nii palju oleks teha... Seal on haod metsast wedamata ja heinad lõpewad juba lakast, ja lina oleks waja puhastada, ja majatalituse juure abi waja. Ja niisugune hea, lumetee ei kesta ju kaua. Aga haigusel ei tundu weel lõppu...

Talle oli ka arsti soowitatud, aga arstiabi wastu oli Hansutooma Jüri umbusklik. Ennem uskus ta koduseid rohtusid. Sellepärast arstiti teda ka kodste abinõudega; lasti kuppu ja aadrit, et seljast halb weri wälja woolaks, pandi potti kõhule, et weninud kohta jälle loomulikku olekusse tuua... Kuid kõik see ei mõjunud.

Kui Hans koju jõudis, siis püüdis ta isa aset täita. Ta aitas karjatüdrukul kaewult toobriga wett kanda ja rõugust põhku tuua, tõi küünist heinu ja metsast hagu. See toimetus pakkus isegi lõbu. Kui külm põsed punetama pani ja tööst soe hakkas, kui toobrist wesi laksudes üle serwa kaela tuli, ehk tuul hobusega sõites näo õhetama pani, wõi warbad külma käes kipitasid, — see kõik ei rikkunud tuju. Nii meeldiw tundus näidata, et ta ka koduses elus täis mehe eest wõib wälja astuda.

Aga kui õhtul wäline talitus lõppes, kui oli waja toas isa ja ema seltsis istuda, nile omast koolielust kõneleda, mis ammu juba mitmele korrale kõneldud ja igapidi läbi harutatud, siis tundus igaw.

See Hansutooma walgustus oli ka nii wäike ja wilets, et ta lugemiseks hästi ei kõlbanud ja ämar tuba tundus jahe. Terwe maja tundus talwiseks elamiseks tühi ja õudne. Ainult tagumine kammer oli kodusem ja seal asus terwe perekond õhtutel ja öödel.

Kui nad ühel õhtul jälle tagakambris olid, Hans ahju wastu toetades selga soendas, ema sukka kudus ja isa woodis pikutas, tuli karjatüdruk lauda juurest ja teatas, et seal õnnetus on juhtunud — üks lehm on peadpidi sõime alla sattunud ja ei tea kas elabki enam.

Isa tõusis asemelt, Hans ja ema — kõik läksid lauda juure lehmale appi. See oli wiimane lehm reas, pimedas nurgas, wastu seina. Ta oli täiesti enese hooleks jäetud, see pika karwaga ja laia maoga lehm, kellel sõnnik keha kattis, nagu rüütlil raudriie. Ajajooksul oli tagumiste jalgade alla terwe mägi kaswanud ja kui ta siis maha oli heitnud, siis oli ta liugu lastes sõime alla libisenud. Sealt oli teda raske wälja saada, oli waja sõnnikut ära pilduda, lehmale nööri ümber köita, teda sabast ja jalgadest sikutada, kuni ta pea wabaks sai ja üles tõusta wõis.

Isa ei wõinud palju aidata, ainult õpetas, kuidas nööri köita ja kuidas tõmmata. Hans oli siin peategelane. Et tal sikutamise ja tõstmise juures higi ojana woolas, et ta ennast sõnnikuga määris — see ei olnud paha. Et ta aidata wõis — see oli peaasi.

Kui kõik korras oli ja nad toa poole pidid minema, ütles isa, ilma et ta kellegi poole oleks pööranud: „Ma olen alati ütelnud — wõta hark kätte ja kohenda asemeid, aga kes seda teeb. Paar korda hargiga wisata on ju raske.“ See pidi karjatüdruku kohta käima, kes loomi talitas, selle wiie-

teistkümne-aastase plika kohta, kes päewa läbi lauda juures koperdas.

Hansule tundus isa etteheide ülekohtune: karjatalitamine ja asemete korraldamine pidi karjatüdrukule raske olema, see ei pidanud üleüldse naisterahwa töö olema, see pidi mehe jõudu nõudma.

Ta jäi teistest maha ja wõttis uuesti hargi pihku, et karjalauta korraldada. Ta wiskas kuue seljast ja mütsi peast ning töötas täie hooga ja kui töö lõpetatud, siis oli tal nahk higine, nagu oleks ta saunalawal istunud.

Kui ta weel kord laterna kõrgele tõstis, et oma tööd silmitseda ja otsusele jõuda, kas on kõik korras, siis nägi ta ka, kui karwane ja määrdunud terwe kari, kui inetu ja korratu terwe karjalaut on. Seinad wiltu wajumas, tuul walmis nurkadest lumehangesid lauta puhuma, laes tihe kord ämblikuwõrkusid. Loomad kõwerad ja kondised, laiade magudega ja lapilised kõõmast ning kärnadest. Esimest korda märkas Hans, et Hansutoomal mitte kõik nii ei ole, kuidas peaks olema. Ja esimest korda tundus talle wastik terwe see Hansutooma elu, kus kodus olles pead harjumata tööd tegema ja wiletsalt elama, nagu harilik tööpoiss, kus nii igaw ja õudne on koolimaheaega mööda saata.

Tuppa tulles alustas ta juttu sellest, et kas ei saaks mõnda meest kaubelda, kes aitaks loomi talitada ja muud toimetada. See sõnniku seadmine on tütarlapsele liig raske.

Isa waikis hulgakese aega. Siis, kui enam wastust arwatagi ei olnud„ ütles ta: „Eks wõtaks ka mõne poisikese appi, aga kust sa wõtad. Suwel oli üks — see läks enne aega ära. Palka tahetakse küll, aga tegijat ole ikkagi — puha tee ise ära."

See oli Hansule juba ammu kuuldud tõde. Seda oli ta alati kuulnud, niihästi suwel kui ka nüüd.

See oli harilik kõneaine, see tööliste hooletus ja nende kallidus, nende laiskus ja sõnakuulmatus. Hans pidi aga ka tunnistama, et isa mitte asjata nii ei kõnele, waid et tal selleks küllalt põhjuseid on, kui ta ka liialdab.

„Ja millest seda palka maksad" — jatkas isa oma mõtteid kuuldawalt: „Tänawu oli oder nagu hiire saba — ela siis ise ja maksa palka. Kewade rikkus rukki ära, ei saanud seitset seemetki — mis sealt müüa wõi omale jätta."

Ka sellele ei wõinud Hans wastu waielda. Et see nii oli, seda ta teadis. Need Hansutooma põllud olid oma wiljakandmise tuju kaotanud. Seal, kus enne wili müürina kaswas, armastasid nad ohakatele ja paiselehtedele, rõikale ja isegi orasheinale ruumi lubada. Ja wili jäi õredaks ja pisikesepealiseks.

„Ja kulusid läheb ka palju" — kõneles isa: „Maksa kõik maksud ja kanna kulud ning kõik hinnad aina tõusewad. Juba tikutoosigi ei saa enam endise hinnaga. Ja kooliraha on ka kallis ning kõik need raamatud ja muu puha."

Hans tundis enese siin süüdlasena. Ta teadis, et kulud oleks wõinud wäiksemad olla, et oleks pidanud nii kokkuhoidlikult elama, nagu isa elab, ühtlasi aga teadis ta ka, et peab isa weel suuremate wäljaminekute wastu ette walmistama. Selleks arwas ta sündsama aja olema, sest et algus juba tehtud oli.

„Peale jõulu läheb jälle uusi raamatuid waja"— algas ta. Kui isa oli waikinud: „ja ma mõtlesin, et peaks kõrwalt õppima hakkama, kui kord mõte on ülikooli minna.

Seal oleks keelesid waja... Saksa ja Ladina keelt.... ja mul nüüd aega jatkuks."

Selle peale waikisid isa ja ema mõlemad ning Hans liigutas jalga ja ootas, mis öeldakse.

„Eks pea ikka niipalju raha leiduma, kui waja läheb" — alustas ema: „Aga kas sa jõuad kõike korraga õppida... wast teed enesele liiga. Paadermaal oli üks poiss suure õppimisega peast segaseks läinud... olewat nüüd hullumajas". „Ei ole see asi nii kardetaw" — wastas Hans naeratades.

„Mis siis ülikoolis peab tegema, kui siin juba segaseks wõib minna. Ma aga arwasin nii, et kui raha jatkuks, siis wõiks ju kõrwalt tundisid wõtta ja juba warakult ette walmistama hakata."

„Mis need tunnid ka maksawad" — huwitas ennast ema.

„Eks nad nii ole, kuida keegi tunniandja wõtab. Ma olen kuulnud, et Ladina keele tundi alla rubla ei saa ja Saksa keel 50 kopikat."

Hansutooma isa ajas end woodis istukile, siis otsis ta padja alt tubakakoti ja piibu, ta kortsulisest näost paistis naeratus, nagu kõneleks poeg naljakamaid asju.

„Rubla tund!" — algas ta pikkamisi, kui piip täis oli: „Küll ajawad raha kokku! See teenib ju aastas mitu tuhat ära."

Hansutooma isa naeratas jälle, siis käänas ta ennast uuesti pikali ja waatas, piip hambas, lakke.

„Meil oli kohtade ostmine" — algas ta uuesti, — „ja mõisa nõudis iga talu eest wiiskümmend rubla sisse, aga hulk mehi ei saanud seda raha kokku — ja pidid kohtadest wälja minema ning omad isa-isade asemed mulkidele jätma.... Ja see lobiseb ühe tunni ja saab selle eest ühe rubla." — Isa naeris tasakesi oma ette. See kõlab, nagu muinasjutt, kus hõbetaalrid lendawad, ainult waja neid kinni püüda.

Ja nagu selle wahe tõenduseks, millega hinnatakse haritlase tööd ja talupoja waewa," jutustas ta omal harilikul, pikaldasel toonil.

„Kui Soosilla mehed oma kohti ostsid ja waja oli kontratisid ja kaarta Tallinna krepostist ära tuua,

siis panid mehed raha kokku, iga mees wiisteist kopikat, ja saatsid neile järele.

Aga wana Jaani Jaan, — nüüd on ta kadunuke juba ammu mulla all — pidas seda paljuks ja läks ise... jala. Sada kolmkümmend wiis wersta käis kibedal heinaajal edasi-tagasi wiieteistkümne kopika eest ära. Ja see saab... rubla tunnis."

„Mis sa sellest siis nõnda palju kordad" — segas oma jutule wahele. „Eks see ole ju muidugi teada, et koolitud inimesed kergema waewaga ära elawad, kui talurahwas. Talumehe leib on ikka kõige kibedam leib."

„Kui sa neid keeli tahad õppima hakata" — küsis isa: „siis läheb sul kewadeni ligi sada rubla ära."

Siis waikisid kõik — igal ühel oli oma mõtetega ametit.

Hans ootas, et isa wasturääkimata raha lubab. See oleks tema unistuste täideminek; sellest summast jatkuks, et tõesti Saksa ja Ladina keele tundisid wõtta, jatkuks ka, et oma wõlgasid maksta, isegi wäikesteks lõbudeks jääks sealt üle.

Isa mõtted targutasid, millest see summa wõiks sisse tulla, ilma et waja oleks tagawarakapitali kallale asuda. Need sissetulekud olid nii piiratud, neid wõis sõrmede peal üles lugeda. Üks pullike oli müüa, ja mõnikümmend puuda kaeru, ja mõni wasikas kewadepoole... Natuke oleks wõinud ka linade eest saada, aga need seisid juba kolmandat aastat lakas, puhastamata — ise ei jõudnud tööga, päewilised tahtsid liig kõrget päewapalka ja hinnad olid odawad. Linad ootasid paremaid aegu.

Ema mõtted käisid isa omadega kaasa. Nad otsisid sissetulekuallikaid, kuid arwasid ka, mida wäljaminekutest wõiks ära jätta. Seal oli tal juba teist aastat nõu enesele suwesaapaid osta, niisuguseid mustast riidest, kergeid ja paenduwaid, nagu neid

wiimasel ajal mitmel naabri perenaisel oli — kuid need wõisid ka ära jääda. Ka suurrätt oli kulunud ja seda oleks waja uuendada — ka see wõib ära jääda, kuni lahedamad ajad tulewad.

Isa ohkas ja pistis piibu padja alla, siis lausus ta: „Kui kaua seal wersitetis õpitakse?"

„Kes hästi õpib, wähemalt neli aastat. Mõned õpiwad ka wiis ja kuus aastat, nii kuidas keegi jõuab" — wastas Hans.

„Seal on wist need maksud ka mitmekordsed?" Siis uitasid need mõtted selle ümber, kui kalliks wõiks poja koolitamine minna, kui ülikoolist läbi tahetakse jõuda.

Need kulud ei olnud küll täpipeal teada, aga ka umbkaudu arwates tulid nad kallid küllalt. Ka seda pidi arwesse wõtma, et sinna enam leiwakotti kaasa ei saa kanda, ega kõlba omakoetud riideid olla, ega nii lihtsalt elada, nagu koolipoiss elab. Üliõpilane, seda oli juba Hansutooma isa kuulnud, on seesama, mis kohtuherra wõi õpetaja, wõi pristaw, kes kelladega sõidab ja oksjonisid peab. Muud kui, et nad palka ei saa. Ja et neil oma kindlat kohta weel ei ole... Aga seisusekohaselt peawad nad elama ja niisuguseid imelikka, wärwilisi mütsa kandma, mida teised inimesed ei kanna.

Ja see, mis nad lõpuks kokku wõtsid, need mõtted, oli midagi suurt, mis Hansutooma isa ohkama sundis. Nad ei nõudnud midagi wähemat, kui terwet seda tagawara, mis aastate jooksul oli korjatud ja ka ilma wõlgadeta ei pidanud läbi tulema. See oli see kõige raskem.

Suurema jao omast eluajast oli Hansutooma Jüri wõlgadega wõidelnud, ta oli ennast paljust lahti ütelnud, mis mõnu oleks pakkunud, — oli kokkuhoidlikult söönud ja mõõtu pidades joonud. Ta ei olnud isegi kõrtsides teiste naabritega liikusid teinud, ainult kodustel pidudel ei pidanud ta

patuks enesele koduõllega sooja pead soetada. Ikka olid need kohaostuwõlad südame peal seisnud. Nüüd oli ta neist lahti, aga uued wõlad ähwardasid teisest küljest. See sundis ohkama.

„Tea, kas maksab sinna wersiteti weel minna wõi...“ algas ta uuesti.

Ta teadis seda juba mõned aastad, et ilma ülikoolita on õppimine poolik, et koolitamisekulud ilma studerimata nagu maha on wisatud, kuid oli nii meeldiw weel uuesti kõiki neid mõtteid ja arwamisi jälle kuulda, mis ammu juba kuuldud, neid mõtteid ja arwamisi ülikooli herrade elust ja palkadest, kes kümneid tuhandeid aastas läbi lasewad, tõldades sõidawad ja lossides elawad ning kõige paremat söövad ja keda nähes ja tunned, et nad koguni midagi teist on, midagi kõrgemat, kui igapäine inimene.

„Wõib ju ka minemata jääda“ — wastas Hans. Tema teadis isa soowisid ja arwas sündsaks neid omal wiisil elewil hoida.

Ta jutustas sellepärast, mis ametnikud linnakoolist tulewad ja wähendas nende wäikseid palkasid weel wähemaks ja lisas lõpuks: „Ma olen selle aasta weel linnas ja kewadel wõingi päris koju jääda... Kodus läheb ka abi waja.“

Selle peale ei wastanud ei isa ega ema korralt. Alles mõne pilgu järele küsis isa: „Päris talutööliseks?“

„Jah“ — wastas Hans.

„Ei ma siis julge enam inimeste hulka minna, ...siis naerdakse niisama, nagu wana Tuuliku Neufeldti, kellel läbikukkunud poeg kodus künnipoisiks“ — wastas ema.

Hansutooma Jüril enesel tormas piip suus, ta pragises ja nagises, nagu põlew kadakas ja suitsupilwed keerlesid ümber pea.

„Parem juba ma toon sulle leiwakoti linna ja ela seal ilma tööta, kui ametit ei saa, aga ei sa koju enam kõlba. Seda pilkamist ei suuda ma ära kanda, et mul koolitud poeg künnipoisiks."

„Ei suuda seda, jah, meie ära kanda" — lisas ema juure:

„Õpi aga hoolega edasi, küll meie raha muretseme, mis waja läheb. Ega me nii kehwad olegi, kui pealt paistame — jõuame ikka ülikoolile ka wastu panna" — ja mehe poole pöördes ütles ta: „Hansule wõib ju ütelda, kui palju meil on, wõi siis tema kellegile seda läheb wälja lobisema."

Kui isa sängist midagi ei wastanud, siis tõusis ema istmelt, tõmbas tagumise kambriukse kinni ja lausus pool sosinal:

„Meil on üle paari tuhande Pihkwa pangaski ja kakssada rubla sai Juhani Hans, kui ta karjalautu ehitas ja sada wiiskümmend rubla Peetri Jaan, kui wedruwankrit laskis teha ja niisama kümnete rublade kaupa on mitmegi käes teda.

Ja talu ise maksis omal ajal neli ja pool tuhat — see on ka päris ilma wõlgadeta... Wõi meil siis enam muud muret on, kui sinu koolitamine... Ja wanas eas wõime koha päris ära müüa — eks me saame kustil saunanurgas oma elupäewad lõpule."

Hans punetas, kui ta ütles: „Niisugust saunajuttu ei maksa ajada. Kui tahate müüa ja wanaduses waikselt elada, siis wõite ju minu juures küllalt ruumi leida."

Need tulewikuplaanid olid omawahel alaliseks kõneaineks ja Hans oli selles küsimuses seisukohale asunud, et ta wanemad enese juure wõtab, kui nad enam talu pidada ei taha. Kuid see alaline meeletuletamine hakkas juba ärritama. Juba ilmusid wahel harwa mõned üksikud häbemata mõtted, kes tõendasid, nagu wõiks Hansutooma Jüri oma nai-

sega peenikeses seltskonnas piinlikud olla, nagu oleks nad liig lihtsad ja ei oskaks õieti süüa, ega õieti teretadagi ning muudest peenikestest kommetest pidi neil palju puuduma... Ja wanad inimesed ei taha ju palju enam juure õppida ja panewad õppust pahaks... Kuid Hans wõitles nende mõtetega ja sundis nad otsekohe waikima, sest nad ei olnud temale, kui eeskujulikule pojale sugugi sündsad... Parem oli Hansu arwates seda küsimust üleüldse mitte puudutada. Kuid emale oli see küsimus õieti tähtis. Ta ei raatsinud teda nii kergesti kõrwale jätta, waid algas jälle, nagu oleks ta juba lähemal ajal teostamisel:

„See olgu nagu jutujätkuks üteldа, see sauna asi. Kui me ka sinu juure elama ei tule.... ja wõtad omale peenikese proua ja kus me lihtsad talurahwas seal kõlbame elada... aga eks me kuidagi wiisi elame ka. Ja wõi me midagi enesega hauda saame wõtta, eks ta pea sinule puha jääma. Su oma asi siis, kuidas sa teda tarwitad, kas juba nüüd wõi pärastpoole. Kui sa arwad, et juba paras aeg on õppida, siis hakka aga Jumala nimel peale."

See Hansutooma ema oli neist mõlemist jutukam ja ka sel korral oli ta seda ainult wälja ütelnud, mis nad isaga eneste wahel juba ammu kindlaks määranud.

Isa ainult kinnitas: „Kui asi juba kord ette on wõetud, eks siis pea ikka kõike saama, mis waja läheb."

Hansule oli see uudis, et neil nii palju raha seismas on. Et teda pangas pidi olema, seda ta teadis, aga kui palju — seda ei olnud ta kunagi küsinud.

Ja Hansutooma talu elamist waadeldes, seda alalist maadlemist lõpmata tööga ja pahanduſt tööpoistega ja tüdrukutega, ja lihtsat eluaset ning

nappust mitmes asjas, pidi arwama, nagu puuduks siin kõige hädalisem tarberaha...

See ootamata teade andis Hansu mõtetele tööd... Ta kujutas enesele ette, kuidas ta kõrwalt tundisid wõtab ja ennast ette walmistab ülikoolile. Ootamata kiiresti, ainult paar aastat peale linnakooli lõpetamist wõib terwe wald ajalehest lugeda, et Hans Tohwer on ülikooli õpilaseks wastu wõetud.

Siis imestatakse teda weel enam ja tema waimuandeid peetakse arukordseteks. Tema wärwimüts meeldib naisterahwastele ja tema ise niisama, oma saledusega ja osawusega... ja uute tantsudega jaanipäewa pidul.

Siis ei jäta ta Wally Leppa nii kergesti kellegile tundmata wõistlejale ega istu üksi pidupingil.

Ja iga kopika pärast ei tarwitse ta tulewikus nii wäga wärisedagi, mis üleliigselt wälja antud. Nooruses tuntakse sarnastest asjadest lõbu, wanaduses saab isegi waiki istuda ja ahjuweerel soendada.

Ja tulewal suwel ei tule ta enam koju, waid jääb linna ja õpib seal täie jõuga edasi.

Ja... see jääb kindlaks, et ta suwel koju ei tule... See kodune töö on ikka kõrwalise tähtsusega ja suwel unustab seda äragi, mis talwel suure waewaga õpitud.

Ja, nagu möödaminnes wilkjatas mõni arg mõte teiste sekka, et see kodune töö on ikka ka liig raske — kuid sarnane waigistati warsti.

Mitte see ei pidanud peapõhjus olema, miks linna jääda mõteldi, waid õppimisehimu.

Et see küla ka nii ühetaoline, hall ja igaw oli, ka see ei pidanud wõõrdumist kaswatama, ega ka see, et ta kodus niisama üksi ennast tundis, nagu linnaski.

Ei, see pidi ainult möödaminew nähtus olema, sest et ta weel koduse eluga wilunud ei olnud... aga

kui ta ju harjub, küll siis läheb... Ainult edasi ei jõua siin, sest et siin kedagi ei ole, kes õpetaks.

Ja edasijõudmine on peaasi...

XI.

Kewadine poolaasta läks kiiresti, kiiremini kui oleks tahetud. Ja tööd oli tol korral palju. Ei olnud aega ei Mizzi ega Wally, ega kellegi muu peale mõtelda — waja oli õppida Ladina keelt ja Saksa keelt ning palju muudki, mis mitte ei kuulunud kooli-õpekawasse.

Aga kui linnas kuulujutt laiali lagunes, et on tantsuõpetaja kohale jõudnud, kes kõige moodsamaid tantse wõib õpetada, ja kui see kuulujutt ka linnakooli tungis ja õpilased kahte laagrisse jagas tantsu poolt ja wastu, siis oli Hans tantsu poolt ja wõttis ka sellest kursusest osa, mis kooliwennad toime panid. Ja nüüd oli ta teel perekondlikule piduõhtule, kus lõpuks tants.

Ta oli ennast selleks ette walmistanud, et piduwäärilliselt esineda. Linna rätsepp oli talle ülikonna õmmelnud, mis hästi keha järele, ja kaelaside pidi poepreili ütlemise järele kõige moodsam olema, ja kuue ülemisest taskust paistis taskurätiku weer, mis tol korral ka mooduks pidi olema. Ka juuksed oli ta lasknud lasknud sellekohaselt sugeda, nõnda mõlemile poole lagipead alla, et õige joon üle pea ulataks ja tärkaw habe oli wiimase uduni häwitatud.

Ja kui ta siis piduruumides nii tõsiselt ja auwääriliselt liikus, käed seljal ja pea wõimalikult püsti, wäikene korts kulmude wahel, siis wõis Hans Tohwer enesega üsna rahul olla. Pahandawalt mõjus ainult, et ta käigul teistele pidulistele ette puutus ja neid tõukas ehk need teda tõukasid ja keegi isegi tema läikiwa saapanina peale astus.

Iga kord ütles ta küll, — „wabandage“ ja tegi kummarduse, nagu tantsukursustel oli õpetatud, aga meeldiwam oleks olnud, kui neid wabandusi ei oleks tarwitsenud ütelda.

Iseäranis alla langes tuju, kui ta ühele daamile kleidisaba peale astus ja sellelt üle õla „tshurban“ oma wabanduse peale sai...

Parem oli juba saali astuda ja näitemängu oodata, omalt istmelt pidulisi silmitseda. Seal ei olnud wähemalt seda tõuklemist, ega olnud waja kummardusi paremale ja pahemale poole teha.

Saalis omal istmel olles ja seda ilmet näole anda püüdes, nagu oleks ta sügaw mõtleja ja kõige tõsisem inimene ilmas, kellel kulm kortsus alalisest mõtete pingutusest, pidi ta tunnistama, et tal siiski palju puudub, mis teistel mitte ei puudu. Nimelt puudus tal pidudaam. Kõikidel neil, kes uksest sisse astusid, olid omad daamid kõrwal, mõnel koguni kaks, ja temal ei olnud ühtegi. Ei olnud tutwusi — see oli wiga. Tantsukursustel saadi küll tuttawaks mõne tütarlaste kooli kaswandikuga, aga ka nendega jäi tutwus ainult nimeliseks, lähemalt tundmaõppimiseks puudus aeg ja wõimalus.

Kõige enam oli ta harjutanud Ilse Neufeldtiga, kellel nii meeldiw, paenduw keha, piklik, tõsine nägu... Ta ei olnud edew, nagu ta kooliõed; ei wõltsinud oma mustjaid juukseid käharaks, ega naernud Hansu tömbakust, tema saamatust tantsude omandamises...

Ja saamatu oli ta tantsimises wiimase wõimaluseni. Ta tammus nagu karu waltserit ja masurka ei läinud tal weel kursuste lõpulgi kuigi hästi...

Ja... aga Ilse Neufeldt oli kõik need puudused wabandanud ja nende kohta ütelnud: „Iga algus on raske... waja aga ainult tublisti harjutada.“

Ja siis oli ta harjutanud, seal omas korteris... ikka üks, kaks, kolm... üks, kaks, kolm... ja selle juures waltseri sammusid teinud, nagu wigane rätsepp, kellel üks jalg lühem kui teine...

Ja lõpuks oli tal tõesti läinud paremini kui oodata wõis...

Ja siis, wiimasel õhtul, oli Ilse ütelnud: „Teie tantsite waltserit wäga hästi."

See oli tal kaua meeles seisnud... Ja nüüd oleks ta heameelega selle Ilsega juba pidul tantsinud, suure muusikakoori helidel, mitte niisuguse wiletsa klaweri klimberdamisel, nagu seal kursustel...

Aga teda ei olnud... ta oli wist pühadeks maale, oma wanemate poole sõitnud... ja Hans pidi siin üksi istuma ja ennast mälestustega trööstima.

Kui siis näitemäng lõppes ja teenrid saali puhastasid ja põrandale tantsuks stearini puistasid, ja toolisid seinte äärde ritta seadsid — siis kaswas Hansu ärewus alatasa. Kõik need naisterahwad, kes silma puutusid, olid nii wõõrad, neil olid juba saatjad ja ükski neist ei waadanud Hansu poole.

Ja kui siis tants algas, lihtne polka, siis pidas Hans tarwilikseks oodata, kuni teised algawad — ja siis juba näeb, keda kutsuma wõib minna. Kuid kui nad algasid, siis läksid nad puha tantsima ja järelejääjatele ei tihkanud Hans oma kummardust teha ega neid tantsule paluda. Need olid wanemad naisterahwad ehk jälle sarnased, kellest Hans arwas, et tema neile kohane tantsukaaslane ei ole...

Ja lõpuks ei tähenda ju üks läbilastud tants weel palju... Sellega on weel aega.

Hans seisis uksepiida najale toetades ja waatas, kuidas paarid keerlesid. Talle puutus üks priske naisterahwas silma, kes oma kaaslasele nii usaldawalt käewarrele toetas ja tihti naeris. Seda saatis

Hans oma waatega ja pidas teda kohaseks järgmisele tantsule paluda — see ei saa wististi seda pahaks panema, ta on ju nii lõbusas tujus.

Kui aga järgmine tants algas, siis ei usaldanud Hans weel esimeste tantsuhelide juures daamile kummardust teha, aga kuni ta hoogu wõttis ja paigast liikuma pääsis, oli ta wäljawaadatud daam juba tantsima wiidud, ja Hans pidi uuesti sündsat silmitsema hakkama.

Parajasti saadeti paigale ühte daami, kes Hansule meeldis — ta oli wäikene priske neiu, walge pluusa ja musta alusega, ei olnud tal üleliigseid ehteid ega paistnud edewust olema.

Hans astus ta ette, tegi kõige moodsamate tantsukunsti reeglite järele kummarduse ja kogeles: „Kas ma tohiksin Teid tantsule paluda?“

Daam laskis lühikese pilgu üle Hansu käia ja naeratades palus ta wabandust, et ta mitte ei tantsi tal olewat liig kuum.

Hansule ei annud see tagasilüke ka mitte külma, küll aga sundis higi otsaesiselt pühkima.

Ta wõttis enesele sarnase seisaku, nagu oleks talle ükskõik — terwe see tantsusaal ühes tantsijatega.

Neid karglejaid paarisid silmitsedes, kes sugugi tantsureeglite järele ei talitanud, tundis Hans südames õieti kaugele ulatawat üleolekut. Ta ei wõinud pilkawat naeratust tagasi hoida, kui ta walesammusid nägi tehtawat, ja waimus astusid Hansu jalad kõiki neid keerdusid kaasa, mis muusika kutsus astuma...

Ta arwas kord, et sarnaste diletantide hulgas tantsimine huwi ei wõi pakkuda, kes tantsureeglid õieti ei täida, et waja oodata paremat juhust selleks, sündsamat seltskonda...

Aga kui waltseri meelitawad helid paarisid üksteise järele linglema kutsusid ja Hansu lähedusesse

üks daam astus, keda ta enesele kohaseks arwas, siis ei suutnud ta kiusatusele wastu panna. Ta palus daami waltserile ja daam ei tõrkunud, waid sirutas Hansule käed wastu.

Hans tundis, et daam õieti raske on weerlema, et käsi on lühike tema pihta piirama, et tal riiete all kõwad pihiku luud tunduwad, et tants talle üle-jõutöö on, mis raskesti hingama, isegi lõõtsutama sunnib, et walik ei ole korda läinud, aga pidas tar-wilisele teda mõne ringiga üle saali õnnestada.

Esimene ring läks waikides. Hansul oli waja muusikat kuulata ja jalgu sellega kokkukõlasse seada, oli waja tantsijate paaride wahel lawerida, et neile mitte pihta puutuda. Aga kui nad ju õnnelikult la-gedamale kesk paigale jõudsid, siis oli sünnis daamiga tantsu ajal kõneleda ja Hans küsis wiisakalt: „Preili, kuidas Teile piduõhtu meeldib?"

„Tänan... kaunis kena..." — wastas neiu hingeldades.

„Mulle meeldis näitemäng" — wastas Hans: Minna Canth kirjutab päris ilusasti" — ja kau-gemale nad ei jõudnudki.

Hansu daamil oli midagi takistawat jalgu juh-tunud, wõi oli teda keegi tõugand, ja Hansu käsi-wars ei olnud küllalt tugew, et teda kukkumise eest hoida.

Hele kiljatus kostis, mis tantsukahinast üle ulatas ja Hansul were tarretama sundis. Ta rut-tas daami üles aitama, teda kaenla alt kinni haa-rates, ja kui daam ju jalul seisis, siis jättis ta teda sinna paika seisma ja jooksis ise saalist wälja. Tal põlesid kõikide saalisolejate pilgud weel siis seljas, kui ta ju õueuksel seisis ja taskurätikuga üle näo lehwitas.

Seal tuli talle meele, et ta wiisakusewastaselt oli talitanud, oma daami üksi keset saali jättes ja

teda mitte kohale saates, tuli meele daami tüsedus, mis köögitüdrukutele omane... ja oskamatus.

Hansul oli himu tantsust otsas. Ta arwas, et saali astumisel teda kõik näeksid ja suure suuga naeraksid...

Sellepärast läks ta einelaua ruumi, et õhtut süüa. Ja õhtusöögi kõrwale üht klaasi weini juua ei olnud ka paha.

Nad wõiwad hallitada seal saalis omadel istmetel, kõik need daamid, kes iga libedama põranda peal juba kukuwad — tema, Hans. neid oma tantsu oskusega enam austama ei lähe. Tema sööb ja joob sinna kõrwale ja maitseb sellest lõbu.

Einelaua ruumis paistis see juhtumine juba koguni teises walguses. Siin ei olnud ta enam rumal juhtumine, mis olemata oleks wõinud olla, siin paistis ta lihtne, lõbus jant olema, mille üle küllalt naerda ei suuda. Ja kui kelner talle kolmandat klaasi weiniga tõi, siis ei suutnud ta ennast enam pidada, waid ütles: „Kas teate, mis pagana jant mul täna juhtus... Ma tantsisin ühe preili saalis pikali. Ta oli kui puuhobune üksluine ja kui ta siis käänama pidi, siis wäänas ta ennast põrandale, nii pikk ja lai, kui ta oli. Ma usun, põrand wist wärises, kui ta kukkus. Oli üks matsakas tüdruk."

Kelner raputas pead ja naeris selle juhtumise üle, ja Hans tõstis jala põlwele ning wilistas tantsu loole tasakesi kaasa, mis saalist kostis.

Tema sees naeris puha. Nii lõpmata naljakas tuli see kukkumine ette, nii pööraselt naljakas, et Hans ikka jälle tasakesi naerma pidi.

Ja nii mõnus tunne on istuda, kui weri kiiresti tuksub, nii soojalt liikmetes lainetab. Tahaks midagi teha, kuhugile minna, kus waikiks kõik see weremäng sees...

„Kelner! weel üks klaas! Igal wankril on neli ratast."

Kelner naeratas ja tõttas noorherra soowi jalapealt täitma.

„Kui palju ma Teile wõlgnen?" — küsis siis Hans.

„Kas juba nii ruttu?"

„Ja." Hans naeratas palju tähendawalt: „peab waatama, kuidas ka mujal elatakse."

Kelner noogutas arusaades peaga ja ulatas siis taskuraamatust lehekese, millel arwe peal: „Olge nii lahke."

Hans ulatas herrandliku käeliigutusega raha kelnerile, nagu ta seda teisi oli näinud tegema: „Tagasi ei ole waja anda."

Kelner kummardas sügawalt — Hansu rahulolemine enesega kaswas.

Mis on see tühine juhtumine tantsusaalis?

Aga paar rubla kelnerile jootraha anda — see on juba palju tähtsam, seda ei wõi igaüks...

Ja nüüd läheb ta sinna, kus tantsida wõib ja kukkuda wõib ning selle üle naerda wõib, ilma et see walus tunduks — ja seda ei wõi ka igaüks...

„Woorimees, sõidame!"

„Kuhu noorherrad käsewad?"

„Sinna, kus palju lõbusaid preilisid!"

„Noo!"

Woorimees plaksutas piitsa ja sikutas ohjasid, ja hobuse jalad sibasid kiiresti. Näis, nagu tunneks woorimees Hansu weretursumist ja tahaks sellega taktis toimetada.

Hans hüppas woorimehe wankrilt, talle raha pihku pistes ja peksis ukse pihta, nagu hea tuttaw.

„Christos Woskresse!" — hüüdis ta saali astudes. Siis pistis ta käed püksitasku ja waatas ringi, nagu tahaks ta ümbrusega tutwuneda.

Klaweril algas marss... see kõlas nii wahwalt, energiliselt.

„Palun üht waltserit" — hüüdis Hans.

Ta walis kõige näguusama neiu teiste hulgast. Sellel oli samane tütarlaste kooli kaswandikkude pruun ülikond ja tuletas oma näo piklikkusega Ilse Neufeldti meele ja oma walgete, rawitsetud kätega Wally Leppa.

Siin suures awaras saalis tundus tantsimine lõbusam. Ei olnud tõuklemist ega lawerimist, ruumikas saal oli waba, wõis weerelda täiel tantsusammul, ja tantsida oli selle neiuga nii kerge ja meeldiw, et lõppu ei tahtnudki tantsule.

Ka need teised ei suutnud waiki istuda, paari kaupa keerlesid nad kaasa.

„Teie näete mulle tuttaw" — algas neiu, kui nad tantsust wäsinud sohwale istusid: „Olete Teie enne siin käinud?"

„Ei" — wastas Hans: „esimest korda."

„Tõesti?" usutles neiu.

„Paluks weel midagi mängida... daamide walikul" — hüüdis Hans.

Ta tundis ennast juba iseseiswana, kes tantsida wõib ja tantsida tahab, kes ei tarwitse häbeneda ega alandlikult silmi maha lüüa, kes tantsib sellega, kellega ta tahab ja mida ta tahab ja seda kõike wõib omast taskust kinni maksta.

Siis jõi ta daamidega ühes wäikestest klaasidest midagi, mis mitte nii hea ei maitsnud, kui restoranis, aga mida daamid soowisid ja Hans sellepärast wiisakusest kaasa maitses.

Aga tantsu ei lasknud ta ühtegi mööda, waid tantsis kõiki kaasa, kõikide daamidega.

Ja igale uuele daamile ütles ta: „Ma ei tantsi aga mitte üsna hästi. Te juba wabandate, kui ma wigu teen ja parandate need ära" — ja iga daam

pidas omaks kohuseks talle wastata: „Ei ole wiga, Teil läheb üsna hästi."

Maani ulatawatest peeglitest mööda tantsides ei jätnud Hans ka enese kuju silmitsemata. See oli täiesti laitmata see roosa, piklik nägu, millel higi otsaesisel... ja weidi segamini läinud juuksed, ja sinised silmad...

Ja need neiud juba ka wastu olid nii tähelepanelikud, kiitsid tema noorust ja meeldiwust ja klaasi kokku lüües waatasid nad nii tungiwalt silma. —

„Ma tunnen siin ennast, nagu kõige paremate sõprade seas... just kui õdede hulgas. Kahjuks ei tea ma teie nimesidki."

Irma.. Susanna Tamara, Karin, Olga. —

„Kõik ilusad nimed — ja armsad lapsed. Elagu ilusus, noorus ja lõbu, ja suregu wanadus... kurbtus... ja mure." —

Hans hoidis klaasi kõrgel, nagu tõsine terwituskõne ütleja.

„Teie olete üliõpilane?" — küsiti Hansult.

„Ja, ma olen üliõpilane... in spe" — wastas Hans.

Ta alustas üliõpilaste laulu ja need teised kõik laulsid kaasa. Oli lõbus, õieti lõbus, niikaua kuni uusi wõõraid juure tuli. Nende eest astus Hans kõrwale, sest ei wõi ju teada, kas seal hulgas ka mitte tuttawaid ei ole, kelle kaudu kuulujutt wõib laiali minna, nagu käiks tema, Hans Tohwer, haritud ja anderikas eeskujuline noormees, sarnases keelatud kohas....

XII.

„Teie olete siin wiimast korda koos, et õhtut lõbusalt mööda saata, ja siis lähete te laia ilma, et elu-wõitlustes kaasa wõidelda, igaüks omal alal, omas kutsetöös, mis keegi enesele walinud.

„Nagu iga wõitlus, nõnda nõuab ka elu täit jõudu, täit wõimist, ja iga ühe kohus on ennast selleks ette walmistada, omad sõjariistad korda seada.

„Kaks sõjariista on inimesel, millega ta elust läbi peab wõitlema; need on mõistus ja tundmus. Neid tuleb teritada, neid korras hoida... Need on õrnad ja ühtlasi tugewad sõjariistad. Kui nad unustusesse ja hooletusesse jäetakse, siis roostetawad nad kergesti ja lähewad rikkesse ning sõjamehed, kes neid kannawad, jääwad jõuetumateks, halatsemisewäärilisteks... Töö, tõsine ja huwitaw töö, suudab nad korras hoida.

„Sellepärast töötage, mu sõbrad. Õppige edasi, töötage täie jõuga, seda meeles pidades: kes edasi ei lähe, see läheb tagasi, paigalseismist ei ole.

„Weel kord: ikka edasi, mu sõbrad! Mitte paigale jääda ega kättesaadud tagajärgedega rahul olla. Ja nüüd soowin ma teile kõikidele lõbusat õhtut ja meie, wanad, jätame teid üksi. Ma mäletan weel omast noorest põlwest, et wiimasel õhtul on nii palju üksteisele ütelda, nii palju küsida ja wastata. Elage hästi, mu herrad."

Kooli lõpupidu oli täies hoos. Restorani suur saal oli heledasti walgustatud, keset saali pikk laud rikkalikult toitude ja jookidega kaetud ja seal ümber istusid wiimase klassi õpilased ühes kooliõpetajatega. Päewal olid tunnistused kätte antud, ametlik osa lõpetatud, nüüd, õhtul, oli omawaheline seltsimehelik koosistumine.

Ja praegu oli koolijuhataja üles tõusnud ja temaga ühes kõik kooliõpetajad.

Weel wasatastikused käepigistused ja õnnesoowid, ja kõik ametlik, tagasihoidlik osa oli lõppenud.

Õpilased olid üksi.

„Mu herrad! Ma arwan, meie pidu alles algab nüüd. Meie oleme küllalt pidanud waewa nägema

ja tööd tegema — ei ole meil aega olnud pidutseda. Täna teeme seda põhjalikult. Mida me tellime?"

Hans Tohwer oli oma istmelt püsti tõusnud ja sirutas kätt kellanupu järele. Ta oli kõige paremas tujus. Teda oldi tänase päewa läbi ülistatud, teda paremaks õpilaseks nimetatud ja ametlik dokument selle kohta kätte antud. Tal oli põhjust enesega rahul olla.

Hansu küsimise peale wastas üks tüse, tumedanäoline poiss:

„Seda teab kõige paremini herra kelner. Meie ei lase endid sarnastest kõrwalistest asjadest sugugi eksitada, waid sööme ja joome, mis kätte nuakse. Enne, kui meie laiali läheme, peame weel oma wahel ametid ära jagama. Hakka sina peale, Kuusberg!"

„Mis ametid?"

„Needsamad ikka" — wastas Kleinmann talle tõsiselt otsa waadates. Seleta siis meile lihtsalt, milleks sa mõtled ükskord saada — kas mõneks ministriks wõi Ameerika ühisriikide presidendiks, wõi hottentottide pealikuks."

„Ah nii... Seda ma praegu ei tea, pean weel mõtlema, arwan aga, et ma hoowinõunikust kaugemale ei ulata."

„Ka asi" — wastas Kleinmann: „wähemalt kindel seisukoht, mingu kas wõi ilm mujal hukka.

„Ja sina, Adolf?"

„Mina?" küsis see: „oleks mul raha, siis õpiksin weel, aga nõnda, ilma kopikata — mul on praegugi juba wõlgasid — arwan, et ma mõnes kantseleis pean kolletama."

„Ja noore naise wõtma?"

„Ei, seda wististi mitte. Parem on üksi nälgida, kui hulgakesi."

„Ka õige. Ja nüüd lubage Teie kõrgeaususel, herra Max von Lemke, küsida, milleks Teie mõtlete kujuneda?“

Lemke nimeline poiss oli pika kasuwga, punaste juustega poiss. Ta oli klassis pilkemärgilauaks ja temaga käidi teisiti ümber, kui muudega. Ta ei saanud ka hästi kõneleda ja mõtles pikkamisi.

Nüüd oli ta juba weidi lõbusas tujus ja naeris iga wäiksemat nalja ja märkust.

„Ah mi-mina?“ — küsis ta kogeledes: „Ma tulen sulle toapoisiks, kui sa wägede ülemjuhatajaks saad...“

„Tubli, Maksim Maksimõtsh. Ja... ah, mis ma asjata pärin, kuhu keegi läheb. Parem ma juba määran igale ise koha, kuhu keegi kõlbab.“

„Ma jagan teid kaheks rühmaks: ühed, kes edasi lähewad ja teised — harilikud surelikud.

Neist teistest ei ole palju ütelda — need on telegrahwi- ja renteiametnikud, kirjutajad, mõni harwa ka mõisawalitseja... ja sinna kuulute te puha.

Esimesesse rühma kuuluwad wast ainult... no ja, keda ma nüüd sinna määran. Noh, minugi pärast, Artur Hoffmanni. Tema mängib juba praegu wiiulit ja isa on tal köster — tema wõib weel wiimaks sabakuube ja walget kaelasidet kanda ning muusikuseks kujuneda... kui ta mitte enne ära ei kärwa.

„Ja Theodor Truusmann... tema isa on wallakirjutaja ja poeg tuubib hirmsasti, noh, laseme teda ükskord ülikooli jõuda, kohtunikuks saada. Muuks ta juba ei lähe.

„Ja siis jääb meil weel järele... no jah, müts maha tema ees... õpetaja herra Hans Toffer — muidugi kahe ff-iga. Ma näen juba waimus, kui ta kantslis seisab, sileda näoga, priske mees, lageda

pealaega, kus üksikud õredad salgad seda tarkust piirawad, mis sinna aegade jooksul on tallele pandud... Ja siis on tal mõni mõisawalitseja wõi kõrtsimehe tütar abikaasaks ja wäikseid Tofferid on tuba täis."

Hans Tohwer istus ja kuulas, naeratus näol, tulewikukujutusi enesest. Et teda tähele pandi, temast rohkem loodeti, kui koolivendadest — see meeldis talle, aga wälispidi ei tahtnud ta seda kõike omaks tunnistada, sellepärast wastas ta laisalt: „Nõnda see kõik ei lähe, nagu Kleinmann ette kuulutab. Ta mõtleb seda enesest, ja et asi wiisakam oleks, riputab sildi minu külge.

„Kuid olgu kuidas on, kas meist kellegist midagi saab wõi mitte, kas keegi kohtunikuks wõi õpetajaks jõuab, wõi jääb ta wallakirjutajaks ehk köstriks — see on tulewiku asi. Täna oleme meie alles siin ja wõime laulda: „Noorus on ilus aeg, ei ta tule enam tagasi". Herra kelner, mida Te meile weel lubate?"

Tohwri silmad sätendasid, huuled naeratasid, juuksesalgad olid higisel otsaesisel laiali läinud.

Kelner kummardas talle lähemale ja nimetas weini sortisid, millest Hans palju ei teadnud, aga oma teadmatust ei tahtnud ta aimata lasta, sellepärast tegi ta mõtlewa näo ja lõpetas wiimaks: „Minugi pärast, andke meile Madeirat ja õlut ka."

Enesele paberossi põlema süüdates ja suitsu alla neelates, mis küll wastik tundus ja köhima ajas, waatas ta lauasistujatele ringi' näkku: „Kuidas on, täna joome ennast purju?"

Kleinmann toetas pead käe najale ja küsis: „Kas see on meie Hans, see pai poiss, see mammapoeg, kellel niisugune tüdrukunägu ja keda kooliõpetajad teistele eeskujuks seadsid... Ja nüüd tahab ta ennast purju juua."

„Jah, see ma olen. Ja kirjuta enesele seda nina peale, et ma kõike põhjalikult teen. Kui õpin, siis õpin, ja kui joon — siis joon...

Mind ei köida ei kirik ega kõlblus... Ma tahan edenenud, haritud inimene olla, kes igapidi wälja arenenud, kelle wõimistele ei ole mingit piiri pandud, kes niisama hästi oskab talutares kui ka lossis üles astuda, kes on maitsnud kõike, mis ilmas maitseda on, kes ei köida ennast naabrite arwamistega ega mingisuguste tõotustega, waid teeb, mis ta ise õigeks peab.

„Ma ei taha sellepärast ka ennast ei karskuse ega kainusega köita, mis ühekülgsed ja igawad asjad on. Nooruse päralt on terwe ilm — tema päralt on töö ja edu, nali ja naer, wiin ja naised..."

„Ja nii kaua, kui me noored oleme — joome ja naerame, teeme tööd ja jõuame edasi... Ikka edasi, edasi ja edasi."

„Terwiseks mu herrad!"

Hansule aplodeeriti ja hüüti: „Brawo, Hans. Sa oled täna suurepäraline poiss. Nõnda oleksid sa pidanud juba waremalt olema."

Nad tõttasid temaga klaasa kokku lööma, kes tooli seljatagusest kinni hoidis, et kindlam paista, sest põrand ei olnud siin saalis mitte wäga kõwa — Hans tundis selgesti ta nõtkumist.

Omadest sõnadest, seltsimeeste naerust ja heakskiitmisest kaasa kistud, helistas ta klaasi ja tõstis seda kõrgele ning hüüdis keset waikust: „Mu herrad, meie ei jää ka täna siia istuma ega lõpeta pidu siin, waid läheme siit.... edasi! Prosit!"

XIII.

Aastad on mööda läinud. Hansutooma Hans on edasi õppinud ja edasi jõudnud. Ta on juba mitmendat aastat ülikooli linnas ja koduste teades esimese kursuse üliõpilane. Isa ja ema teawad

temast wähe, sest kirjawahetus ei ole neil mitte hästi edenenud, enam on ta tagurpidi läinud. Eksmesel aastal weel leidus selleks mahti, et oma elamist kirjeldada, wanematele seletada, kui kallid on leib ja liha, puud ja petroleum, mis maksawad lõunasöögid, passijad ja korterid, ja nagu möödaminnes nimetada ka, kui palju oleks waja raha saata, et teatawa ajani läbi saada.

Juba järgmisel astal oli tööd sedawõrd rohkem, et see ka kirjawiisi peale mõju awaldas ja pikkade kirjade asemel ainult postkaardid ilmusid. See kirjawiis oli seniajani kestnud, oli aegade jooksul ikka lühemaks ja täpipealsemaks muutunud, ja nüüd oli ta wälja kujunenud telegrammi stiiliks.

Praegu oli kasak ära läinud, kes telegrammi koju tõi ja telegramm ise seisis isa wärisewates kätes.

Juba kirja wastu tundis Hansutooma isa aukartust, kui millegi salapärase wastu, mida igaüks kokku seada ei suuda. Telegramm oli weel märksa salapärasem oma edasijõudmise ja awalduse poolest. Juba see paber, millele teda kirjutati, oma saladusliste märkide ja kriipsudega on sarnane, kui pristawi kuulutused, midagi tähtsat ja tõsist. Ja niisama, nagu pristawi paberid ainult rahast kõnelewad, kõneleb ka telegramm rahast.

„Saada kolmsada rubla rawitsemiseks. Olen raskesti haige" — seisab seal.

Isa waatab üle toa, kus talwise päikese kiired tolmu sees mängiwad. Ta waade ulatab aga ka läbi seinte ja mõtted ruttawad üle niitude ja nurmede ning otsiwad sealt sissetulekuallikaid, kust nõuetawat summat saada. Sest wastu panna sellele nõudmisele ei wõi... Oleks ta weel kirja teel küsitud, siis wõiks ju seletada, et praegu ei ole, et peaks katsuma läbi ajada, kuni linad puhastatud saawad, küll siis jälle saadetakse...

Aga telegrammi wastu ei ole midagi ütelda...

Kuid neid summasid ei leia kusagilt need otsijad mõtted. Seal on küll põldusid ja heinamaid dessatinide kaupa, aga nendest ei ole palju loota. Praegu katawad neid lumi ja jää, mõne aja pärast on need kadunud ja nende asemele ilmub rohtu ja lillesid, mis nagu kirju waip paistab ja kus uti mõnus on pühapäisel hommikul kõndida, ennast päikesel ja tuulel paitada lasta, ja ennast kõige selle omanikuna teada — aga sissetulekuid ei ole sealt palju loota. Need kaskede alused heinamaad on juba liiasti põõsastega kinni kaswanud ja annawad wähe heina; põldusid on sööti jäetud, et kulusid wähendada — ja sealt ei ole ka sügisel palju loota.

Mõtted ulatawad ka lauta ja talli, aga seal on weel ainult see kõige tarwilisem...

Ja siis uitawad nad jälle mööda põldusid ja heinamaid, hiiliwad igalepoole ja lõpetawad ikka seal kopli kaasikus. Kuid kui nad endid seal leiawad, siis kohkuwad nad ja jooksewad kaugele eemale, ainult selleks, et aegapidi uuesti juurde hiilida ja teda igast küljest waadelda ja hinnata.

Seal oleks sissetulekuid, suuremaid kui poja telegramm nõuab, aga seal tuleb mõtetewasfing. On neid kangekaelseid hulgas, kes seda kaasikut wiimase wõimaluseni kaitseda tahawad.

See kaasik olewat Hansutooma uhkus ja au. Sarnast ei ole ühelgi talul naabruses ja selle peale waatawad kõik, kui Hansutooma raudwara peale. Seda on hoitud nagu tütart hoitakse ja sinna on külalisi wiidud, kui neile Hansutooma wäärtust on tahetud näidata.

Seal tuntakse iga kaske, nagu oleks nad lihased lapsed. Sinna ei lasta mahlaaanumaid ülesseada, ega neilt walgetüwelistelt pilwedeni ulatawatelt puudelt tükikest koort kiskuda. See peab seisma, nagu ta on.

Ja nüüd julgewad need mõtted sinna tungida ja tõendada, nagu wõiks see kaasik mitu korda rohkem raha anda, kui praegusel silmapilgul waja on.

„Ega wist muidu ei saa, kui pead ikka kusagilt laenama" — segab ema waikust.

Ta on isaga ühes mõtelnud, nagu ta kõik mured ja raskused ühes kannud, omast pulmapäewast saadik.

„Kui läheks õige linna wa Karlsbachi poole ja kõneleks talle, wast ta annab niikauaks, kuni sügiseni — eks siis müüme talle linaseemned ja wilja ja maksame jälle wõla ära."

„Ei ta niipalju anna" — wastas isa: „Ma talwel küsisin... Siis ta juba ütles, et raha laenata ei ole ja tahtis, et ma oma kaasiku talle ära müüks. Ta ju siit küla mees."

„Eks wõiks ju müüa muist ära" — seletas ema: „Ajame kuidagiwiisi ilma metsata ka läbi. Wõi me ilmatoeks jääme, et ei tea kui palju waja läheb."

Isa istus jälle suitsupilwedes ja ema kudus sukka ja mõlemate mõtted wiibisid seal kaasikus ja lendasid poja juurde, kes raskesti haige.

Kõikidest raskustest oli üle saadud, ilma et kaasikut oleks puudutatud. Isa lootis seda ka nüüd weel, kui ta linna sõitis raha laenama.

Raha laenamine on raske, seda teadis isa. Kuid teadmine, et pojal ka kerge ei ole haigelt ja ilma rahata wõõraste inimeste keskel elada, wõib olla koguni nälga surra — andis sõudu selle kandmiseks.

Uus mets wõib jälle kaswada, kui ka mitte nii ruttu, et seda weel Hansutooma wana peremehe silmad näha saawad, aga uut poega ei saa enam, kui see peaks kustuma, ja neid kulusid ei tasu ka keegi, mis juba kulutatud.

Kaupmees Karlsbach on poisikesena linna läinud, seal jooksupoisiks olnud, siis selliks, ja wiimati ise linu ja wilja kokkuostma hakanud. Tema on oma kodukülale auks ja uhkuseks, teda peetakse põhjatu rikkaks, kellel midagi wõimatut ei ole, kes kõike teha suudab, kui ta aga ainult seda tahab.

Kui talle teatati, et keegi talumees tema kodukülast soowib kokkusaada, siis tuli ta tagumisest toast ja wiis mehe sinna, läbi oma rikkalikult möbleeritud ruumide, et näidata, kui toredasti ta õieti elab.

Kui ta Hansutooma Jüri oli nahaga polsterdatud toolile asetanud, küsis ta: „Noh, kuidas elate seal Sootaga... kõik terwed muidugi?"

„Jah, jumalale tänu, terwed küll puha praegu."

„See on peaasi. Kui ikka terwis hea, siis kõik hea. Mul hakkab jooksja jalus juba liiga tegema. Wist need noorepõlwe päewad annawad ennast tunda."

„Jah, eks te ole waewa küllalt näinud, et kõike seda muretseda, mis teil on... Kas teil nüüd palju ka neid tuhandeid on juba?"

Jüri küsis nii alandliku naeratusega, nagu kardaks ta, et selle üle pahandatakse.

„Ah, tühja neid siis on... Omaga läbi ikka saab."

„Eks see ole ka küllalt hea, kui omaga läbi saab. Aga, waata, mul on häda — ei saa enam omaga läbi. Ja tulin nüüd kaupmehe herra palwele, ehk saate kuidagi aidata. Olete ju ennemaltki aidanud, wast aitate nüüdki."

Jüri pani oma käe kaupmehe põlwele, nagu paitaks ta teda.

„Eks ole aidanud wanasti jah, aga nüüd on ajad kehwemad, ei ole enam seda raha, mis enne oli. Mul on praegu aidad linu täis, ootawad saatmist — raha on puha linade all. Ja wiimast

kulukopikat ei wõi ka ära anda. Mul on waja puid talweks walmis osta... sinna läheb ise juba mitusada rubla... Sellepärast ei jatku praegu. Ma aitaks ju oma küla mehi heameelega, aga asi ei anna. Kas suitsu teed ka?"

Jürile süüdati sigar põlema ja ta julges uuesti paluma hakata. „Wast ometi herrad leiawad kusagilt kassanurgast need mõned sajad... kõigest kolmsada rubla. See on ju herrade taskuraha muidu. Ja ega ma mõni jooksik ole, et ära kaon ja raha maksmata jätan. Ma wõin ju oma konirahi ja kaardi siia jätta. Ja niipea, kui linad puhtad, toon selle raha kohe ära."

„See on ju kõik õige, Hansutooma peremees. Seda ma ei mõtlegi, et ma rahast ilma jään, wõi midagi muud, aga, näed, ei ole praegu. Wahel tulewad niisugused hoowaheajad, siis ma laenan isegi teistelt... Ja nagu ma juba korra nimetasin, tuleb waja ühte ja teist sisse osta... puid ja muud...

„Aga kuidas oleks puudega? Müüge mulle wiiskümmend sülda puid ära. Suwel raiuge maha ja talwel tooge linna ja wärske raha kohe käes."

„Mis puumets mul ka on" — wastas Hansutooma isa aegamisi: „Ma ei saa oma terwest metsastki wiitkümmet sülda" — seletas Hansutooma isa, et kaupmehe mõtteid puudeostmisest eemale meelitada.

„Na—na—na... Tühja juttu ma ei salli. Sadawiiskümmend sülda annab Hansutooma kaasik nagu midagi wälja. Noh, lööme käpad kokku. Mina annan raha ja sina annad puud — mõlemad oleme rahul."

Hansutooma Jüri puikles ja palus, palus ja puikles, kuid kaupmees ei muutnud oma mõtteid. Ja leppima pidi sellega, mis pakuti.

Jüri sai raha rohkem, kui ta soowis, aga kerge ei olnud teda mitte wastu wõtta — südamel lasus leping, mis praegu sai tehtud. Talle tundus, nagu oleks ta süüdlane oma isa ees, kes kaasikut on hoidnud nagu pühadust ja kõikide oma sugulaste ees, kes kaasikut kui Hansutooma wäärtuslisemat wara hindasid.

Hobune asetati kaupmehe hoowi ja Hansutooma isa wõttis pika tee raudteel ette.

Niisugusel puhul, kui raha telegrammi teel küsitakse, peab asi tõsine olema ja rahasaatmist ei wõi isegi riiklise asutuse kätte usaldada. Isiklikult peab teda wiidama ja peost pihku pistetama.

Terwe öö walwas Hansutooma isa waksalis, et hommikusele rongile mitte hiljaks jääda, küsis iga natukese aja pärast, kas rong ju warsti minema läheb ja kui ju piletid müüma hakati, siis oli ta hirmul, et wiimaks ometi rong enne ära läheb, kui kõikidel soowijatel piletid käes.

Raudteel jutustas ta kaassõitjatele, kuhu ta sõidab ja mispärast ta sõidab — nimelt ta tahab oma haiget poega näha, kes ülikoolis õpib ja nüüd suurest õppimisest raskesti haigeks on jäänud. Seda wiimast lisas ta küll omaltpoolt juurde, sest poeg ei olnud sellest põhjusest midagi teatanud, miks ta haige on, aga isa arwates ei wõinud ju muud põhjust olla, kui õppimine.

See raudteesõit wäsitas küll tublisti, wäsitas enam kui wakamaa heina niitmine. Ja nii tihti pidi küsima, kas weel palju aega sõita waja, et pärale jõuda. Ja kui weel ainult üks jaam üteldi olewat, siis pidi oma kraaminatukese pihku wõtma ja wälisukse alla ootama jääma, et õigel ajal wälja pääseda.

Ja nii pikkamisi sõitis rong, et ta enne pärale ei jõudnud, kui õhtu hilja. Hansutooma isa suikus ka selle öö weel waksali ooteruumis kõwal pingil.

Hommikul wara asus ta poja korteri otsimisele. Palju uulitsaid pidi ta läbi käima ja mitmelt küsima, ja kui ta siis selle õige koha ülesleidis, siis pidi ta weel mitmest trepist üles ronima katusekambri, kus poeg woodis lamas.

Hulga aega pidi ta koputama, kuni poeg ukse awas.

Ta oli nii kahwatu ja waewalt seisis ta jalgel. Alles paari tunni eest oli ta proua Schönbergi sündimisepäewalt tulnud, kus nii lõbus seltskond ja kus nii mitu korda öö jooksul pidi terwiseks jooma ja tantsima.

Ja nüüd oli teda äratatud. Ta ei saanud esimesel silmapilgul arugi, kes teda äratas, aga kui ta ju märkas, kes see wanamees on, kes ta ees seisab, siis küsis ta: „Sina, isa? Nii wara? Kust sa tuled?"

„Eks ma waksalist ikka... Ei tahtnud sind õhtul enam otsima hakata — magasin siis waksalis une ära..." Kuidas su haigus on, kas on juba parem?"

„Natuke parem... Pea walutab kangesti."

Seda nägi ka isa, sest kui Hans mitte woodisse ei oleks heitnud, oleks ta kukkunud.

„Kus sul kõige enam walutab" — uuris isa.

„Terwes kehas... pea on wäga raske" — wastas poeg.

„Heida sinna sohwale pikali."

Hansu silmad wajusid kinni, ei ta kuulnud enam küsimisi ega wastanud nende peale.

Isa toetas ennast sohwale ja mõtles seal walwata kuni poeg ärkab, kuid ka tema silmad sulusid ja suu awanes ning kostsid unehääled läbi toa. Need kaks walwamise ööd waksalis ei olnud mõjuta jäänud.

Kui isa ärkas, oli ju päike lõunas ja paistis aknast sisse, walgustas Hansu riideid, mis toolide

ja laudade peale laiali pillutud, tema raamatuid ja kirjutuslauda.

„Kõike seda kraami ei ole kuigi palju... neid raamatuidki võib seljaga ära viia, kuhu aga ise tahad ja ometi maksavad nad sadasid ja tuhandeid" — mõtles Hansutooma isa tuba silmitsedes: „Terve pool talu on nende all."

Siis vaatas ta Hansu poole, kes voodis selili magas.

„Ja kui raske peab see töö olema, mis inimese nii näost ära võtab... kahvatu ja kollane, nagu surnu...

Ja nii raskesti hingab ta...

Isa tõusis sohvalt ja pani tasakesi oma käe Hansu otsaesisele, et tunda, kas tal ka palav on.

Kui tütar Liisa põdes, siis oli arst ütelnud, et peab külmavee lappisid otsa peal hoidma. Võib olla, oleks need nüüdki head...

Isa puudutusest ärkas Hans. Ta meelekohtades tuikas nii, et ta ise seda kuulis. Pea oli raske ja tuim... Ta ei teinud katsedki teda tõsta.

„Ma mõtlesin, et sul ehk palavik on... Võiks külmavee lappisid peale panna."

„Need oleksid head küll" — vastas Hans.

Isa läks hoovi peale, tõi sealt lund ja sidus käterätiku otsa sisse, pööras teda tihti, nagu tõsine haigeravitseja ja küsis osavõtlikult, kui Hans silmad avas:

„Vast on lumi liig külm?"

„Ei ole viga, see on päris hea. Ma tunnen, et hakkan juba paranema."

Hansu vaade libises üle isa, kes akna all istus. Tal olid sügavasse vajunud silmad, juuksed pikad ja habe ajamata. Ja need saapad, mida ta kandis, olid juba kümne aasta eest samasugused olnud. Terve ta kuju paistis nii väsinud ja kurb, luitunud ja vana, et Hansul tast kahju tundus.

„Miks sa just ise tulid, oleks wõinud ju raha ka postiga saata" — ütles ta.

„Oleks ju küll... Ma mõtlesin, ehk oled wäga haige ja on waja tohtrit muretseda, wõi midagi muud...

Ja ega ma kaua taha siin olla... mõtlen isegi praegu, et oleks waja juba waksali poole kõmpida."

„Sellega on aega" — ütles Hans: „rong läheb alles õhtu hilja... Kuidas muidu ka kodus elate? Kõik terwed?"

„Jah, sedakorda küll. Ole seal suurt uudist ühtegi."

„Elame niisama tasapisi..."

„Kas linad ju puhastatud?"

„Ei ole weel... Ma käisin puid mere äärde wedamas, raha teenimas... ei saanud weel aega... Nüüd pikad päewad... töö läheb ka jõudsamini.

„Oleks ikka waja olnudki neid puhastada... raha oleks waja olnud. Ma laenasin selle rahagi wa Karlsbachi käest."

Seda ei lisanud ta juure, missugustel tingimistel. Talle tundus, nagu peaks ka poeg sellest kaasikust lugu, nagu oleks tal kahju teda häwitada.

„Kas juba pangast otsas?" — küsis Hans wiiwitades. Isa ei wastanud kohe, waid waatas läbi akna üle linna katuste, nagu oleks seal midagi iseäralist näha.

„Wõi teda seal maailma oli" — wastas ta siis pikkamisi: „rublade ja kümnete kaupa teda linna oli korjatud... wõi ta siis kaua wastu peab, kui sealt sadade kaupa tuleb wõtta."

Siis otsis ta põuest räti sisse mähitult raha wälja ja ulatas poja kätte.

„Loe järele, kas on nii palju."

Ta ei lisanud juure, nagu harilikult: „Ära aga asjata raiska — raha on raske teenida."

Ta kartis pojale sellega ülekohut teha. Haigusega wõidelda ja kokku hoida — see käib üle jõu.

„Saa siis warsti terweks ja kirjuta ka, kui aega saad. Ma hakkan jälle waksali poole hoidma."

Ei aidanud Hansu seletused, et weel rongi minekuni palju aega on, et rong kunagi waremini ei lähe, küll aga wahel hiljemaks jääb, — Hansutooma isa jäi oma arwamise juure, et rong teda ei oota, waid tema rongi peab ootama.

XIV.

Hans wiiwitas woodist tulemisega. Pea ei walutanud küll nii, nagu enne, aga keha oli wäsinud ja pikali olla oli meeldiwam, kui istuda. Tal ei olnud ülestõusmiseks tuju.

Talle tundus, nagu ei oleks kõik üsna korras, nagu oleks see isa tulek ja telegrammi teel raha nõudmine midagi sündmatut, mis oleks pidanud ära jääma. Terwe see sündmus oli, nagu ülemeelik nali tõsises seltskonnas.

Woodis pikutades tuli see terwe telegrammi lugu meele, nagu ta oli olnud, ilma ilustamata, ilma luulelise kangelaselinnikuta, nagu teda seltsimeeste poolt hinnati.

Ta oli lihtsalt waieluse tagajärg omawahelisel joomaõhtul olnud, kus kõne selle poole kaldus, et wanad, need, kes seal kaugel metsade ja põldude taga, linnast ja tema kõrgemast kulturist eemal elawad ja sellepärast selle kulturi peensustesse ei suuda süweneda, et need wanad mitte heameelega huupi-raha ei anna selle kulturi saawutuste maitsemiseks, waid nirisedes ja kaaludes, ja alati arupärides, mis peale iga rubla on kulutatud.

Ja siis on nii palju waewa nende arwete kokkuseadmisega, kus peab täpi peal ära tähendama, mille peale on kulutatud, ja hoolega tähele panema,

et mitte mõnda asja ei ole eelmises arwes juba nimetatud, mis wõiks põhjust kahtlemiseks anda.

Ja kõige selle waewa juures on raha ometi alati nii wähe.

Seal oli Hans seletanud, et temale sest saadik waba kredit on awatud, kui ta koduste teades üliõpilane on. Teda usaldatakse täiesti ja ei nõuta ka mingit arwet. Tema wõib igal ajal ja igal wiisil kodust raha nõutada, isegi telegrammi teel.

Seda ei tahtnud kaaslased uskuda, ja siis oli ta sündsaks arwanud oma sõnu teoga tõendada ja oli selle telegrammi restorani laual kirjutanud ja piccologa postile saatnud. Kaotaja pidi kohase õhtusöögi seltskonnale lunastama.

Ja nüüd oli ta siin, see nõutud raha... ja õigus oli õhtusööki saada.

Kuid wõitjal ei olnud mitte seda wõidumehe tuju, millega seltsimeeste ette wõib astuda ja neile nende kaotust hõisates wastu hüüda.

Talle oleks armsam olnud, kui see raha posti kaudu oleks saadetud, kui tal mitte ei oleks waja olnud isa näha. Isa oli meelde ärgatanud pildi kodusest elust, kus kõigega nii napilt läbi aeti ja kõige wäiksemaidki lõbusid enesele ei lubatud, kus töölisi aasta aastalt ikka wähemaks jäeti ja kõike tööd isa ja ema üksi püüdsid ära teha, et aga kulud wäiksemad ja sissetulekud suuremad oleksid.

Hansule tõusis silmi terwe see Hansutooma talu oma wiltuwajunud kõrwaliste hoonetega ja sammeldand katusega elumajaga...

Ei, kodu ajas ainult tuska peale; see puudus ja alaline maadlemine tööga, mis üle jõu kippus — seda ei olnud sünnis meele tuletada...

Hansule tundus, nagu oleks isagi palju wanemaks ja jõuetumaks jäänud, nagu ei oleks ta enam see endine Hansutooma isa, kes nohisedes oma ette

tööd rühmas teha ja enne kopika peos kuumaks küttis, kui teda välja andis.

Wast oleks isegi see parem õlnud, kui isa üleüldse selle telegrammi järele raha ei oleks toonud? Oleks ju weel rahatagi läbi saanud...

Ja pangast pidi ju raha lõppenud olema? pidid ainult weel talu sissetulekud jääma?

Millega siis need päris üliõpilase aastad peab elama?

See on kindel, et talu sissetulekud ainult ülikooli maksuks küüniwad...

Ja isa ei taha obligatsionidest kuuldagi, tahab ilma nendeta läbi saada.

Hansu ärritasid need küsimused, mis küll praegu päewakorda ei kuulunud, kuid lähemal ajal sinna pidid kuuluma.

Talle ei olnud isegi see meele järele, et isa wõrmugi ei pärinud, mis peale tal nii palju raha läheb... Ta oleks muidugi ütelnud, et professoritele on palka juure lisatud — nagu ajaleheski sõnum seisis — ja üliõpilased peawad seda maksma, ja raamatud on nii kole kallid ning neid peab alatasa juure muretsema... ja puudehinnad tõusewad ühtepuhku. Ja üleüldse peab seisukohaselt elama, see nõuab ka midagi.

Seda kõike ei küsinud isa ja see sünnitas tuska...

Isegi haiguse kohta ei kõnelenud ta palju, selle lolli haiguse kohta, mis nii õigel ajal juhtus olema.

Ja siis tundus weel Hansule, et ta isale lausa ülekohut tegi, kui ta temale isegi lõunat ei lasknud tuua, mida passija ometi oleks wõinud toimetada.

Ja et ta oma uud ei suutnud piirata ja wähemalt küla nudiseid pärida ja isa majapidamisest kõnelda — talt küsida, kas ju kõik lehmad lüpsawad ja kas tänawu põhuga ja heintega kewadesse

wälja tuleb, wõi jääb puudu, kas lumetee on hea, wõi halb.

Selle kõige juures oli see loll sündimisepäew süüdi.

Ja mis ilmaimet sarnasest seltskonnast otsitakse, nagu see proua Schönbergi oma? Puha sarnased daamid, kellega awalikult tuttaw ei taheta olla, keda ainult purjus peaga tuntakse ja austatakse.

Pidutujus on karnewalil prouaga tutwunetud, kelle mees mingi lauaülem wõi majawanem — igatahes mingi igaw ülem, ja kelle proua nii noor ja lõbus alles ja kelmusi täis. Ja siis oli temaga mõni klaas weini joodud ja tall kätt pigistatud. Ja nüüd sündimisepäewale kutse saadud ja lilled saadetud.

Kas seda kõike waja pidi olema?

Hans käänas ennast seina poole. Ta tahtis neid unustada, neid eilaseid juhtumisi, seda mehe kahtlustawat waadet ja naise kirglikka silmi ja salajaseid käepigistusi ja seda kokkulitsutud kirja, mis talle pihku pisteti ja milles teda täna preili Käthe poole minna paluti.

Kas maksab minna?

Ta on küll õieti lõbus ja laulab nii kenasti romansse ja naerab nii heledasti . . . Ka kirge ei puudu tal, ja nagu näha, meeldib talle Hans, aga . . .

Kuid see oleks haawamine, kui sarnast kutset tähele ei panda. Ja kes teab, mis jaoks see hea on.

Ja siis ei lähe ta ka ju üksi, waid ühes Fritziga, selle igawese üliõpilase Fritz Otsinguga.

Igawese? Kas mitte ise sellel samal teel ei olda? Kas see wale kord wälja ei tule, et küll üliõpilase nimel elatakse ja kodust raha nõutakse, ja sugugi üliõpilane ei olda?

See oleks alles häbi. Seda naeraks terwe kodaküla ja kihelkond, et see anderikas poiss nii hooletuks on jäänud ja mitu aastat õpib, aga küpsuseeksamiga mäele ei jõua.

Iseäranis lonkab Ladina keel . . . ja see on see weealune kiwi, mille wastu ju minewal aastal põrgati.

Fritz Otsing on küll lõbus seltsiline ja osaw mees, ja ta teadmised igasugustes joogiseadustes ja kihlweokäsitustes ja naisküsimuses on silmapaistwad, aga ta Ladina keel . . .

Wõib ju olla, et ta üsna õieti õpetab, aga need pagana Caesari ja Cicero tööd käiwad tal üle jõu.

Kui Hans Tohwer enesele seda wõimalikku muutust ette kujutas, mis Ladina keeles tarwilik oleks — tuli Fritz lõbusas tujus ja naeratawal näol, nagu alati.

„Alles woodis? Na, na, na . . . nii see lugu ei lähe. Meil pidi ju täna Ladina keele tund olema. Ja siis, teate isegi, on warsti rendez-vous. — Kas pea walutab?"

Ta ei waluta, kuid ei ole ka wärske. Sellepärast ma juba wõiks tõusta, aga mul ei ole täna head tuju. Mul on see, mida inglased spleeniks kutsuwad — lihtsalt halb tuju."

„Ei tarwitse ennast lasta nii waimustada, nagu Teie seda eila tegite. Ja ei wõi ka nii segamini juua. Kui te eila ainult kas wõi piiritust oleksite joonud, ei oleks nii halb olnud, kui kõik see sodi kokku. Iga asi nõuab harjumist — ka joomine. Ma wõin wäga lõbusasti õhtu mööda saata, ilma et ma järgmisel päewal sest midagi tunnen. Ma olen täna juba kahel kohal tunnis käinud, wiis lehekülge tsiwiil kohtupidamise korrast läbi lugenud ja wõin jälle pidule minna, ilma et mingit wiga oleks. Kuidas tunniga jääb? Ega Te õppinud ei ole?"

„Ei. Ma ei ole aega saanud raamatusse waadata. Järgmiseks korraks õpin kahekordselt. — Mul walutas esiteks pea ja teiseks oli isa siin."

„Telegrammi järle?"

„Jah. Ta ei olnud posti kaudu usaldanud saata."

„Ja tõi terwe summa?"

„Terwe."

„Kas ta ei küsinud ka, milleks see läheb?"

„Ei, seda ei tee ta sest saadik mitte, kui ma üliõpilase püksa ja mütsi kannan. Muud dokumenti ta ei nõua."

„Peenike."

„Jah, seda küll. Kuid kas Teile ei tundu, nagu oleks ma üks peenike . . . noh, ütleme mõistlikult . . . eesel."

Hans oli kummuli woodis ja waatas Otsingi poole, kes woodi ees toolil, jalga põlwe otsas hoides istus: „Mul on juba teine nädal käes, kus ma õieti midagi ei ole teinud, ei õppinud ega ka muidu mõistlikult elanud. Ma olen nii . . . poolhullustuses olnud — ühelt karnewalilt teisele, ühelt pidult wälja, teise sisse rännanud. Ja Teie wõite uskuda ehk mitte, aga ma olen selle pidude ajajärgul tublisti kulutanud, rohkem kui mõni tõsine üliõpilane terwel semestril."

„Ei, miks mitte, ma usun seda. Ja ma wõin ütelda, et Teie ilmas weel elada ei oska. Teie astute kõrtsis niisama üles, nagu mõnes wiisakas perekonnas, ja ei wõta sealjuures sugugi arwesse seltskonna hingeolu. Ma toon näituse. Mäletate, kui me kord kahekesi „Olümpiasse" läksime ja kui me tol korral ainukene publikum olime ja ajawiiteks paar näitlejannat enesega õhtut sööma kutsusime, ja wiimaks terwe hulk sinna meie laudade ümber kogus ja igaüks tellis, mis kellegile armas oli ja lõpuks Teie maksma pidite. See on ometi

selge, et iga teine seda mitte ei oleks teinud — oleks lihtsalt arwe maksmata jätnud, oleks skandaali sünnitanud."

Hans mäletas seda weel wäga hästi. Seal oli ta pidanud ühe osa arwest kelnerile wõlgu jääma, sest et enese kassa ei olnud selleks ulatanud. Ja to oli nii piinlik olnud, kuna just tol korral üks nus lauljanna talle iseäranis oli meeldinud.

„Ja. Mul ei ole nii paks nahk" — wastas ta siis pikkamisi.

„Aga peab olema — elus on see tarwilik. Ma wõin tõendada, et ma mitu lõbusat õhtut teiste kulul olen kaasa teinud. Häda õpetab. Tol korral, kui ma alles rebane olin, ei puudunud mul ka kunagi raha ja ma pidasin seda iseäraliseks auasjaks, kui kellegile laenata wõisin ehk keegi minu kulul lõbutses.

„Noh, need ajad on sest saadik möödas, kui isa minu eest ainult ülikoolimaksu maksab ja muu osa ma ise teenima pean."

„Kas Te minule ka mingit teenistust ei saa muretseda?" — küsis Hans.

„O ja, miks mitte" — wastas Otsing. „Seal wõite Te igal alal midagi leida, milleks Te kõlbate — kas mõnda hirmuromani „Olewikule" tõlkida, wõi teaduslikku tööd perekonnalehele, ehk mõnele jütsile Wene keelt õpetada wõi õpeasjades järele aidata — ainult see wäike wiga on sealjuures, et tasu ärge palju lootke."

„Siis ei ole mul ka seda tööd waja."

„No jah. Aga kas Te täna kell wiis lähete preili Käthe poole?"

„Kes sinna weel lähewad?"

„Seda ma tõesti ei tea, aga nii palju on kindel, et herra Schönberg on mõneks päewaks kuhugile komanderitud ja proua läheb sellepärast Käthe

preilile kohwile, mida, nii eneste keskel öeldud, Teie peate maksma."

„Seda ma tean. Mul on see au juba kord olnud ja Käthe preili on mulle oma lugupidamist awaldanud, sest et ma weel kunagi ei ole talle wõlgu jäänud. Ja tõele au andes — ta ei olegi weel kõige wiletsam oma lõunasöökide ja kohwiga. Muul ajal läheksin ma sinna päris hea meelega, aga täna . . ."

„See läheb mööda. Meil on just niipalju aega, et weel enne ühe wäikese tipsu saame Poirier juures ära wisata, ja see parandab tuju suuresti."

„Ma wõtan ennast kord kätesse. Teen tänase õhtu küll weel kaasa, aga siis andun ma ainult õppimisele. Ma pean ometi kord küpsuseeksami ära anda suutma. Saate aru, ma pean! Ja Jumal olgu sellele armuline, kes mind selle juures eksitab."

Hans pani ennast aegamööda riidesse, waatles kaua peegli ees ja otsis joonekesi näol. Talle paistis peeglist wastu piklik kahwatu nägu, lageda otsaesise ja hallide silmadega.

Ta ei wõinud ka tähele panemata jätta, et juuksed märksa õredamaks olid jäänud ja nina kõrwale sügaw joon tekkinud . . .

Wastik maitse ei olnud weel suust kadunud, ega pea jahedamaks jäänud . . .

Pikkamisi ja wisalt ta paranes, see tuju, ja kui nad ju preili Brenneri korteri ees seisid, siis ei olnud ta halwem, kui mõnel muul harilikul päewal.

XV.

Preili Käthe Brenner oli elatanud neiu, kes sellega ennast toitis, et ta koduseid lõunasöökisid üliõpilastele ja kõikidele teistele koduta noortemeestele walmistas, neile siis wäga wastutulelik ja heatahtline oli, kui neil raha oli, aga raha-

puuduse! nendega emalikult pillamise ja lõbutsemise pärast tõreles.

Tema ülesannete hulka kuulus aga ka perekondliste pidusõhtude toimepanek perekonnata inimestele. Selleks oli tal mitu wäikest möbleritud tuba, kus head tuttawad ilma segamata õhtu mööda wõisid saata.

Tema oli jumalakartlik inimene ja tahtis oma kaaskodanikkude silmis sellena paista, sellepärast oli tema kõige suurem hool, et temast midagi halba ei kõneldaks. Oma kohwiõhtutele kutsus ta ainult häid tuttawaid ja neid, kellest loota oli, et nad enese pärast juba midagi wälja ei lobise.

Kui nüüd Hans ühes Otsinguga ukse all ootasid, siis teadsid nad, et neid salaja tähele pandakse, enne kui uks awatakse.

Ja kui siis uks awanes, oli preili Käthe kehastatud lahkus ise. Ta küsis, mispärast herra Tohwrit wiimasel ajal sugugi tema lõunasöökidel ei ole nähtud, ja herra Otsingule tähendati: „Teie lähete aast-aastalt ikka priskemaks."

„Ja, preili Brenner, ja kui ma tulewal suwel kusagil alewis nurga-adwokadiks hakkan ja minu kliendid mulle töötasu igasuguste maasaadustega maksawad, siis alles peate nägema, kuidas ma edenen.

„Soowin Teile õnne! Aga kuidas Te arwate — nurga-adwokadiks? Te wist eksisite — tahtsite ütelda adwokadiks."

„Ei. Sigusteadus ei luba eksitust. Mina hakkan nimelt nurga-adwokadiks, sest wannutatud adwokadiks . . . Te ehk mäletate, mitu aastat ma juba üliõpilane olen."

„Kui ma ei eksi, siis wiis."

„No ja . . . Waadake siis. Te wõite wälja arwata, kui kaua ma weel õppima peaksin, kui ma teaduste lõpule tahaksin jõuda. Pragu ei ole ma

weel teise kursusegi eksamid ära annud. Ja omawahel öeldud, ei ole ma enam üliõpilaste nimekirjas."

Otsing käänas ennast kanna peal ringi ja tegi siis sügawa kummarduse preili Brenneri poole.

Aa . . . seda ma ei teadnud."

„Ja . . . ja kui seda asja põhjalikult arutada, siis olge heaks ja ütelge mulle, mispärast pean ma ennast weel niikaua õppimisega waewama, kuna ma sellesama sissetuleku juba praegu wõin saada, mis diplomeeritud adwokadid saawad. Ja lõppude lõpuks on ometi sissetulek peaasi."

„Teil on juba kaine waade elu peale, nagu ma näen. Aga mispärast herra Tohwer nii tõsine täna on?"

„Olen ma liig tõsine?"

„Ja, mulle paistab nii."

„Wõib olla. Ma loodan, see läheb warsti mööda."

Hans astus klaweri ette ja hakkas seda sõrmitsema. Tal ei olnud tuju mängimiseks, aga erkudele meeldisid helid enam kui waikimine, ja kõnelemiseks ei olnud himu.

Talle puutus silma uus muusikapala, mida ta ei tunnud. Ta proowis seda esiti huwita, siis juba huwiga ja lõpuks unustas ta, et ta wõõras korteris istub, ja mängis täie hoolega. Lõpetades, aplodeeriti talle ja ta pidi ümber käänama, et näha, kes see publikum on.

Oli juba enne tuttaw seltskond, prouad Schönberg ja Lehtmets ning preili Ilwes ühes Artur Lindemanniga.

Ühendawaks sidemeks oli preili Käthe, kes ennast majaperenaise osas nii kodus tundis ja seltskonnas lõbusat meeleolu püüdis luua.

„Minu herrased, kas meie ei paluks herra Tohwrit, meile weel midagi klaweril ette kandma?"

„Ja, palume, palume! Herra Tohwer, meie palume wäga."

„Ja meie wabandame wäga, et enam ammu ei ole mänginud, ja sellepärast ei suuda midagi."

„O, ärge rääkige. Teie waidlete alati nii palju wastu ja ometi mängite Te nii hästi" — proua Schönberg paistis täna iseäranis wärske omas unes tumedas siidiülikonnas, kus walge kael nii hästi silma paistis.

„Tõesti? Ma ei tea aga küll, mis daamisid huwitada wõiks."

„Meid huwitab kõik, mis Te mängite."

Hans mängis peast ja mängis noodi järele, mängis komistades ja parandades — publikum oli kõigega rahul.

Sieti oli muusika üleüldiseks tagaseinaks seltskonna jutuajamisele, sest herra Otsing kõneles huwitusega proua Lehtmetsale ja neiu Ilwes andus täiesti herra Lindemanni lõbusale tujule.

Ainult proua Schönberg toetas ennast klawerile ja näis kuulama Hansu harjutusi klaweril.

„Kuidas Teie tuju on, proua?"

„Minu tuju? Mis tal peaks olema?"

„Mul oli seniajani halb meeleolu, sellepärast arwasin, et teistel ka samane on."

„Mispärast? Teile ei meeldinud eilane õhtu?"

„Mitte sellepärast. Mul walutas esiteks pea ja siis olid täna weel muud põhjused . . . Aga see on kõik möödas. Ma kuulsin, Teie abikaasa olewat kodust ära sõitnud?" — küsis Hans proua Schönbergilt.

„See huwitab Teid?" — proua waatas nii otsekohe Hansule silmi, et Hans tundis, kuidas ta põskedel soe laiali lagunes ja teadis, et ta nähtawasti punetas.

Ta pahandas enesega sarnase nõrkuse pärast ja püüdis wiga parandada sellega, et ta proua waadet julgelt ja wäljakutsuwalt wastas.

„Teatawal määral, ja — Teid mitte?"

Proua raputas pead: „Ma ei tea, mis Te mõtlete, aga mina pean omast mehest wäga palju lugu. Ma ei taha teda miskil moel pahandada, sest ta täidab kõik mu wähemadki soowid. Weel hiljuti kinkis ta mulle wäga ilusa käewõru, ja alati ütleb ta mulle: „ütle aga, mis sa tahad, ja kõik ma muretsen sulle."

Ta raputas jälle pead, nagu waidleks ta millegile wastu.

„Selle juures ma ei kahtle, et ta Teie soowid täidab. Kui minul niisugune armas ja meeldiw naine oleks, siis täidaksin ka mina kõik ta soowid."

Proua ei wastanud midagi. Ta tumedates silmades oli sära ja pool awanenud punaste huulte warjult paistsid tihedad walged hambad.

„Kas Teie laupäewa õhtul heategewale pidule lähete?" — küsis ta Hansult.

„On mõni sarnane kusagil?"

„Teie ei tea? Sellest kõneleb ju terwe linn juba mitu nädalat, ja igaüks walmistab end selleks. Mina olen seal lillede müüja. Teie ostate minult muidugi õige palju lillesid?"

„Kui mul selleks ajaks weel raha on."

„No! Ei wõi ometi nii palju pummeldada."

„Ma ei pummelda ka kunagi, aga, teate, on sarnane paha tasku, mis raha ei pea. Kas me ei istuks wast, Teil on nõnda halb seista?"

„Ah so, Artur, luba enesele õnne soowida" — hüüdis Otsing toolilt tõustes ja Lindemanni poole wäljasirutatud käega astudes: „Sa oled hiilgawalt kaotanud. Mitte ainult ei täidetud telegrammi nõudmist, waid auwäärt papa ise sõitis siia ja tõi raha otsekohe herra Tohwri enese kätte — ilma ühegi wahetalitajata. Ja, tee järele, kui tahad."

„Teatawast telegrammist on jutt?" — küsis proua Schönberg Hansult.

„Teie teate ka sellest?" — wastas Hans.

„Ja, mulle kõneldi sellest, aga ma ei mäleta enam, kes kõneles."

„Ühe samasuguse haigewoodi juures olen ma juba enne kord olnud" — kõneles Otsing edasi. „Ma ei tea, kas ma olen sellest juba jutustanud? See lugu sündis õieti nii: Teie ju tunnete wist kõik Richard Kottlingi, seda turjakat meest, kes kord heas tujus restorani söögisedeli ülewalt alla ja alt üles läbi sõi. Niisama suur oli tal rahapuudus, nagu tal söögiisu hea oli. Kui ta ju igalt poolt oli laenanud, kust aga weel sai, isegi woorimeestelt ja pesunaistelt, ja kui kusagil enam midagi saada ei olnud, siis oli waja kawalust appi wõtta. Plaan sai põhjalikult läbi töötatud, punkti pealt arwesse wõetud, mis waja, ja siis otsast peale hakatud. Peate aga teadma, et see Richardi isa oli wiimane koi. Tal oli kusagil weski ja willawabrik, raha seisis pankades kümneid tuhandeid, aga ta ei annud ühtegi kopikat ilma dokumendita. Ma arwan, ta ei usaldanud iseennast ka mitte ilma arweta.

No ja, kõige esiteks sai kaks nädalat waremini teatatud, et Tartu ülikoolis kõiki präparatisid ei ole, mis teaduslikuks tööks waja, ja sellepärast on otsustatud üliõpilasi mõneks nädalaks Peterburi ülikooli juurde komanderida. Reisikuludeks jne. läheks rublat wiiskümmend waja. See saadeti.

Nädal pärast kohalejõudmist saadeti telegramm, minu, kui halastaja õe allkirjaga, et teie poeg Richard on kõige kardetawamasse kopsupõletikku haigeks jäänud. Seisukord kriitiline. Isiklik tulek tingimata tarwilik.

Koha peal oli meil agent, kes wanamehe wäljasõitu teatas. Waksalis ootas teine, kes korterisse pidi juhatama. Mina täitsin halastaja õe kohuseid, sest mul on jumalast sihande memmenägu loodud.

Max Eisenberg oli kodnarst ja Gottlieb Kunstmann — Peterburi kuulus kopsuhaiguste professor.

Armas Gottlieb oli ennast ka niisuguseks tähtsaks meheks grimerinud ja, pagan teab, kust need aumärgid wõtnud, mis ta rinda ehtisid.

Wanale Kottlingile oli ta kohane mees. Ta ajas wanamehe omade nõudmiste ja ettekirjutustega niisugusesse tupikusse, et see muud ei osanud, kui higistas aga.

Ja iga nõudmist algas ta: „Kui te oma poega päästa tahate — siis peate seda ja seda tegema."

Siis olid meil weel küünrapikkused arwed aptekidest, mis küll õieti pärit olid tindipliiatsilt ja kuurmistemplilt ja minu, sekretäri, allkirju kandsid. Aga nad olid ladinakeelseid nimesid täis ja tempelmark oli neil peal, ja mida siis arwelt enam nõuda wõib.

Lühidalt, taadikene pidi mitusada rubla lahti laskma:- professorile, arstile, halastajale õele ja aptekide arwete järele.

Selle eest sai ta iga päewa tagast punktipealsed teated poja terwenemise üle, ja kui raha otsas, siis oli ka poeg terwe.

Jumal hoidku ka sarnase pummeldamise eest. Kaks nädalat aega es saa mitte rõiwistki lahti, ja wist es jää sinna ka ühtegi korralikku kohta, kus ma es käi."

„Ah see Kottling oli suurepäraline poiss — ta wõis pummeldada" — tähendas proua Lehtmets. „Tal oli juba nägu nii tore, et naera kas wõi katki. Need paksud põsed ja pisike nina, nagu nööp, ja sellelgi weel ots ülespoole."

Seltskond leidis mälestused Kottlingist õieti lõbusad olewat ja awaldas seda lustilise naeruga.

Kui ju naer waikinud, küsis Lindemann Tohwrilt:

„Kunas me siis need arwed ôiendame? Mina kui kaotaja olen sellest huwitatud."

„Mulle on ükspuha. Kuidas enamus otsustab."

„Mina kui tunnistaja teen ettepaneku" — ütles Otsing: „Preili Brenner on nii lahke ja muretseb meile õhtusöögi ja kõik, mis sinna kuulub, ja seltsimeestest ei puudu rohkem kui Hagedorn — aga see on paariks nädalaks maale sõitnud ja niikaua ei hakka me ootama. Ta wõib seda tagant järele kätte saada. Mis täna wõib ära teha, seda ei maksa homseni lükata."

„Herra Tohwril ei ole wist head tuju täna" — ütles proua Schönberg. „Ta soowib oma wõitu lõbusamatel tingimistel wastu wõtta, noorte neiude hulgas wõi talweaia lauljannade seas. Meie, wanad naised, ei huwita teda."

Hans oli sohwale istunud ja ennast nurka toetanud. Ta naeratas ja käsi mängis tal uuriketiga.

„Mis ma olen ütelnud, seda olen ma ütelnud: mina olen passiw. Ma ei tee ühtegi ettepanekut ega arwusta ka ühtegi ettepanekut — annan ennast täiesti seltskonna soowide alla.

Mis aga proua Schönbergi arwamistesse puutub, siis ei ole neil põhja all.

Ja kui ma oma nukra meeleoluga kellegi lõbu rikun, siis olen ma walmis seda wiga sellega parandama, et ma koju magama lähen."

„Aamen. Herra Tohwer kõneleb nagu praost matusel" — ütles neiu Jlwes. „Minu herrad, ajame ta ellu. Wõtame ta kätele ja kiigutame niikaua, kuni weri kiiremini liikuma hakkab."

„Ah, mis; mina lähen ennast niisuguse mürakaga wenitama. Parem mängime kingseppa — seal saab küllalt joosta" — ütles Otsing.

Mängiti kingseppa ja pimesikku, joodi kohwi ja söödi õhtut ja tantsiti.

Hansu tuju paranes ja lõpuks oli ta üsna tea. Ta tantsis daamidega ja tundis sellest lõbu, ei ta käewars weel küllalt tugew oli, neid õhku õstma. Daamid toetasid ennast usaldawalt Hansu najale ja neist õõgus sooja ja kerget-ärritawat õhna.

Kui nad ju wiimast tantsu tantsisid ja Hans proua Schönbergi pehmet walget kätt omas käes oldas, küsis ta: „Mispärast Teie, proua, enam käewõru ei kanna. Tol korral, mäletan ma, oli Teil wäga ilus kett-wõru. See sünnib nii hästi Teie wäiksele käele."

„Ma ei julge. ütelda."

„On see saladus? Siis ei soowi ma ka teada — saladused on alati rasked kanda."

„Ei, mul ei ole saladusi — ma häbenen ütelda. Mul oli kord hädapärast raha waja ja siis wiisin ma tema lombardi. Aga nüüd olen hädas, ei tea, kust ma selle summa pean saama, millega teda wälja ostan. Mehelt ma küsida ei tihka ja laenata ka ei oska kusagilt."

„Kas Te olete kellegilt laenu küsinud?"

„Ei. Ma ei julge, sest ma tean, et keegi mulle ei laena. Mis peale mulle laenatakse?"

„Alati ei nõuta ju tagatist — lihtsalt usalduse peale."

„Teie laenaksite mulle?" — küsis ta siis naerdes.

„Olge heaks" — wastas Hans.

Kui ta ju wastanud oli, siis tundus tal, nagu oleks ta rumalust ütelnud ja liig kiiresti lubanud, ja naljatades küsis ta weel: „Aga kui palju ma protsentisid saan?"

„Protsentisid? Ma ei tea . . . Wõite mind selle eest täna õhtul koju saata."

„Ainult?"

„Mida siis weel?" Ja üsna tasakesti lisas ta Hansule, kõrwa sisse: „Jumalagajätmiseks saate ühe musu."

XVI.

Nanna kõrts oli tungil rahwast täis. Seal oli wanu ja noori, poisikesi ja naisi — kõik olid nad kokku kogunud, et talwise puuweo lõpuarwet kaupmehega teha, kes juba warasest hommikust saadik kõrtsi tagatoas raha wälja jagab. Juba hommikust saadik ootas ka meestesalk, kuni järg nende kätte jõuab.

Muude ootajate hulgas oli ka Hansutooma isa. Ta oli mitu kuud puid wedanud, ei ole weel kopikatki weorahast wälja wõtnud ja ootas nüüd pikkisilmi, kuni Sootaguse mehed ette kutsutakse ja tema siis teiste hulgas suure summa saab. Weel peawad nad nägema, need naabrid, et Hansutooma sugugi halwal järjel ei ole. Weel ei ole tal waja olnud metsakaupmehelt kopikate kaupa weoraha wälja nuruda ehk koguni ette küsida, nagu seda mõned teised on teinud.

Ta ei julge küll enam nii oma naabritele silmi waadata ega oma pikalist tõsist sõna teiste kõne hulka ütelda nagu enne, sest ta ei tea, kas mitte kuulujutt tema kaasikumüümisest naabrite kõrwu ei ole ulatanud, kas teda mitte pankrotti jääjaks meheks ei loeta.

Ta ei ole weel seniajani puulõikajaidki kaubelnud, on ikka tööalgust edasi lükanud, lootuses, et weel wiimasel silmapilgul wõib wõla ära tasuda ja metsamüügi lepingut murda. Weel tahaks ta teda kaswada lasta ja ühegi suwe weel rikkumata näha.

Tal on küll aimdus, et ta teda hoida ei suuda, et tema just see on, kes selle perekonna uhkuse ära peab häwitama, aga ta teeb, mis ta wõib. Et teda hoida, selleks on ta ka nii hoolsasti puid wedanud, ikka kahe hobusega, päew-päewa kõrwal.

Hobustel paistawad luud läbi naha ja neid ei wirguta kiiremale sammule enam ei head ega halwad sõnad.

Ka isa ise on kõhnaks jäänud ja küHm suuremaks kaswanud.

Ta oleks weelgi wedanud mõne sülla, kui mitte tee äkki nii läbipääsematuks ei oleks muutunud. Nüüd on ta aga nii paljaks läinud, nagu keset suwe, ainult weel metsawilus on järele jäänud jäätanud tee koht ja mõnelpool ojadel klaasjää, wiimaste külmade tagajärg.

Hansutooma isa on kõrtsi nurka ensele pingikesele koha leidnud ja suigub seal, wahetewahel silmi awades, kui mõni rahawootaja järsku räuskab ehk kõne meeste wahel liig waljuks läheb.

Ja mida enam õhtusse asi jõuab, seda kõwemaks läheb kõnekõmin, seda enam kuuldub kiitlemist teenitud rahaga ja omade hobustega, kes kõik selle raha kokku wedanud.

Need hõiskawad, kes on juba raha kätte saanud ja nüüd heade tuttawatega puuweo liikusid teewad.

Need, kellel weel raha ei ole, keerlewad laudade wahel, wiskawad mõne sõna teiste kõne hulka, et tähelepanemist äratada ja wast ka klaasi õlut hambaweristamiseks saada. Mõnel õnnestab, mõnel ka mitte, aga wähemalt püütakse niisugune nägu teha, nagu oleks juba igal mehel hommikust saadik aur peas.

Igatahes oli küll sellel aur peas, kes Hansutooma isale keset paremat suikumist käe õlale pani ja hüüdis: „Wa Hansutooma! Näe, kuhu ta pugenud . . . siia nurka, teiste selja taha ja laseb meid teda otsida. Tule aga nüüd meeste hulka."

„Meeste hulka?" — wastas see ja naeratas. „Ma olen ju meeste hulgas. Näe, tuba mehi täis."

„Ei, ei. Sa pead lauas istuma ja sul peab klaas ees olema, nagu teistel meestel."

„Ah nõnda. Ma ei ole weel raha saanud, ei ole millegi eest osta. Unustasin rahakotigi hommikul koju."

„Ega me raha taha — me tahame meest. Näe, istu siia ja ajame juttu."

Hansutooma isa istus ja püüdis lõbusat nägu teha, kuid südames kipitas kartus, et wast ka teda sunnitakse ostma.

Mees rahustas teda, kui ta ütles: „Täna oled sa minu wõõras, just niisama, nagu istuks sa Wästriku tagakambris — mis sa sööd ja jood, seda mina maksan."

„Meie ennist kõnelesime siin" — seletas teine mees, kes ka seal lauas istus, „et sa teed enesele liiga, kui sa weel nooremehe asemel tahad wäljas olla, kui ööd ja päewad tahad kokku tõmmata, et aga pojale rohkem jääks. Sul ei puudu ju palju wist kuuestkümnestki."

„Jah, ja meie kohus on õieti sind kostitada, sest sina oled esimene mees wallas. Sa peaks wallamaksudest wabaks saama ja walla auliige olema, sa oled meie wallas esimene, kellel poeg ülikoolis. Ja seda peame meie hindama. Terwiseks, Hansutooma isa!"

See esimene klaas mõjus wäsinud kehale tuntawalt. Ta sundis were kiiremini tuksuma ja tegi julgemaks; tundus, nagu ei teataks siin laua ääres weel midagi kaasikumüümisest ega Hansutooma pankrotile lähenemist, nagu hinnataks teda weel endise wäärtuse järele.

Naeratades pööras ta ennast Wästriku peremehe poole ja sõnas: „Kas meie Hans tõesti esimene wallas on?"

„Esimene. Mul oli weel hiljuti kirjutajaga selle üle kõne — tema just seda mulle kinnitas" — wastas naaber.

„Näe, näe — wõi päris esimene. Siis enne ei ole kellegi poegi ülikoolis olnud?"

„Ei ole."

„Ja mina mõtlesin, et kaupmees Utoperti poeg pidi olema seal."

„Ei. See õppis küll muidu Tartus, aga ülikooli ta ei jõudnud."

Hansutooma isa naeratas omaette, kui ta suitsusilku leiwa kõrwale hammustas, wiina järele sakuskit wõttes.

Kas see tõsi on, rahwas räägib, et sa oma baasiku laskwat maha raiuda" — küsis see teine mees.

„Wõi siis ometi on see neil teada" — mõtles Hansutooma isa ja püüdis asjale naljakat nägu anda.

„Kõik see rahwas ka ära teab, kas wõi kõhi natuke waljemini" — wastas ta. „Niisugune jutt meil oli küll kaupmees Karlsbachiga, aga kaubast on ikka kaugel weel, üsna kaugel. Ma küsisin tuhatwiissada rubla, nii, nalja pärast muidu, et kuulda, mis ta lubab. Tema tuhat küll lubas, aga sinna paika meil kaup ka jäi. Ei ole sellest ka pärast juttu enam olnud."

„Wõi tuhat rubla siiski lubas? Seal on ka juba hinda küllalt."

„Jah, tuhat rubla lubas küll" — wastas Hansutooma isa.

Kui mitte muud, siis wähemalt teada peawad nad saama, need naabrid ja tuttawad, missugused warandused weel Hansutoomal on.

„Kui ta weel juurde lisab, siis, wõib olla, annan äragi. Ta seal küla karjamaade lähedal, — juba tükiwad sinna kallale üks ja teine. Raske teda ära hoida — wõta wõi metsawaht wiimaks weel! Ja nüüd puudehinnad kallid — ei tea kas enam pärast seda hinda kuuleb."

Hansutooma isa maitses wiina ja maitses õlut, ja tundis lõbu sellest joojusest, mis talle selle läbi andus, ei pelganud ta ka kulu, sest Wästriku peremees lubas ju kõik maksta. Ja peale tema oli

weel teisigi, kes selle läbi oma lugupidamist talle üles näidata tahtsid, et klaasiga ette astusid ja jooma sundisid.

Kui ta õhtul hilja raha sai, siis olid käed kohmetanud teda põue peitma ja jalad nõrgad õue kandma. Kuid head tuttawad aitasid teda reele, sidusid hobuse lahti ja andsid ohjad pihku, ja eksimist ei olnud karta: terwe küla woor oli ju temaga ühes.

Tee läks läbi metsade ja raiesmikkude, tuntud rada, kus ju talwe läbi sõidetud, niihästi tühjalt, kui ka koormatega. Hansutooma isa mahutati keskpaika: ta oli sel korral kõige enam wäsinud. Nõnda ei mäletanud teda keegi näinud olewat. Wististi oli palju kaasa aidanud ootamise tüdimus ja kostitajate lahkus, ja wast ka aastate hulk.

Ja siis juhtus, et ühest järsust ojakallakust alla minnes regi wirras, Hansutooma isa sealt maha libises ja konara wastu kukkus. Ja kui järgmised mehed järele jõudsid, siis ei hinganud ta enam.

Teda tõsteti reele ja katsuti meelemärkusele aidata, kahetseti seda, et teda mitte köiega reele kinni ei seotud ehk keegi teda enese kõrwale ei wõtnud, kuid aidata enam ei suudetud, ja terwe woor pidi Hansutoomale minema, et kurba sõnumit teatada ja oma kaastundmust awaldada.

Ja järgmisel päewal ju saadeti Hansule telegramm, et ta isa matusele püüaks jõuda.

Hans oli ennast wiimastel nädalatel kätesse wõtnud ja igasugusest lõbust lahti ütelnud.

Ta oli enese uksele sildi kinnitanud, milles ta palus mitte asjata aega wiitma tulla. Sest eksamite alguseks ei olnud enam palju aega ja õppida oli nii mõndagi. Oli weel korrata küllalt ja uut omandada, ja aega nii wähe.

Ja siis oli ta weel haige ja oli waja ennast arstida. — Ta oli kaua aega seda haigust ise enese

ceestki salajas hoidnud, oli arwanud neid haiguse tundemärka möödaminewateks, oli lootnud, et ta ise arstub, et loodus need pisielukad kehast wälja tõrjub, nagu ta palju muudki kõrwalist ollust wälja toimetab.

Kuid kui haigus ikka tõsisemaks läks ja paranemist loota ei olnud, läks ta arsti poole.

Ja see oli talle ette kirjutanud wõimalikku rahu ja tagasihoidmist igasugusest ärritusest, oli soowitanud mitte juua ega tutwust pidada naistega, ei tantsida ega jooksta, isegi mitte palju käia.

Ja seda kõike oli ta praeguses seisukorras suutnud täpipealt täita.

Ja nüüd see ootamata isa surm . . .

Ta tuli nii halwal ajal. Nüüd peab teda matma minema — seda nõuab wiisakus juba, ja siis tuleb see talukorraldamine wististi, sest ema ei saa selle kõigega muidugi hakkama, selle rendile wõi pooleteraleandmisega.

Ja see kõik raiskab palju aega ja rikub terwe selle õppimise tuju ära.

Ja just praegu oli puha nii mõnusasti korraldunud . . . Ja nüüd see rumal matus . . .

Ja siis on weel see rumal asi, et kui majaesitaja pead sa igalpool käepärast olema, pead palju seisma ja jooksma ja selle kohta oli arst arwanud, et sarnasel puhul wõib tarwidus operatsioni järele tulla. Ja kõige wastikum on ennast lõigata lasta, enesest mädanewaid osasid lahutada . . . See on juba ju kui elaw surnukeha . . . Wastik!

Kuid läbi halbtuse helkisid ka heledad kiired . . . Tulewikus ei ole waja enam neid rumalaid postkaarta wäljamõeldud põhjustega saata ega telegrammisid: oma käega on wõtta niipalju, kui teda on. Ja mis mõte on nooruses ennast piirata ja popsina ilmast läbi minna, kui seda herrana teha wõib . . . Ja selleks ajaks, kui see tagawara ju

lõpeb, peawad ka sissetulekud ilmuma. Mõned aastad wähemalt saab talust ikkagi elada. Saaks ainult selle küpsuse tunnistusega hakkama... Selle järeldusena awaneks korporatsionid ja tutwused perekondades . . .

Hans unistas. Ta waatas aknast wälja ja ehitas enesele õhulossisid, niisuguseid lossisid, kus midagi ei puudu, kus ei tarwitse iga rubla pärast mures olla, mis wälja peab andma, ega tarwitse iga rublat otsida, mis wälja waja anda, kus ei tarwitse ka tutwust pidada sarnaste daamidega, nagu see proua Schönberg ehk Lehtmets, nende kahtlaste naistega, kellelt ka praegune haigus pärit, waid kus tutwused sobiwad, nagu seened wihmasel ajal, kõige peenemate perekondadega ja kõige ilusamate naistega.

XVII.

Hansutooma isa matus peeti tarwiliku hiilgusega, nagu see ostetud koha omanikule sünnis. Osa wõtsid sugulased oma perekondadega ja terwe külarahwas wäiksemast wanemani. Nõnda oli juba kohaline komme, ja igaüks pidas omaks kohuseks seda kommet täita ja lugupidamist surnu wastu üles näidata.

Kuid surnu jäi oma mustariidega kaunistatud puusärgis ja küünaltega seal kõrwal warjule, nagu ta terwe oma eluaja naabrite warjul oli olnud. Teda ei olnud kordagi ei wallawanemaks ega ta abiliseks, ei nõukoguliikmeks ega kirikukorrapidajaks walitud. Kõige kõrgem amet oli tal külakümniku amet.

Nüüd ei warjanud teda ei ükski naabritest ega wõistlejatest, waid oma poeg. Matuseliste silmad saatsid seda üliõpilasest poega igal ta sammul, waatasid iga ta liigutust, kuulasid ta wähematki märkust ja lihtsamat ütelust ja unustasid selle

kõrwal surnu üsna ära. Nad kahetsesid üliõpilase bahwatust ja siniseid rõngaid silmade all, kui suure töö selgeid märka, imestasid tema moodsaid riideid ja peeneid saapaid, taskurättide lõhna ja leinamärki käiksel — kõik oli tal teisiti kui maainimestel, kõik awaldas haritud inimest . . .

Ja kui ta tilkagi wiina ega koduõlut ei maitsnud, siis ülistati seda ja leiti, et Hans sellepoolest teistest haritud meestest lahku läheb, neist tükk maad kõrgemal seisab . . .

Ja kui tal midagi teha ei olnud, siis peeti kohuseks temaga kõnelda, et tal aeg igaw ei oleks, temalt küsida ülikoolieluſt ja mis ta arwab politikast, kas mitte ei kuuldu sõda laias maailmas, wõi maawärisemist. Leidus ka neid, kes lõbusat tulusaga ühendada soowisid ja sellepärast nõu küsisid protsessideasjus, mis neil kawatsusel ehk juba pooleli. Hans wastas kõike.

Ta seletas, et tal weel ülikoolis wähemalt neli aastat kulub, et selle järele praktika-aastad tulewad ja alles pärast seda päris töö algab, et politikataewas pilwita ja maawärisemist kusagil ei tundu.

Kõikides neis wastustes ilmus tema täieline ülewlek, mida wastuwaidlemata tunnistati, ja sekka wilksatas mõni awalik otsus: „Kuidas sul ometi nii hea pea on, et kõik selle kraami suudad kinni pidada?"

Kuid kõige selle lugupidamise ja austamise hulka tilkus sappi Hansust enesest. Teda piinas mõte, et tal kodune toimetus palju aega raiskab, mis õppimiseks hädapäraliselt tarwilik, ja üleliigne liikumine haiguse hädaohtu suurendab, et kartma peab, kas mitte haigus siin kodus oma kõrgemale tipule ei jõua ja sängi ei sunni heitma, tema haiguse iseloomu ei paljasta ja kõike seda lugupidamise linnikut halastamata käega maha ei kisu, mis teda

ju lapsepõlwest ümbritsenud, mis teda teisteſt kõrgemale kannud, sellest küla loidusest, mustusest ja rumalusest kulturiilma tänawatele tõuganud.

Mõtted andsid talle tõsise näo, mis tema ametliku osaga wäga hästi kokku kõlbasid. Temast arwati, et ta oma isa on nii wäga armastanud ja austanud, et lahkumine temast raske, tõsine sündmus on.

Kuid Hans ise otsis lapsetundeid oma isa wastu asjata, kui ta aknapiida najale toetades kooliõpetaja lugemist puusärgi juures kuulas, kus niipaljud nina nuuskasid ja teised taskurätikuga silmi kuiwatasid. Ta pidi tunnistama, et ta mitte kurbtust ei tunne ega kahju isa lahkumisest. Tal ei tulnud ka pisaraid, nagu neil wõõrastel. Ta oli nagu kogemata siia sattunud, sellesse wõõrasse ümbrusesse, wõõraste inimeste hulka.

On ta nii südametu, hoolimatu ja halb? Selle küsimuse peale ei leidunud wastust. Aga wististi pidi nii olema, et neil üksteisega palju kokkupuutumist ei olnud, et nad üksteisele wõõraks on jäänud, et nad üksteisest aru ei ole saanud ja sellepärast ka õrnemad sidemed puudunud. See Hansutooma Jüri, kes küll raha andis koolikäimiseks ja ülespidamist suwistel waheaegadel, oli alati oma töö juures kinni ja kõneles wabal ajal nii wähe, et nad üksteist lähemalt tundma ei saanudki. Ja temaga kõneledes pidi iga asja juba Aadamast peale hakkama, ja see raskendas üksteisest arusaamist ja üksteisele lähenemist. Ja et see wanamees tema isa on — sellest ei tundnud ka midagi. Nõndasama oleks wõinud seda ka iga teine ehk kolmas neist meestest olla, kes siin toas seisid ja nii hoolega silmi pilgutasid.

Ei, kahju ei olnud tal sellest surmust mitte, sest et tal elawaga sidemed on puudunud.

On tal kellegi teisega mingit sidet? Hans laskis pilgu üle toa käia, kus kõik ta lähemad ja kaugemad sugulased seisid. Ei, nende hulgas ei ole tal ka ühtegi, kelle pärast ta nutaks, kui keegi neist sureks, ehk kelle järele ta igatseks, kui ta neist kaugel on. Neile ei ole ta kunagi lähedal olnud ega saagi olema, küll aga liigub ta neist weel kaugemale.

On tal üleüldse kedagi, kellele oma südant tühjaks wõib puistata, kui teda kurbtus koormab, wõi sinna waadata lasta, kui õnn üle woolab?

Ei ole tal lapsepõlwes seltsimehi olnud, ega sõpru, kui ta koolis primuseks oli ehk esimese õpilasena klassis istus, ei poisina ega nooremehena. Teda oli küll imelapsena arwatud ja kui imelapselt palju nõutud, teda on kadestatud ja talle suu sisse kiitust ja suurt tulewikku kuulutatud, aga sõprusesidemeid ei ole temaga köidetud. Sest sõprus sigineb ainult ühewääriliste wahel.

Ega seda ometi sõpruseks saa nimetada, kui ta kergemeelsete naiste seltsis istub, neid joodab ja neile joobnud peaga armastust awaldab ehk rumalusi kõneleb, millest tal kaine peaga häbi?

Ega ka neid, kellega juhtumisi joogilauas sinasõprust joodud ja seda juba lähemal ajal unustatud?

Ei saa ka neid kaasõpilasi sõpradeks nimetada, kellega paar aastat ühes ruumis õpitud ja siis lahku mindud, kellest ei tea, kus nad on ja mis nad on?

Need on ainult tutwused . . .

Kuid ka neid tuttawaid on wähe, kelle wöördumist ei soowi, kelle lähenemist otsid.

Üksi, täiesti üksi. Kodus kui ka linnas, töötades ja puhates . . .

Sellest siis wahest see arusaamatu tusk, mis

hingesse tekib, mis otsib ja igatseb ja lahendust leiab seal restorani joowastuses ja kärarikkas seltskonnas?

Hansu mõtted olid nii piinawad ja andsid näole nii tõsise ilme, et kooliõpetaja omaks kohuseks pidas, mõnda kaasatundwat sõna ütelda mahajääjatele, keda poole tee peale, ilma toeta ja abita, nii äkisti ja armuta on jäetud sel silmapilgul, kus abi ja toetust wast kõige enam waja.

Hans tänas kooliõpetajat tema soojade sõnade eest, korraldas isa puusärgi wäljakandmist ja matusepaigale wiimist.

Kuid iga toimetuse waheajal ja surnurongiga kaasa sõites, surnuaial matusekõnet kuulates ja hauakünka loomist waadates olid mõtted ainult enese juures.

Terwe see matus tundus, kui wõõras sunduslik asi, millest peab osa wõtma, kuid millest parema meelega kõrwale hoiaks ja teda täiesti teiste hooleks jätaks.

Kui kõik see kurb pidu lõpule jõudis, millel küll pulmatuju ei puudunud, kus palju joodi ja mitte wähem ei söödud, palju lärmati ja räwsati — tundis Hans kergitust ja ühtlasi oli tal ka wiimane aeg ära sõita.

Talu rendileandmise ja muu majapidamise korraldusetöö jäi onu hooleks, kes sellega rohkem wilunud pidi olema. Nii kiire ärasõit ei imestanud kedagi, küll aga andis lugupidamisele lisa, millega Hansu eeskujulikku korraarmastust ja hoolt hinnati. Iga teine oleks weel püüdnud kodus aega wiita ja asjata päewi surnuks lüüa, aga temal ei ole muud huwi kui ainult ta eksamid. Ja need ülikooli eksamid, ega need ole niisama, kui mõnes ministeriumi- wõi kihelkonnakoolis — need nõuawad juba terwet mehe jõudu ja täit hoolt.

Sellepärast ei püütud teda ka takistada, ei sõnagagi.

Ja kui Hans pika maantee- ja wäsitawa raudteesõidu järele jälle tagasi oma katusekambri jõudis, siis oli see ka wiimane aeg. Matusewäsimus, need uneta ööd, mis wõõraste juures paratamata, päewine pingulolek ja pikk sõit olid keha tublisti kurnanud ja haigust edendanud.

Ja nüüd oli see haigus omal tipul ja ähwardawa iseloomu omandanud, ja tarwis oli ei tea kui kauaks tõbewoodisse heita ja ennast opereerida lasta . . .

Nõnda oli arsti halastamata otsus.

Ja just eksamite eel. Nüüd oli juba kindel, et tänawu kewadel eksamid jälle andmata jääwad . . .

Ja neid sai ometi nii täiest hingest oodatud, et kord sellest walelerajatud seisukorrast pääseda, et awalikult ja julgelt igale ennast esitada wõib, kui üliõpilane ja mitte kui mingisugune ebamäärane olewus, ei õpilane ega üliõpilane, waid wabaõppija, nagu wabakunstnikud on olemas . . .

See pahandas ja piinas . . .

Ja aega oli woodis lamades mõtelda ja neid üksikuid pilta silma eest läbi lasta käia, mis selles süüdi, et asi nii kaugele jõudnud. Seal oli neid pikk rida, neid kogemata leitud ja meeleldi otsitud lõbusilmapilkusid, mis nii karistawa käega temast kinni haaranud.

Hansu juurdlew mõte otsis neid põhjusi, miks just nõnda oli elatud ja mitte teisiti. Kas ta niiwõrd langenud on, et ta ainult sarnases seltskonnas lõbu tunneb, nende pool-awalikkude ja awalikkude naisterahwaste ja samawääriliste meeste hulgas? On tal wast loodusest sarnased kalduwused kaasa antud, esiwanematelt päritud omadused, et ta ainult restorani joowastuses lõbu otsib ja

mitte ka mujal, mitte wiisakas seltskonnas ja kaines ümbruses?

Ei, nõnda ei pidanud see mitte olema. Ta ei tunnud ju iseäralist tungi sarnaste joomaõhtute ega seltskonna järele, waid nad tulid nii iseenesest, ilma ettekawatsuseta, ettenägemata. Ja selle juures ei olnud tema igakord algatajagi, waid need teised. Need on teda niikaugele wiinud, et ta iseennastki peaks häbenema, et siin woodis peab logelema, kuna aeg oleks eksamitele ette walmistada ja nad ükskord ära anda.

Kas ei ole Fritz selleski süüdi, et karnewalil nende prouadega tuttawaks saadi ja pärast seda ainult nendega ja neile elati?

„Ja, seda ta on“ — kihistasid mõtted. Aga kas ei ole pärast nendega tutwust alal hoitud, kas ei ole neile kokkusaamisi määratud ja nendega lõbusaid õhtuid mööda saadetud.

Ja seda on . . .

Kuid igaw on ometi üksi ja alati üksi olla. Tahaks wahel naerda ja lobiseda ja mitte midagi neist wastikutest raamatutest teada, mille juures istudes juba selg küüru jääb ja pea paljaks läheb; tahaks elawat inimest enese lähedal tunda.

Kuid mispärast nad niisugused on, need prouad, kas ei oleks nad wõinud parema seltskonna daamid olla, mõned kindlama iseloomuga naisterahwad, umbes sarnased, nagu Wally Lepp, kellest aastate jooksul midagi ei ole kuuldud, kes wististi kusagil laial Wenemaal elab.

Ja, see Wally . . . Temast ei ole enam ammu midagi kuuldud, mis ta teeb ja kuidas ta elab. Teda tahaks nii hea meelega näha, kas ta on muutunud, wõi on ta samane, nagu tol korral.

Hansu mõtted kaldusid enese pealt Wally peale, ta unistas temast. Ja see unistus kestis igapäew.

Teda piinas ainult mõte, et ta Wally wääriline ei ole, et ta temaga kokkupuutumisel häbenema peaks, sest ta on nii rumalasti talitanud, nii mustalt elanud, kuna Wally kui peensuse ja puhtuse kehastus meeles mõlgub.

Oppimine oli kõrwale jäänud, sest et see mõtteta on, nii wara seda rämpsu omandada, mis seni ammu unuueb, kui eksamid kord jõuawad.

Ja need kewadised ilmad olid nii ilusad ja lahtisest aknast woolas niipalju kewadehääli ja kewadelõhna sisse, et nad Hansu päris rahutuks tegid ja ta igatsusega terwenemist ootas, millal wälja jalutama wõib minna, millal puhkewate puude wilus istudes üle linna wõib waadata ja jalutajate inimeste kirjut kogu silmitseda.

Millal jõuab see?

Ja siis tahab ta uueks inimeseks saada. Ta tahab ennast igast kiusatusest eemale hoida. Ta ei taha enam sarnaste daamidega tutwust pidada ega nendega ühes lauas juua. Ta tahab jumalagajätmata ära sõita ja unustab neid täiesti . . .

Ja siis tahab ta tööle hakata. Töö, see peab tema päästja olema. Ta tahab niisama töötada, kui ta poisikesena on töötanud.

XVIII.

Hans oli terwe. Ta oli juba nädalapäewad wäljas käinud, tundis enese jälle sama tugewa ja rõõmsas tujus olewat, nagu ennegi. Ta tahtis täna õhtul wiimast korda linnapargis jalutada, tahtis weel seda tumedat linnahingamist kuulata ja kirju inimeste hulka silmitseda, et siis maale minna ja paariks kuuks ennast täiesti looduserüppe wisata, et seal päikesel ennast paista lasta ja tuulel paitada ja talweks jõudu koguda töötamise jaoks.

Ta istus ja silmitses ajalehte, mis alt linnast omandatud ja seniajani lugemata taskus kantud. Kuid leht oli sama tühi uudisteest, nagu terwe elugi. Ainult igapäiseid nähtusi ja labaseid lookesi arwustati ja arutati. Ta käänas kuulutustekülje. Ka seal ei olnud uudist. Kuid silmi puutus raswaselt trükitud teadaanne Variété ettekanneteest, kus muu seas iseäranis tähelepanemist uue lauljanna m-lle Blanche peale juhiti.

Hans oli seda kuulutust juba terwe nädala jooksul näinud. Teda ei huwitanud see, sest ta teadis, et selle taga sisulisest midagi uut ei ole. Needsamad igapäised kupleed ja tantsud, labased naljad ja joobnud publikum. Ainult näod, need waheldawad. Ja kuulutusest paistis, et üks uus nägu on juurde tulnud.

Hansu uudishimu oli see kuulutus siiski äratanud. See ei käinud küll tema otsusega kokku, sest ta oli enesele ausõna annud, et ta enam sarnastes kohtades käia ei taha ega ennast kulutada, aga see sõna on maksew ju joomise kohta. Muidu, ajawiiteks, wõib ju wiimasel õhtul weel minna, ja õhtusöök on seal parem kui söögimajas, ja puhtam on seal . . .

Seal ei ole ka midagi kardetawat, sest ta läheb sinna täiesti üksi, ta ei taha seal ka midagi juua, ainult õhtut sööb ja tuleb kohe ära.

Ja muu seas näeb ta siis ka seda uut lauljannat, seda m-lle Blanche . Wõib olla, on ta täiesti mõni kuulsus. On ju juhtumisi olnud, kus kõrtsist ooperisse on hüpatud . . . See wõib ka meie ajal korduda.

Hans pani aegapidi ajalehe kokku, waatas siis weel kord ringi ja, kepikesega mängides, hakkas ta Variété poole hoidma. Oli alles warane. Tal on aega, sellepärast läheb ta pikkamööda.

Kübara ja palitu andis ta tuttawa ukfehoidja kätte, silus oma juukseid peegli ees ja astus saali, kus tühjus wastu aegutas.

Kelner tõttas teda teenima. Ta oli talle wanult aegadelt tuttaw ja sellepärast lubas ta enesele wiisakalt tähendada:

„Teid ei ole enam ammu meie pool näha olnud — olite wist maal?"

„Ja, ma käisin korra kodus" — wastas ta kelnerile külmalt.

Talle ei meeldinud, et teda tuntakse ja wanu aegu meelde tuletatakse. Ta tahab ju nüüd koguni uut elu hakata ja kõike wana unustada.

Siis luges ta söögikaarti. Seal ei olnud midagi uut. Jutujatkuks küsis ta:

„Mida Teilt kõige ennem wõib saada, et mitte kaua oodata ei tarwitse. Mul on wähe aega."

Kõike wõib saada. Ainult kümme minutit tuleb oodata."

„No ja. üks ta puha siis. Lubage Stroganow."

„Kas herrad midagi juua ei soowi. Meil on tore õlu, täitsa uus firma."

See kelner waatas nii tungiwalt. Ta waatest wõis lugeda, et ta kahtleb, kas raha wast joogiks ei puudu, sest seda juhtub nii tihti ilmas. Na, ära seda karda, raha juba jatkub.

Pool uniselt ütles ta siis: „üks shnaps ju söögi alla paha ei tee. Õlleks ei ole praegu himu."

Nüüd oli tal aega neid fantastilifelt wärwitud seinu ja lage silmitseda ja laudaderidasid käikude kõrwal.

Ta oli enesele koha saalilõpule seina äärde walinud. Ta tahtis täna koguni waikselt ja tähelepanemata siin istuda. Ei ta tahtnud tuttawale laulule kaasa laulda ega laua peal istudes käsa plaksutada ja tantsijannale „brawo, brawo" hüüda.

Selleks ei olnud tal täna tuju, ja see oli kõik endise aja rumalus ja lapsikus. Aeg on kõike seda juba unustada.

Hansul hakkas igaw istudes, ta silmitses weel kord lehe põhjalikult läbi, luges isegi wäljamaa-politikat. Kümme minutit oli ju ammu mööda, kuid õhtusöök ei tulnud weel.

Ta ei tahtnud ka kelneri kutsuda, ta tahtis parem ise einelauaruumi waatama minna, mis wiga seal on, et söök weel ei ilmu.

Seal istusid nad puha, need lauljannad ja tantsijannad laua ümber ja jõid kohwi. Nad olid Hansule näo järele tuttawad, mõnega neist oli ta isegi ühes lauas istunud ja mõne sõna lobisenud.

Ta nikutas neile pead ja otsis silmadega kelneri, keda aga praegu seal ei juhtunud olema.

Pikkamisi läks ta tagasi omale kohale ja istus sinna. Nõnda, aega ju oli. Kuhu siis tõtata. Ja kui ta tund hiljem wõi warem koju jõuab, see on ka täiesti üks.

Ta jõuab juba ennast walitseda, seda ta teab. Ta ei tee siin muud, kui joob ühe klaasi konjakut ja sööb õhtut, ja siis läheb ta.

So, seal oligi juba kelner. Ta oskas nii osawasti kandikut hoida ja need taldrekud puha tõsteti nii ladusasti lauale, et aina lõbu oli waadata.

See konjakuklaas oli küll suurem kui Hans oli arwanud, aga see ei tähenda palju. Ta ei jookski teda, sest tarwidust ju selle järele ei ole, aga oli ta kord seal, siis pandakse ta arwesse muidugi, ja rumalus oleks teda kelnerile jätta. Konjakuklaasi lauale pannes ütles kelner:

„Meile toodi praegu roosisid ja m-lle Lulu laseb paluda, kas Teie ei lubaks talle ühte roosi."

Lulu? Missugune see on? Ja kust ta selle peale tuleb?"

„See on see Inglise mütsiga, mustajuukseline. Ta ütleb Teid tundwat."

Ja, Hans tunneb teda, aga ainult pealiskaudselt.

„Mis nad maksawad, need roosid?" — küsis ta siis pikkamisi. Ta tahtis nüüd praktiline olla ja mitte uupi raha wälja anda.

„Ma ei tea" — wastas kelner pead raputades. „Igatahes kallid nad ei ole."

„Hea küll, wõib wõtta."

Hans oli meelitatud, et teda tuntakse ja meeles peetakse.

Uksest ilmus m-lle Lulu, puhkew tumepunane roos käes, mida ta nõelaga rinnale püüdis kinnitada. Ta nikutas juba eemalt pead ja, lähemale jõudes, surus ta Hansu kätt ja tänas teda ilusa kingituse eest.

„See roos on Teie sümbol" — sõnas ta ja küsis siis: „Tohin ma Teie laua juurde aset wõtta?"

„Olge nii lahke" — wastas Hans.

Ta ei olnud weel õhtusööki lõpetanud ja sellepärast oli tal piinlik waadata, et m-lle Lulu nõnda kuiwalt tema laua ääres istus.

Ta küsis sellepärast: „Wast tohin ma Teile ka midagi pakkuda?"

„Tänan. Ma olen juba söönud. Aga meile toodi häid wähki, neid ma krõbistaksin."

„Wähjad nii wara juba, maikuul?"

„Ja. Ma ei tea, kust nad toodi, aga ma olen juba neid söönud."

Kelner tõendas, et see proowisaadetus oli olnud ja sellepärast olid nad nii ruttu lõppenud. Aga ta soowitas wäga head omeletti.

M-lle Lulu wõis ka seda ajawiiteks süüa.

Omeletisöömisel selgus, et m-lle Lulu ammu ei ole rheinweini joonud. Ta jooks nii hea meelega sellest mõne klaasi. Ja, see m-lle Lulu on nii

wiisakas ja tagasihoidlik. Ta ei ütle mitte, et Hans peaks talle ostma, ega küsi ka, kas ta ei tahaks osta, waid ta awaldas ainult oma soowi. Ja see tagasihoidlikkus meeldis Hansule.

Ta oli niiwõrd haritud inimene, et ta aru sai, kui haawaw see oleks, kui ta sarnast ilmsüüta soowi ei täidaks. See ei olnud küll ta kawatsusesse kuulunud, aga ei tee ka wiga. Ta on juba küllalt tagasihoidlikult elanud, terwe selle wiimase aja, ligi paar kuud.

Ja pealegi on see wiimane kord, kus ta restoranis istub. Ta sõidab ju maale ja seal ei ole mingit kiusatust. Ja kui ta kord sügisel eksamid ära annab, siis satub ta töötujusse, nii et sarnasest asjast enam juttugi ei ole. Pealegi on niisugusel wiimasel õhtul oma teataw luule juures; tast jääb hea mälestus kauemaks ajaks järele ja teda wõib meelde tuletada üksikutel igawatel silmapilkudel.

Siis pööras ta kelneri poole: „Ober, on Teil rheinweini?"

„On küll, herra."

„Johannisberger ja Moselwein on ka?"

„Ja, on küll."

„Mida me siis joome?" — küsis ta m=lle Lulult. „Moselwein on ju ka hea juua. Mis Teile rohkem maitseb?"

„Mulle maitseb küll rheinwein."

See m=lle Lulu ei olnud midagi iseäralist. Ta oli juba täiskaswanud daam, tal hiilgas palju kulda suus ja põskedel, ning kulmudel tublisti wärwi. Ta ei meeldinud ka rahwusliselt Hansule, see juudi wäljanägemisega wenelane, aga ta oli nii seltsimehelik ja kõneles nii kainelt ja asjalikult. Talle sündis nii hästi see wäikene Inglise müts mustade, käharate juuste peale, see andis talle nii tubli poisi kuju.

Nii mõnus oli istuda ja sätendawat rheinweini rohelistest klaasidest juua, ja m-lle Lulu lobisemist kuulata ja publikumi waadelda, kes juba laudade äärde aset wõtnud, ja näha, kuidas tegelased saalist läbi näitelawa ukse taha kadusid, et ennast riidesse panna, terwe rida inimesi mitmesugusest wanusest ja rahwusest.

Ka Lulul oli aeg minna.

Hans istus jälle üksi.

Ta wilistas tasakesti tantsuloole kaasa, mida orkester mängis, ja lõi klaasiga laual takti, ja kui ta siis ukse poole waatas, kust uusi tegelasi ilmus, siis nägi ta seal Wally Leppa.

Ta ei uskunud oma silmi, arwas, et tal sarnasusega tegemist, kuid seal ei wõinud eksitust olla, selleks tundis ta ju Wallyt küllalt hästi.

Wally siin? Mis ta siin teeb? Kas mitte tema see m-lle Blanche ei ole?

Ta kutsus kelneri ja päris temalt, kust see preili on sõitnud, kes praegu mööda läks, tõsise daami ülikonnas.

Hansule ilmus ootamise palawik. Ta ei kuulnud teisi ettekandeid, terwe ta huwi oli ainult Wally peale pööratud.

Talle tundus see tume saal jahe olewat, sellepärast tellis ta enesele punshi. See soojendas.

Ta tõmbas taskuraamatust lehe wälja ja kirjutas sinna peale: „M-lle Blanche. Üks Teie suurematest austajatest soowib Teiega mõne sõna wahetada. Looshe 3."

Siis astus ta üles, see m-lle Blanche. Ta laulis samaseid kahemõttelisi laulusid ja labaseid kupleesid, nagu need teisedki.

„Koguni harilik" — mõtles Hans.

Tal oli kahju, et see nii on. Ta oleks tahtnud, et Wally koguni teisiti oleks esinenud kui kõik

muud, et ta mitte ei oleks kannud sarnast sätendawat labast ülikonda, ega laulnud samaseid körtsilaule, waid et ta oleks oma hääle wõimuga ja ilususega saalis waimustust sünnitanud, oleks esile kutsunud tõsise kunsti owatsioni.

Ta märkas warsti isegi, et teisiti ei wõinud see olla. Teisiti ei wõinud ju Wally ilmuda, kui sarnaste lauludega sarnase publikumi ette.

Ja nüüd tuli ta, koputas ja astus sisse.

Hans tõusis üles, sirutas talle käe wastu:

„Wally, Teie siin? Mis Te siin teete? Kust Te siia saite?"

Wally näost libises puna üle, talle tuli see hääl ja nägu ootamata. Siis ütles ta rahulisti:

„Ma ei tunnud Teid enam. Kust ma siia sain? See on pikk lugu."

„Te astute weel üles? Kui Te waba olete, kas me siis ei istuks ja jutustaks, kui head tuttawad kunagi."

Wally seisis, kätega tooli seljatoest kinni hoides. Siis ütles ta:

„Mis Teie siin teete?"

„See on pikk lugu, sellepärast on parem, kui meie istuksime."

„Ma ei tea . . . mulle ei meeldi siin. See näitelawa lärm käib närwide peale. Ma istuksin parema meelega kabinetis."

„Wäga hea. Mul ei ole selle wastu ka midagi."

Nad astusid wäikesesse tuppa, kuhu wälimised hääled ei kostnud.

„Ma arwasin, et me enam kunagi kokku ei juhtu" — ütles Hans, kui nad istet olid wõtnud.

„Mispärast nii? Te ei soowinud seda?" — küsis Wally.

„Ei, mina soowisin küll, aga wist olite Teie see, kes ei soowinud. Sest igal suwel käisin ma

korra Teie wanemate pool pärimas, kus Te elate ja mis Te teete, aga kunagi ei saanud ma Teie elukohta teada. Ainult niipalju pidin ma arwama, et Te hästi elate, sest wanemad olid Teiega wäga rahul: nad kiitsid Teid, kui kõige eeskujulisemat tütart — ainult adressi nad ei teadnud."

„Ja nüüd olete Teie üllatatud, et see eeskujuline tütar Teile sarnases osas esineb, kui café-chantanti lauljanna."

„Ja, ma pean tunnistama, et see ootamata tuli, sest Te pidite kusagil gouvernante olema."

„Gouvernante . . ." — Wally naeratas piinlikult ja silmitses oma sõrmeküüni. „Mis pidin ma wanemate teades siis muud olema. See oli ju nende ideal."

„Teie ideal ei olnud see mitte?"

Wally kehitas õlasid, siis ütles ta: „Teie olete juba üliõpilane?"

„Peaaegu, aga mitte täiesti" — wastas Hans.

„Igatahes olete Te niipalju juba ilma näinud, et Te mitmest asjast aru saate, millest kodus mitte aru ei saada? — Ja see mind praegusel silmapilgul just huwitab. Mul on küll täiesti ükspuha, mis minust kõneldakse, aga üks nõrkus on mul, millepärast ma wärisen ja mida ma wiimase wõimaluseni tahaksin ära hoida — nimelt seda, et mu wanemad mitte teada ei saaks, mis mu tõsine amet on. Nende teada olen ma koolipreili rikkas perekonnas ja selleks tahan ma jääda."

„Wally, selle peale annan ma ausõna, et minu läbi midagi teatawaks ei tule."

„Ma olen ilmas palju läbi elanud ja mind on wintsutatud; ma olen suutnud seda kanda, teades, et mul kodu on, kuhu ma põgenen, kui mujale enam minna ei ole, kus ma julgelt wõin igale silmi waadata . . . Kui mul seda enam ei ole,

siis ei taha ma ka enam elada. Ma olen wiimasel ajal üleüldse wäga närwiline, mul on halb tuju."

„On Teil praegu ka halb tuju?" — küsis Hans.

„Ta ei ole mitmel päewal enam hea olnud."

„Kas me ei jooks midagi . . . see parandab wast."

„Arwate? Ma ei ole aga weel õhtut söönud."

„Kõike saab. Mul on täna just wastupidi. Enne oli mul ükskõikne tuju, aga nüüd on ta juba üsna rahuloldaw. Ma arwan, me teeme täna õhtul ühe õige sõbraliku koosoleku. Olete nõus?"

Wally kehitas jälle õlasid: „Kui mu tuju paremaks läheb."

„Nii . . . Teie ei ole siis mitte gouvernante, nagu kodus ustakse" — algas Hans uuesti, kui õhtusöök ju tellitud. „Teie ei olnud siis ka mitte, kui Te kodulinnas alles elasite ja kui Te Truwartiga tuttaw olite?"

„Ei, ka siis ei olnud ma mitte" — wastas Wally.

„Aga seal ei olnud ju Variété'd, kus Te üles wõisite astuda?"

„Ma astun Variétés alles mõned kuud üles, enne Riias ja nüüd siin" — wastas Wally.

„Ja mis Te siis seal tegite?" — küsis Hans uuesti.

„Arwake wälja, mis ma seal tegin" — ta tõusis järsku püsti, astus peegli ette, seadis juukseid seal ja tuli siis tagasi, istus uuesti lauaäärde ja, küünarnukkidega lauale toetades, waatas ta Hansule silmi, trotsiwalt, wäljakutsuwalt: „Mõista, mõista, mis see on — tööd ei tee ja toredasti elab."

Ei, ta ei teadnud seda. Ta silmist paistis see ja sellepärast hakkas Wally heledasti naerma: „Kas

Te tõesti alles nii rumal olete? Või mängite Te nii osawasti?“

„Ei, ma ei või aimata.“

„Teate, ma punastan Teie juuresolekul. Teie, nagu näha, tunnete ilma alles nii wähe . . . ja mina . . . No ja, ärgem rääkigem enam sellest. Jääme selle juurde, et ma ka tol korral gouvernante olin ja wäga toredaid kingitusi sain, niipalju kingitusi, et neid oma emale wõisin koju saata ja ise ka suurepäraliselt elada.“

Hans hakkas aimama. Tal tuli meelde punane maja ja selle elanikud. Ega siis Wally ometi seal ei elanud? Ei, see on wõimata. Ja ainult seal elawad naisterahwad nii toredasti ja ei tee tööd.

„Ega Teie ometi siis . . .

„Ja mida?“

„. . . seal punases majas ei elanud?“

„Punases majas? Ei, seal ei ole ma weel õnneks elanud. Kas siis kõik peawad seal elama? Sinna lähewad need, kes enam mujale ei kõlba.“

Hans ei ütelnud midagi. Ta arwas, et ta mõistab. Ta oli midagi sarnast lugenud, et rikkad mehed ilusaid naisi peawad, neile palju raha ja kallid asju kingiwad.

Talle tundus silmapilguks, nagu oleks tal millegist kahju, aga see oli nii möödaminew ja udune.

Ta lõpetas waikuse, naeratas: „Nii on siis asjad.“

„Teile ei meeldi, et nad nii on? Mulle ei ole nad ka kunagi meeldinud. Ma olen tihti enesest kuni kaelani tüdinenud, aga weel on wara ära minna. Elu on ometi nii ilus.“

„Mispärast Te siiski niisugust elu elate, seda on ju wõimalik maha jätta?“ — ütles Hans unistades.

„Ah, ärgem rääkigem sellest“ — wastas Wally. „Joome parem. Mina ei taha kunagi enese elu üle järele mõtelda. Ma tahan, et ta alati suure hallaga edasi läheks, saagu pärast mis saab. Prosit!

Ja ma ei taha Teile ka ette luuletama hakata mingisugustest sidemetest würstide ja krahwidega, wõi pangapidajatega-miljonäridega; et ma nende armuke olen olnud ja nõnda edasi. Need ei tuleks siia wiletsasse Variétésse laulma. Ma olen sarnane naisterahwas, nagu neid igas suuremas linnas tuhandeid elab. Ma wõiksin Teile Peterburis terwed uulitsad nendega täita.

„Ja Teie küsite, miks ma sarnast elu elan . . . Ma olen ka teisiti katsunud elada, olen püüdnud unustada seda elu, mida seltskonnadaamid kõlwatuks nimetawad, olen nõndanimetatud ausaid ametid pidanud . . .

Aga ma tahan ilusasti riides käia, tahan, et mind austatakse ja imestatakse, mul peawad ilusad sukad ja saapad olema ja peenike pesu, ja kalliskiwid ja sõrmused . . . ja seda kõike ei saa mujalt. See elu on küll kihwt, aga ta on magus kihwt. Ja kes kihwti on maitsenud, see ei jäta teda enam enne, kui ta lõpeb. Nii on lugu“ — lõpetas ta klaasi huultele tõstes, ja kõneles siis edasi:

„Mind wihastab aga see ülekohtune eelarwamine, mis kui wanne meid taga ajab. Meie oleme langenud naisterahwad, meid nähes käänawad „ausad“ silmad kõrwale ja meist kõneledes kärsutawad nad nina, aga need mehed, kes meiega elawad, piimahabemed ja taadikesed, mõnel on naine ja lapsed kodus, ja oma wiimase kopika kulutawad nad meie peale ära — need ei ole mitte langenud mehed? Nende elu teatakse niisama hästi kui meie oma — neist ei käänata kõrwale ega kärsutata nina, neid ülistatakse kui osawaid elumehi ja

nendega otsitakse tutwusi. Need ausad . . . parem ma ei ütle kõike“ — Wally näis enese sõnadest ärritatud olewat ja läbi ta õrna naha paistis hele puna. Moodne frisur kattis walget otsa, kus sinised soonekesed tundusid.

„Wally, ärge pahandage, see käib närwide peale“ — ütles Hans, oma istmelt tõustes ja Wally juurde minnes. „Teil on ju täieline õigus. Mina olen samasugune langenud mees. Ma olen elanud kõikidega, olen langenute ja ausatega elanud, olen tõotanud seda maha jätta ja olen jälle uuesti alganud. Ma olen ka seda magusat kihwti maitsenud. Meie kuulume ühte. Kas Te ei taha mind sinna Riiga wõi kus pagan ühes wõtta?“

Hans oli juba heas tujus. Ta ei wõtnud seda Wally kõnet nii traagiliselt, sest sarnaselt olid nad puha kõnelenud, kellega tal tutwusi oli olnud. Niisama olid nad sajatanud, olid nutnud ja naernud, ja nendega olid õhtud siiski kõige lõbusamini lõppenud.

Ta arwas, et ta sellega weel Wally tuju tõstab, kui ta üsna tema kõrwale istub ja nalja toonis tõsiseid asju kõneleb. „Ärgem rääkigem enam sellest. Mis on, see on. Parem joome. Mul on ikkagi hea meel, et me ühesugused oleme — meie olime ju mõlemad nii anderikkad lapsed ja kuulume ühte kihelkonda ja oleme juba algusest head tuttawad... Ma pean tunnistama, et mul wahel midagi kipitas, kui ma Teie peale mõtlesin, et Teie puhtus ise olete ja mina... niisugune, aga taewale tänu, meie oleme ühesugused ja häbeneda ei ole meil üksteise ees midagi.

„Aga kui me katsuksime korra weel, meie mõlemad, kõiki neid harjumusi unustada, mina ja Teie, meie mõlemad?

Meie wõiksime üksteisele toeks olla. Täna joome wiimast korda, joome nõnda, et me üksteist

ei tunne, aga homme oleme kained ja siis... ei joo enam kunagi ega armasta enam kedagi, Teie ja mina, meie mõlemad.

„Ei, mina ei taha enam pöörata", wastas Wally. Aga Teie peate tõesti weel ümber pöörama. Teie naljatate küll praegu, aga naljast wõib tõde saada ja Teie wõite selle magusa kihwti sisse jalgupidi kinni jääda, nagu kärbes meepotti."

„Wally, ma räägin ju sula tõtt. Mõtelge ometi, ma ei ole seniajani weel küpsuseeksamiga hakkama saanud ja ometi olen ma koduste teades juba üliõpilane.

Ja, no ja ... ei maksa ju kõike kõneleda, aga, nagu ma siin seisan, ma tõotan, et see wiimane kord peab olema, kus ma ennast eht üliõpilase wiisi purju joon. Prosit! Ma pean täna weel wahuweini jooma, seda on juba tarwis meie kauaaegse tutwuse terwiseks, mil meie üksteist tunneme."

Ta keel oli pehme, aga ta püüdis weel sirgelt seista ja sõnu selgesti ütelda.

„Ja, Wally, kas Teie ei taha mind suudelda, nagu Te mind tol korral suudlesite. Ma unistasin Teist pärast seda nii kaua weel järele ja ... Wally, suudelge mind weel kord!"

„Jätame seda ... Praegu ei ole see enam sünnis. Sel korral alles rumalad lapsed, nüüd oleme juba täiskaswanud inimesed."

Ta tõusis püsti ja taganes eest, kuid Hans arwas seda edwistamiseks ja tal oli weel jõudu küllalt, et omawolilitselt wõtta, mis wabatahtliselt keelatakse.

„Prosit! Elagu meie tutwus."

Wally lõi waikides klaasi kokku: ta wõitles enesega, kas tunnistada, et ta kahtleb enese terwise juures, et ta usub enesel selle hirmsama haigustest olema, mis olla wõib, wõi lasta asjad oma käiku minna. Wõib olla, et asi weel nii halb ei olegi,

kui ta arwab. Wõib olla, ei ole ta nii külgehakkawgi, kui arwatakse. Ilmaasjata ärewust ei taha ta sünnitada, sellepärast ta parem waikib.

„Wally, ma annan ausõna, et ma enam ei joo — mitte kunagi. Ka oma paremate sõpradega mitte. Aeg on seda ju lõpetada. Ma tunnen, see on suur sigadus — kõik see krimpel puha. Ainult täna, selle arukordse juhtumise pärast, kus meie üksteist kaua aja tagant näeme, teen ma seda. Prosit!" — kõneles Hans pehme keelega ja sätendawate silmadega.

„Ja siis püüame üksteisele toeks olla, mina ja sina — meie mõlemad. Meie joome täna wiimast korda, mina ja sina, meie mõlemad."

Hans jõi terwiseks ja jõi muidu; ta palus Wallyt oma repertuarist laulda ja lõi sinna takti juurde. Siis aitas Wally tal arwet maksta, ja kelnerid juhtisid tema woorimehele.

— — — — — — — — — — —

— Lõpp. —